

№1-2 (21-22) 2022

НАВРУСТА

Маҷаллаи тарҷумонҳои ҷавон

НАВРУСТА

№1-2 (21-22) 2022

**Маҷаллаи тарҷумонҳои ҷавони
Донишгоҳи давлатии омӯзгории**

Тоҷикистон ба номи

Садриддин Айни

САРМУҲАРИР:

Ҷобир МАРДОНЗОДА

КОТИБИ МАСЪУЛ:

Насимбек ҚУРБОНЗОДА

ҲУРУФЧИН:

Ҳаётулло МУҶЕБУЛЛОЕВ

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Нуъмонҷон ҒАФФОРӢ

ректори ДДОТ

ба номи С. Айни

Абдучаббори СУРУШ

узви Иттифоқи нависандагон

Самиддин ҶОМАТОВ

мудири кафедраи

забони англисӣ

Соқичон СУЛТОНЗОДА

мудири кафедраи

забони фаронсавӣ

*Маҷалла дар Вазорати
фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷи-
кистон*

*ба қайд гирифта шуда-
аст.*

*Маҷалла ба хотири
роияи чандандешӣ
матлабери низ наир
мекунад, ки бо муҳтавои
он мувофиқ нест.*

*Дастнависҳо ва
аксҳо ба муаллифони
баргирдонида наменаванд.*

*Нишонӣ: 734003
шаҳри Душанбе,
хиёбони Рӯдакӣ 121
Телефон: 224-55-06*

Мундариҷа

■ ТАҲҚИҚ ВА ТАҲЛИЛ

4 Обид Шакурзода. Марди танҳоро ҳама ҷо бодия аст

■ ПАҲНОИ НАЗАР

8 Мусоҳиба бо Салими Зарафшонфар

■ ЗАРБУЛМАСАЛ ВА МАҚОЛҲОИ ХАЛҚҲОИ ҶАҲОН

11 Зарбулмасалу мақолҳои арманӣ

■ АНДАРЗИ БУЗУРГОН

15 Фалес

■ АФСОНАҲОИ ХАЛҚҲОИ ҶАҲОН

16 Гули гармдоруи зард

23 Офтоб, моҳ ва ситораҳо

26 Кӯҳи Мария

■ АДИБНИ БУЗУРГИ ҶАҲОНӢ

29 Габриел Гарсиа Маркес Қиссаҳои дилангез

31 А.Чехов. Капитанка

51 Наоя Сига. Чинояти Хан

61 Владимир Висотский. Шихоби зулматсӯз

67 Семен Винокур. Ду ҳикоя

77 Рилке Райнер Мария. Эй азизам

■ ЭҶОДИ ҲАМЗАБОНОН

80 Восифи Бохтарӣ. Ашки барзгар

■ ШОҲКОРҲОИ АДАБИЁТИ ҶАҲОН

90 «Девони Ғарбӣ-Шарқӣ»

■ МАКТАБИ ТАРҶУМА

94 Азиз Несин. Ду ҳикоя

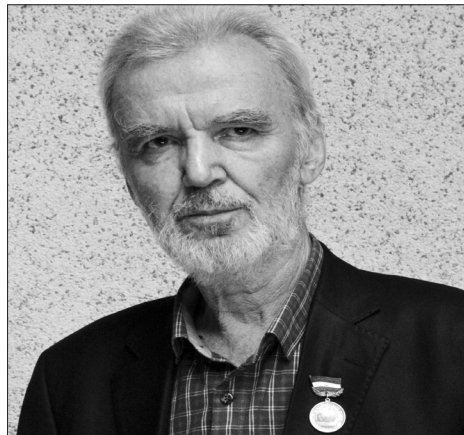
100 Элчин. Ишқи аввали Балаладаш

118 Георгий Гурчиев. Латифаи ду гунҷишк

132 Л.Н.Толстой. Афсона

137 Марям ТҶУРОБИ. Суннати хуришед

Обид ШАКУРЗОДА

МАРДИ ТАНҲОРО ҲАМА ЧО БОДИЯ АСТ

Антон Чехуф бо панҷ бародару як хоҳар, аз хонаводаи як баққоли камҳол, дар муҳити беҳуқуқии Русияи подшоҳӣ, ҳанӯз аз наврасӣ бо фақру ранҷи муҳтоҷӣ, аммо бо умеди саъодати инсонӣ заҳамоти хастанопазирӣ мондагор кашид. Муҳити ӯ тимсоли бешае буд, ки гурги ҳирсу нафсу истисмор ҳама омолу ормони ситудани башарро беамон сайд мекард. Дар ин фазо инсон ба сурат инсон менамуд, дар сират – ба фармудаи Абдулқодири Бедил, бўзине гашта буд маҳви таманнои ҷаҳони касифи худбинӣ, балки харгӯшсифат тарсу, рӯбаҳмиҷоз пурмакру ҳила, кафторосо ифлосу ғажд, хӯктабӣи бандии нафсу шаҳват, морафғори қачраву қачқирдор, қаждумхӯи мудом ба заҳр задан тайёру... ва бадтар аз ин ҷонзодҳои бешуър буд. Ин муҳит беамону бевақфа, аз хурд то калон, бар тору пӯди ҷумла одамон нохуни заҷру зулм мезад: навзоди маъсумеро, ки бояд аз лаҳзаҳои нахуст баҳри зиндагии озоду ободу ормонӣ гом бардорад ва ё модари мушфиқеро, ки бо нозу фараҳ аз бахту иқболи фарзанд биболад, ё хоҳару бародари ҷонпайвандеро, ки бо хоҳарию бародарӣ дарвозаҳои тозаӣ эҳсонӣ накуиро боз намояд, падари ҷафокашаро, ки аз наҷъати заҳамоти рӯзафзуни хеш дар гармову сармо ҷону руҳи тоза бозёбад, ҳамчун барда нотаवону уфтода ва хору ҳақир сохта буд. Он низом низоми ҷонварони ҷангал буд – ҳар кӣ ҳоким буд, ӯ хоҷаву мавло буду азизу доро, ва аммо дигарон чокару нотавон, овора ва гадоӣи сарсонӣи ин «мулки Доро»! Чунин қонуни беқонунӣ мувофиқу мутобиқ бо

мароми гурӯҳи ҳоким дар раъси як сарвари мутлақу хонаводаи бевандубори ӯ бедод мекард. Марги он кишвар бод, ки низому қонунаш иродати як ҳокиму хонадони он бошад!

Ва дар миёни ин кураи ситам, Чехуф сарбаланд буд; дар наврасӣ сарсахтона кор кард, то касби маъош кунаду мояҳтоҷи худ ва аҳли оила, аз ҷумла падару модарро алоқадре таъмин бисозад. Ва низ ба таври мудовим таҳсили илм кард, то аз аҳли маърифати замона ақиб намонад. Пас аз хатми дабиристон, дар Маскав таҳсилоти олиии пизишкиро ба поён расонид. Чехуф он гуна зеҳну истеъдоди худододие дошт, ки агар ба ҳар риштаи илму фанн рӯчу мекард, бегумон, комёб мешуд ва навиштори пурҳикматаш гувоҳе аз заковату дониши беназири ӯ дар фунуни мухталиф аст. Аммо ӯ гӯиё адибу нависанда ба дунё омада буд, ки аз даҳсолағӣ нахустин таълифоташ рӯйи нашрияҳо ғулғула афганд ва он озмудаҳои нахусти табъро баъдан бо андаке виришиш, дубора орояи осори худ намуд.

Чехов ҳамзамон бо дарки зиндагӣ оғоз ба кор nobarobarияю nobarodariю давронро таҳаммул накард, нозири бетараф нагашт, балки ба исён омад. Исёни ӯ алайҳи ин ҳама шарру шӯр дар майдони адаб буд ва абзори набардаш қалами ростию коғази пок. Чехуф дар тариқати маъруфи ихсонӣ икромии инсонӣ душмани ҳар ҷаллоди хуношому башарситез буд, зеро ҳар инсон ба ин олам барои зистан меояд, на барои кушта шудан! Аз ин рӯ, аз борони наврӯзии каломи ин суханвар боғи ҷонҳо парвариш меёфт, аз нафаси некаш мурдае аз ғам зинда мешуд. Ҳамасрон аз нахустин таълифоташ шефтаи шигирди шигарфу зебои ӯ шуданд, ки трожедҳои айёмо дар ҷаҳорҷӯби ҳикоеҳои кӯтоҳ ва дар қабои танзи зариф банду баст дод; заҳрхандаҳои ӯ дилхароштару риққатбортар аз ҳар трожедӣ менамуданд, ки шуъояш то умқи қалбҳо мезад. Қалам барои ин адиби ҷонсӯзи мардумон василае гашт, ки бо афкори рангине ҳамчун мунодии баробарияю бародарии инсоният ҷомеаи таҳқирдидаву мазлуми хешро умеде ба ояндаи равшан диҳад. Барои чунин шахсияте ҳамчун Чехуф дидани беадолатиҳои бодавом, беҳуқуқии таҳаммулнопазири ҳамватанон, хонавайронии бепоёни одамон ва низ ҳамчунон ин ғажоеро бо ҳама дарду алами ҷонҳо дар каломи бадеъ оростан, саҳлу сода набуд, он ҳам ғолибан дар қолиби жанри нозуки достони кӯтоҳ ё худ ҳикоя. Чехуф месӯхту дар партави ин шуълаҳо қалам мекашид, то ҷомеааро аз ин бунбасти зулмонӣ ба як роҳи фароҳу равшане бибарад. Ӯ агарчи сӯхт, аммо аҳгар нашуд ва то тавоневу маҷоле дошт, ситезаҳои инсонии сармояро бо танзи ҷоншикори пурдарде неш зад, марҳаме ба қалбҳои реш ниҳод, ба ҷамъияти даврони худ бо гуфтору кирдор намоиш дод, ки инсон бошад, инсоне чун Антон Чехуф – ростгӯй, росткору накурӣ, одилу мунсифу хайрхоҳ, бо ихсонӣ бо имон, фақирпарвар, беозор ва безор аз истисмору чаридани инсон бар инсоне! Дар вучудаи таъассубе набуд ва танҳо як орзу дошт – мардум дар камоли озодию рифоҳ зиндагӣ кунанд.

Чехуф маҳз бо ин роӣу равиши ирфонӣ бишорат меод, ки паямбарон танҳо на барои маҳз Худо, Худо гуфтани шиёр додан омада буданд, паямбарон барои талқини мо омада буданд, ки мо инсонҳо – новобаста ба ирқу наҷоду забону макону маҳал, ҳарҷо ки бошем – мазҳаре аз Худо бошем! Ва ҳар ҷо ки бошем, ҳамчун Худованд халлоқу хайрхо, меҳрбону бахшанда, дилнавозу бениёз ва душмани фитнаву найрангу ҳар гуна тамаъу оз, аммо ободгар ва сарфароз бошем.

Антон Чехуф, бо он ки кӯҳи ғаме аз дарди миллати худ дӯшбораш буд, ҳам назад, то охири нафас дар баробари ёру ағёр ҳиҷ гоҳ маҳзуну шикаста зоҳир нашуд. Чехуф миёни анбӯҳи дӯстонаш, гирифта аз олиму адибу короғаху муҳандис, то коргару майфурӯшу ҳаммомию аспдузду руспӣ, ҳамеша муваққару хушҳолу самимӣ намоён шуд – намоди инсоне боғурур, ҷавонмарде шуҷоъ дар корзори адлу ифтихору шараф!

ӯ охири қарни 19 ва ибтидои қарни 20 зиндагӣ кардааст, ҳангоми пешрафти сареъи ҷомеа ва тағйироти иқтисодию табақайю иҷтимоӣ. Мардумони табақаҳои мухталифро баҳубӣ мешинохт ва дар бораи кишоварзону шахсони маъмулӣ бо ҳамон шинохти комиле дар бораи табақаҳои болотар, метавонист достони кӯтоҳ бинависад. Чехуф ровии мумтозе буд, ки бо сеҳри сухан ҳар мочароеро пеши назарҳо бо камолу ҷалол бозтоб менамуд, бар ин бино, ҳонанда бо шавқу шараҳу ҳавас навиштаҳои ӯро ғавр кардааст, дар ҳар ҷойи ин олам бо ишқу отифа, фавҷ андар фавҷ ба истиқболи сухани мармузу ибратангезаш бархостааст. Ин ҷост ки мутолаъаи ҳикояташ лаззате дорад, ҳикоете ки зоҳиран ин қадар сода ҳастанд, ки фаҳмидани аҳаммийаташон саҳт аст. Ҳонанда саъй мекунад, то донад, ки адиб зери ин пардаи зарифи афкор, воқеъан, ҷӣ чизеро равшан мекунад ва дар батни ин достони хурд боз ҷӣ чизе пинҳон мондааст?! Ҳикоети Чехуф гӯиё партави хурде аз як гӯшаи зиндагӣ ҳастанд, мисли нуре, ки чанд лаҳза рӯйи саҳна меуфтад ва як чизеро ба мо нишон медиҳад ва бар худамон воғузор мекунад, ки аз ин саҳна ҷӣ бардоште кунем. Шахсиятҳое, ки ӯ қаламдод карда, ҳамтову ҳамгун нестанд – занон, кишоварзҳо, деҳотиҳо, баччаҳое бо ҳӯю ҳислати мухталиф корҳое ки мекунанду дучори мочароҳое мешаванд, аз ҳам тафовутҳо дорад. Барои ҳамин, ҳар ҳикояи ӯ як ҷаҳон аст, ҷаҳони кучаке бо маънову идеяи бузург.

Ҳикоети Чехуфро, бо ин ки танз меоданд, аммо хандадор нестанд ва бештар ба хотири нигоҳи хосси адиб ба ин олам, як комедии нарме ҳастанд. Дар ҳикояташ саҳнаҳои талхе ҳам рӯнамо мешавад. Аммо ҳатто дар талхтарин достонҳо, ки қаҳрамони ҳикоя бо ҷавру ҷафо мемирад ё дар зиндагӣ, дар роҳи ишқу ҳавасаш шикаст меҳурад, ё ки дар як бунбасти печиди рӯзгор раҳгум мезанад, боз ҳам ин ҳикоя трожедӣ нест ва зиндагӣ ҳар ҷӣ қадар ҳам саҳт бошад, бо арзиш нишон дода шуда, аҳаммийат дорад...

Антон Чехуф танҳо чиҳилучаҳор сол зиндагӣ кард, ки дар поёни

нимаи умраш ба сил печид ва саранҷом, аз ин беморӣ, даргузашт; аммо ӯ кореро ба поён расонид, ки як инсони маъмулии солим дар даҳсолаҳо наметавонад бианҷомад. Ӯ «инқилобе дар адабиёт» барангехт. Бист ҷилд асари насрии дар ҷаҳон маъруф таълиф намуд; дар бисту панҷ соли таҷрибаи адабӣ муваффақ ба эҷоди ҳудудан нӯҳсад асари хурду бузург шуд. Осораи ба беш аз сад забон баргардону нашр шуда ва низ беш аз дусад асараш ба рӯйи саҳнаи синемо рафт.

Муосиронаш дар зикри ҷамили ӯ меоранд, ки: ба Чехуф унвони академикӣ дода шуд, аммо радд кард; ин тасмими вай дар ҷомеа бозтоби густардае ёфт;

шаҳри Таганрог бо муҷассамаи Петри Аввал – шаҳрҳои шарофатманду ростин ва сарвари зиёбахши Русияи андар бодлох фурурафта, ифтихор дорад, ки маҳз аз лутфи Антон Чехуф аст. Ӯ ҳукумати шаҳро ба сохтани ин муҷассама водор кард;

ҳазору андар ҳазор деҳқони хокпошу фақирро дар лаҳзоти бухронӣ муфту ройгон табобат ва ба дору таъмин кард;

дар шуюи вабое, ҳамчун пизишк, ба танҳой – бидуни дастёру истироҳате, дар бисту панҷ деҳқада чандин шабонарӯз ба тадовии беморон аپردошт;

ва Чехуф табиати ноороме дошт, пайваста шӯҳӣ мекард. Ҳатто дар солҳои охири умр, ки гирифтори сил ва норухатии чашм пайдо карда буд, ҳамчунон ба шӯҳҳои худ идома меод; солҳо пас аз маргаш дӯстони ӯ аз қаҳқаҳои зебои хандааш ёд мекарданд;

ва дар хонаводаи император Николаи II ҳамеша асарҳои Чехуфро мутолаа мекардаанд, ҳатто гоҳе ҳам аз рӯйи осори вай намоишномаҳои хонаводагӣ мегузоштаанд;

ва чун падари Чехуф даргузашт, ангуштари вай ба нависанда ёдгор монд, ки ин навиштаро дошт: «Марди танҳоро ҳама ҷо бодия аст». Ангуштар ҳамеша дар ангушти Чехов буд;

...Охири калимоти васийятномаи Чехуф ба хоҳараш, ки аз Олмон навишт, ҷавобро ба Чехуфиёна буд: «Ба камбағалон ёрӣ расон. Модарамонро азиз дор. Бо сулҳу сафо зиндагӣ кунед»...

**Салими
ЗАРАФШОНФАР:**

Тарҷума захматталаб- тарин кори эҷодист

- Устод, шумо кори тарҷумонии худро аз кадом даврон шурӯ намудед?

- Ба тарҷумаи бадеӣ шуғл варзидани камина аз дилбастагӣ ба адабиёт бармеояд. Китоб маро аз овони бачагӣ маҷзуби худ гардонда буд. Майли тарҷума кардани осори ҷолиби адабӣ низ дар дилам аз айёми наврасӣ падид омадааст. Албатта он замон гоҳ шеърake ва гоҳ ҳикоячаеро аз забони русӣ ба тоҷикӣ бармегардондам, на асари бузурҳаҷмеву бузургмуҳтавоеро. Мутаассифона, дафтарҳои тарҷумаи даври наврасӣ, мисли худи даври наврасӣ, бо сабаби носозиҳои рӯзгор аз байн рафтанд.

- Тамоми асарҳое, ки шумо тарҷума кардед, ба чоп расидаанд?

- Аз осори тарҷумакардаи банда романи «Ҷен Эйр»-и нависандабонуи англис Шарлотта Бронте, романи «Гора»-и адиби муқтадири ҳинд Робиндронат Такур, маҷмӯаи ашъори классики адабиёти белорус Максим Богданович «Су-суи шабнам» ба шакли китоб дастраси хонандагон гардидаанд. Повестҳои «Дастпонаи ақиқнигин»-и Александр Куприн, «Мариамна»-и Пер Лагерквист, «Арзи дили наврас»-и Леонид Нечаево маҷаллаи «Истиқбол» дар авроқаш дарҷ намудааст. Соли гузашта, тавре ки хабар доред, романи Луиҷи Пиранделло «Шодравон Маттиа Паскал», романи Фрэнсис Скотт Фитсчералд «Гэтсбии муаззам» ва романи Херман Хессе «Гурги даштӣ» зери як муқова бо номи «Се шоҳкор» нашр шуд. Романҳои «Дӯсти дилнавоз»-и Ги де Мопассан, «Саҳифаи муҳаббат»-и Эмил Золя, як маҷмӯаи ҳикоеҳои адибони ҷаҳон дар муассисаи нашриявии

Латофат Кенчаева рӯзи чопи худро мунтазиранд.

- Кадом асарҳоро беҳтарин асарҳои тарҷумашуда ба забони тоҷикӣ меҳисобед?

- Тарҷумаҳои хонданиву монданӣ дар адабиёти мо кам нестанд. «Достони дон Кихот»-и Мигел де Сервантес Сааведра дар тарҷумаи Сотим Улуғзода, якчанд драмаи Вилиям Шекспир дар тарҷумаи Абулқосим Лоҳутӣ, «Хазони умри одамхудо»-и Габриэл Гарсиа Маркес дар тарҷумаи Урун Кӯҳзод, «Диёри домани гардун»-и Йордан Милев дар тарҷумаи Лоик Шералӣ, «Доғистони ман»-и Расул Ғамзатов дар тарҷумаи Абдулло Зокир аз ҷумлаи онҳоянд. Номгӯиро тӯл додан мумкин аст. Ҳасан Ирфон, Ҳабиб Аҳрорӣ, Раҳим Ҳошим, Шариф Шараф, Эммануил Муллоқандов, Шамсӣ Собир, Анора Остонова, Азимқул Насимов, Ҷумъабой Азизқулов, Фазлиддин Муҳаммадиев, Шавкат Ниёзӣ, Нусур Холмуҳаммадов, Ҷумъа Одина, Ҳабиб Юсуфӣ, Муҳиддин Аминзода, Аълохон Афсаҳзод, Муҳиддин Фарҳат, Абдурахмон Абдуманнон, Гулрухсор, Бахтиёр Муртазоев дар тарҷумаи бадеӣ хидматҳои сазовор анҷом додаанд. Агар мо тавони иқтисодие медоштем, ки намунаҳои нағзи тарҷумаи қаламкашони дар боло зикрфта ва чанди дигарро ба шакли як силсила, монанди силсилаи «Ахтариони адаб», чоп бикунем, коре мебуд шоистаи офарин. Тарҷумаҳои хуби ашъори оламиён аз ҷониби қаламбадастони тоҷик бешуморанд, ки номбар намудани онҳо лоимкон аст. Солҳои охир Шоирӣ халқии Тоҷикистон Фарзона ҳам ба тарҷума остин барзадааст. Он чӣ аз маҳсули заҳмати хоҳари гиромикадрам хондаам, хушоянд мебошад. Зиндаёд Аслам Адҳам дар ин ҷода, минҷумла дар тарҷумаи бархе дostonҳо, хеле заҳмат кашидааст, лекин чакидаҳои табъаш аз норасоии вазну маъно барӣ нестанд.

- Чаро тарҷума имрӯз аз равнақ мондааст?

- «Аз равнақ мондааст» гуфтан шояд чандон саҳеҳ набошад. Зеро ҳоло ҳам бархе адибонамон мисли Низом Қосим, Қодири Рустам, Юнус Юсуфӣ, Абдуғаффори Абдуҷаббор, Равшани Махсумзод, Сирочиддин Иқромӣ, Шодӣ Раҷабзод, Азизи Азиз, Хайруллоҳи Раҷабӣён, Саидмурод Расулӣ тибқи завқу тавони худ адабиёти оламро ба тоҷикӣ баргардон мекунам. Сабаби аз тарҷумаҳои нав огоҳӣ надоштани хонандагон ва ё дер огоҳӣ ёфтани онҳо, гумон мекунам, кам чоп шудани асарҳост. Масалан, «Се шоҳкор»-ро ман тавонистам, ки ҳамагӣ дусаду чил адад интишор диҳам. Он ҳам бо ёрии моддии дӯсти ғойибонаам Фаридуни Раҳнавард. Гузашта аз ин, ба маблағи фиристодаи дӯстам худ се-чор ҳазор сомонӣ зам намунам. Албатта тарҷумаи адабӣ дар замони мо на чун дар замони Шӯравӣ идома дорад. Ба ин кор асосан онҳое даст мезананд, ки саҳт дилдодаи адабиётанд. Ҳаққузаҳма он тараф истад, аксарияти тарҷумонҳо китобхояшонро бо маблағи худ ба чоп мерасонанд ва ё бо маблағгузори сарпарасте. Имрӯз тарҷумаи бадеӣ машғулиятест, ки заҳмати шоқа ва азхудгузаштагӣ иқтисо менамояд.

**- Дар бораи тарзу усули тарҷумаи «Се шоҳкор» чанд сухан мегу-
№1-2 (21-22) 2022**

фтемд.

- «Се шоҳкор» самараи кори якчандсолаи камина аст. Забони он омехтаест аз забони классикӣ ва забони имрӯзаи адабии мо. Албатта забони гуфториамон ҳам ин ҷо амал менамояд. Ғайр аз ин, сатҳи забони муосири тоҷикони Афғонистон ва эронӣён ба назар гирифта шудааст. Бар замми ин ҳама, забони хосаи тарҷумон ҳузур дорад. Яъне бо баҳисобгирии қонуну қоидаҳои забон банда кӯшидаам, ки вожаву ибораҳои тоза биофарам ва ё ба навъи аз дигарон мутафовит ҷумлапардозӣ бикунам. Ин ҳама ба хоҳири он, ки матн ба хонанда бо забони рехтаву суфта расонда шавад. Ҳамчунин афзудан бояд, ки интиҳоби асарҳо тасодуфӣ нест. Зеро се романи оламшумули се адиби оламшумул пешкаши хонандагони тоҷик гардидааст.

- Гуфтан метавонед, ки «Се шоҳкор» чӣ қадар ба фуруш рафт?

- Ин китобро ҳамагӣ бист дона соҳиби дӯкони «Китобкада» барои фуруш гирифт. Ду-се нусха барои худ нигоҳ дошта, боқимонда кулли теъдодро ба шиносону ношиносон, донишҷӯёну донишмандон ҳадя кардам.

- Шумо ба нақди тарҷума низ сарукор доред?

- Нақди тарҷума дар замони мо амри зарурист. Аммо, то дараҷае камина огоҳам, ба он касе шуғл намеварзад. Билфарз, романи тарҷумашудаеро бо чашми таҳлилу тадқиқ хондан ва аз ин боб навиштан вақту ҳавсалаи беҳад зиёд металабад. Банда барои ин ҳавсала дорам, вале ҳазор афсӯс, ки бо сабаби машғулиятҳои дигар ва андармониҳои рӯзгор вақт намеёбам.

- Нависандаи дӯстдоштаи шумо кист?

- Адабиёти ҷаҳон уқёнуси беҳадду ҳудуд мебошад, аз он танҳо як нависандаро ҷудо карда, дӯст доштан бароям муҳол аст. Зиёданд нафароне, ки ба қудрати қаламашон аҳсантгӯён осорашонро хондаам ва мехонам. Агар носирони ҷаҳониро гирем, Мигел де Сервантес, Виктор Гюго, Оноре де Балзак, Фёдор Достоевский, Кнут Гамсун, Франс Кафка, Сигурд Хёлл, Август Стриндберг, Чингиз Айтматов, Мануэл Скорса, Павел Вежинов, Мигел Анхел Астуриас, Васил Биков, Марио Варгас Лёса, Кришан Чандар, Марио Бенедетти аз иддаи писандидагони мананд.

- Суоли охири чунин аст, ки минбаъд кадом асарҳоро тарҷума кардан мехоҳед?

- Тавре дар боло гуфтем, тарҷума заҳматталабтарин кори эҷодист. Бар изофа, агар маҳсули ранҷатонро нашриёти давлатие ба табъ нарасонад, ки ҳамеша бо ман чунин рух додааст, тарҷума беподушу беқадр аст. Вагарна асарҳои дилхоҳи шоистаи тарҷума бисёранд. Имкон даст диҳад, банда романҳои «Сухансарои хуношом»-и Дежё Костолани, ва «Сандро аз Чегем»-и Фозил Искандарро барои адабдӯстони тоҷик баргардон карданӣ ҳастам. Ин албатта орзуи ва амалишавияш ба вафои умр вобастагӣ дорад.

Сухбатнигор Насимбек ҚУРБОНЗОДА

Навруста

Зарбулмасалу мақолҳои арманӣ

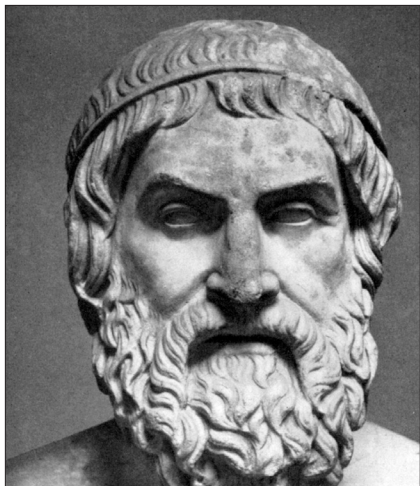
1. Бо ҳалқ бошӣ, рӯзи сиёҳ ҳам ид аст.
2. Молу сарват мисли маъшуқаест, ки имрӯз ҳаст, фардо метавонад аз даст равад.
3. Қонун барои доро, ҷазо барои бенаво.
4. Ба камбағал бисёриҳо ақл ёд медиҳанд, аммо касе ба ӯ пул намедиҳад.
5. Бой хост, ки камбағалро хурсанд кунад: аввал хари ӯро пинҳон кард, сипас ба ӯ кӯмак кард, ки хараширо ёбад.
6. Вақте ки бой ба дӯзах равад, ҳамроҳи худ ях мегирад.
7. Камбағал гуфт: «Гурба чигарпораро хӯрдааст» – бовар накарданд, бой гуфт: «Муш оҳанро хӯрдааст» – бовар карданд.
8. Камбағал ба нон мӯхтоҷ аст, аммо бой ба ҳама чиз.
9. Чун бойро диданд, камбағалро фаромӯш мекунанд.
10. Урён будан беҳ аз гурусна будан.
11. Вақте ки нон қимат аст, ҷон арзон аст.
12. Касе, ки пулро мепарастад, ӯ на имон дораду на эътиқод.
13. Касе, ки ақл дорад, пул надорад, касе, ки пул дорад, ақл надорад.
14. Пул мисли оби шӯр аст: ҳар қадар нӯшӣ, боз нӯшидан мехоҳӣ.
15. Касе, ки пул дорад, сухани аввал аз ӯст.
16. Пул ёфтан осон, онро нигоҳ доштан мушкил.
17. Пулҳои муфт ба даст омадаро тӯфон мебарад.
18. Дар бозор ҳамроҳи мол имонро низ мефурӯшанд.
19. Даромаду баромад бародаранд.
20. Қарз мисли уштурбача аст, ҳар қадар нигоҳ дорӣ, ҳамон қадар калон шудан мегирад.
21. Қарз бояд ба шароити қарзгир мувофиқ бошад.
22. Дари қарз ҳамеша кушода аст.
23. Дарахти лаби об зуд калон мешавад, аммо зуд пир мегардад.
24. Аспи оҳангар бе наъл мегардад.

25. Ба шайтон бовар куну ба поп не.
26. Девори рост намеафтад.
27. Шайтони шинос аз фариштаи ношинос беҳтар аст.
28. Барои он ки инсонро шиносӣ, бо ӯ ним пуд намакро бояд хӯрд.
29. То вақте ки чашмаҳо нахушканд, қадри обро намедонӣ.
30. Об барои худ ҳамеша роҳ меёбад.
31. Ғарқшуда ба мор ҳам чанг мезанад.
32. Касе, ки дарёро шино карда гузашта бошад, дар ҷӯйбор ғарқ намешавад.
33. Жола ҳам дар замини рӯҳонӣ мебораду ҳам дар замини гунаҳкор.
34. Аз чашмаи хушкшуда об нӯшида намешавад.
35. Девор, ки афтид, чанг ба ҳаво меҳезад.
36. Оташро бо равған хомӯш карда намешавад.
37. Палангу оҳу бо як пайраҳа намегарданд.
38. Гург мӯяшро дигар мекунад, вале хислаташро не.
39. Осиёб бе ғалла кор намекунад.
40. Чорпои бе соҳиб – сайди даррандагон.
41. Чароғ бе равған рӯшан намешавад.
42. Ҷорӯби нав нағз мерӯбад.
43. То дарро накӯбӣ, касе онро намекушояд.
44. Хоҳиши кор – нисфи кор.
45. Асал бошад, магасҳо ҳатто аз Бағдод ҳам меоянд.
46. Ба хар райҳон додаанд, ки бӯй кашад, аммо вай онро хӯрда аст.
47. То он вақте ки доно фикр мекунад, нодон писарашро зан меदिҳад.
48. Шутурро гум кардаанду шутурбачаро мекобанд.
49. Доно харгӯшро бо ароба ҳам дастгир мекунад.
50. Яроқи қотил бе соҳиб мемонад.
51. «Ҷон» гӯйӣ, «ҷон» мешунавӣ.
52. Кӯр будан беҳтар, ки бо дили сангин.
53. Аз гул мор захр ҳосил мекунаду занбӯр асал.
54. Як сол некӣ кунию ҳафт сол бадӣ, бетафовут туро одами нек меғоянд.
55. Хар хар аст, аммо одамони бадтар аз хар ҳам ҳастанд.
56. Дар ҳоле ки модари кӯдак худӣ нест, падари ҳудаш ҳам бегона мегардад.
57. Насиҳатгари ятим бисёранд, аммо касе ба ӯ нон намедиҳад.
58. Духтар барои падар – моҳтоб, аммо барои модар офтоб аст.

59. Духтари хуб баҳои ҳафт писарро дорад.
60. Зан ҷони мард аст.
61. Хонаи бе зан мисли осииби бе об.
62. Зан агар бимирад, хона ятим мемонад.
63. Об сангро ба рег табдил медиҳад, зан мардро ба мум.
64. Келину хушдоман ҷанҷол карданд, мард дар байни ду оташ монд.
65. Дар осмон як офтоб аст, дар хона як нафар саркалон.
66. Аз ду динор доштан, ду нафар хеш доштан беҳ.
67. Дар хурсандӣ хешовандон бисёр мешаванд.
68. Мурғ бо болҳояш мефаҳрад, одам бо хешонаш.
69. Касе, ки сухани пирро ғӯш кунад, сараш ба санг барнамеҳӯрад.
70. Корд дасташро намебурад.
71. Кадам ангуштро набурӣ, дардаш як хел аст.
72. Буз кучо равад, бузғола ҳам аз қафояш.
73. Ҳамсоия раҳмдил аз бародари сангдил беҳ.
74. Ҳамсоия ойинаи ҳамсоия аст.
75. Агар дар хонаи ҳамсоия оромӣ бошад, дар хонаи ту низ оромӣ аст.
76. Дӯсти қадим душман намешавад, душмани қадим дӯст намешавад.
77. Дӯст ба рӯят менигараду душман ба поят.
78. Одамро аз рӯи дӯстонаш мешиносанд.
79. Чӯбро дар бешаи худ бур, дӯстро аз деҳаи худ интиҳоб кун.
80. Дӯсту душманро дар бадбахтӣ мешиносӣ.
81. Он чиро, ки нон мекунад, шамшер карда наметавонад.
82. Дар ҷанг мавиз тақсим намекунад.
83. Гурги пир – хандаҳариши сагон.
84. Чизеро, ки бод овард, боз бод мебарад.
85. Бемор ҳамеша ба дар нигоҳ мекунад.
86. Моли ҳалол ба даст омада, гум намешавад.
87. Барои муш зӯртар аз гурба ҳайвоне нест.
88. Бо саг унс бигир, аммо чӯбро аз дастат магузор.
89. Ҳатто хар ба он роҳе, ки боре дар лой ғӯтида буд, дубора намегузарад.
90. Бе бонги хурӯс ҳам субҳ медамад.
91. Мағрурҳо ба яқдигар маъқул нестанд.
92. Аробаи ҳолӣ садои баланд мебарорад.
93. Ҳар кас ниҳоли худро об медиҳад.
94. Ба чоҳ бо банди бегона поён нафаро.

95. Шутур қачии худро намебинад.
96. Мастро чунин менамояд, ки ӯ аз ҳама донотар аст.
97. То вақте ки асп надорӣ, наъл нақоб.
98. Ибодатхонаро ҳоло насохтаанду аллакай гадоҳо қатор.
99. Ба шаҳри бегона рафтӣ, кулоҳро тарзе гузор, ки мардуми он шаҳр мегузоранд.
100. Касе, ки бо зоғ дӯстӣ кунад, дар ахлот дармемонад.
101. Касе, ки дар ҷустуҷӯи хушбахтӣ метозад, ба бадбахтӣ дучор мешавад.
102. Бадбахт агар ба баҳр равад, оби баҳр мекушад.
103. Аз худо талаб кун, вале белро аз даст магузор.
104. Вақт барои касе, ки қадри онро медонад, ганҷина аст.
105. Ба дарахти бемева касе санг намеандозад.
106. Сагро барои он нигоҳ медоранд, ки аккос занад.
107. Дар танӯри пуроташ нон намепазанд.
108. Ба дандонҳои аспӣ тӯҳфаи нигоҳ намекунанд.
109. Гум шудани гови ҷоҳил дарс аст барои оқил.
110. Ҳар ду пойро ба як мӯза намеандозанд.
111. Касе, ки ба сағаш нон намедихад, барраашро ба гург хоҳад дод.
112. Моҳӣ дар баҳр қадр надорад.
113. Бе борон обхезӣ намешавад.
114. То ба кӯза ангушт назанӣ, садояшро намешунавӣ.
115. Ҳар қадаре зиёдтар ба сағ санг партоӣ, ҳамон қадар бештар он аккос мезанад.
116. Моҳигирро аз либоси тараш мешиносанд.
117. Ҳар қадаре зиёдтар дар оғил бишинӣ, ҳамон қадар бештар аз ту бўӣи ахлот меояд.
118. Хамир ҳар қадаре зиёдтар бошад, ҳамон қадар нон бештар мешавад.
119. Ханда ба ҳар кас намезебад.
120. Парранда дарахтро мечӯяд, на дарахт паррандаро.
121. Чанги рама барои чашмони гург муфид аст.

***Гирдоварӣ, тарҷума
ва таҳияи Дилшод Раҳимов***

ФАЛЕС

Як тан аз ҳафтгонаи хирадманд. Солҳои 625-547 то милод ба сар бурдааст. Хусуфи Офтобро пешгӯӣ мекард, баландии аҳроми Мисро аз роҳи сояҳошон муайян карда буд. Ба гуфти Арасту аз нахустин файласуфони Юнони бостон аст. Саргарм ба омӯзиши ҳодисоти табиат буд. Гуногунии мавҷудоту ашёро ба нахустмабдаи ягона-об нисбат меод. Ба пиндори Фалес, натанҳо ҳама мавҷудот аз об бапайдо омадаанд, балки ҳамеша бапайдо меоянд ва саранҷом ба об мубаддал мегарданд; дар ниҳоят ҳама об

аст.

Офаридгор, мегӯяд ӯ, ақли Кайҳон аст. Зиндагӣ баста ба ғизо ва нафас аст; ин корро об ва мабдаи офариниш «псюхе» анҷом медиҳанд. Осораш: «Дар бораи гардиши Офтоб» ва «Дар бораи эътидоли шабу рӯз», ки аз миён рафтаанд.

* * *

Бадбахтиро чӣ гуна метавон осон паси сар кард? Агар тавонӣ, ки душманонатро дар ҳоле бадтар аз худ бубинӣ.

* * *

Хушбахт кист? Оне ки тани бедард, дили ором ва истеъдоди баланд дорад.

* * *

Танро не, рӯхро оро бидеҳ.

* * *

Аблаҳӣ борест вазнин.

* * *

Омӯзон ва худ низ биомӯз .

* * *

Чӣ осон аст? Маслиҳат ба дигарон.

* * *

Чӣ барои ҳама яксон аст? Умед. Зеро онҳое ки чизе надоранд, низ онро доранд.

* * *

Чӣ зӯртар аз ҳама аст? Эҳтиёҷ. Зеро он шеронро рӯбаҳмизоҷ мекунад.

* * *

Чӣ мушкил аст? Шинохти худ.

Тарҷумаи Юнус ЮСУФӢ

Гули гармдоруи зард

Дар замони хеле қадим Раҷаи пурқудрате зиндагӣ мекард. Солҳои зиёде ӯ хушбахтона ва оромона ҳукмронӣ менамуд. Вақте ки ӯ пир шуда буд, ӯро мариҷаҳои гуногун азоб медоданд. Барои муолиҷа намудани Раҷа табибон аз тамоми кишварҳо ҷамъ омада буданд.

Раҷа панҷ писар дошт. Ҷаҳор писари калонии ӯ барои ҳукмронӣ кам таваҷҷӯҳ зоҳир мекарданд. Онҳо инчиқ ва танбал буданд ва бо вақтхушӣ гузаронидани тамоми рӯзро меписандиданд. Ҷамин тавр онҳо барои падари пирашон танҳо бори гарон буданд.

Аммо шоҳзодаи хурдӣ, писари ҷолок ва ғапдарои падар буд. Вақте ки Раҷа бемор шуда буд, писари хурдӣ бо кӯмаки Шӯрои Вазирон идоракунии давлатро идома медод. Бар замми ин, ӯ оқил, нотарс, боғайрат ва олиҳиммат будани худро нишон медод.

Замоне Раҷа ба бемории нав мубтало гашт. Нури ҷашмонаш рӯз ба рӯз кам мегардиданд. Ӯ қариб, ки дигар ҳеҷ чизро дида наметавонист. Вақте табибони дарбор ва ҳакимон ҷашмони Раҷаро муолиҷа карда натавонистанд, ғамгин ва ноумед гардид.

Ниҳоят ба сӯи Худованд таввалло карда гуфт: “Худоё! Ҷашмони маро шифо бахш ё ин ки маро аз ин дунё бибар!”

Гӯё ки Худованд хоҳиши Раҷаро шунид, чунки ки ӯ худӣ ҳамоно шаб хоҳи аҷибу ғароибе дид. Ба назди ӯ зани зебоне пайдо шуд. Вай Раҷаро садо карда гуфт: “Маҳороча! Дар боғи гулҳои шоҳдӯхтар Ҷандраватӣ гулҳои гармдоруи зард ҳастанд. Агар яке аз ин гулҳоро ба ҷашмонатон расонед ҷашмони шумо аз нав шифо меёбанд ва нури ҷашмонатон боз ба ҳолати аввала бармегардад”.

Раҷа меҳост, ки аз ин зани хушсимо пурсад, ки шоҳдӯхтар Ҷандраватӣ дар кадом қаламрав зиндагӣ мекунад ва ин салтанат дар кучо ҷойгир аст? Аммо ӯ саволашро напурсида, зан аз бознопадид гарди ва Раҷа аз хоб бедор шуд. Дигар то саҳар хоб рафта наметавонист. Ба фикр фуру рафт, ки кӣ муаммои малика Ҷандраватӣ ва гули гармдоруи зардро барои ӯ ҳал карда метавониста бошад?

Рӯзи дигар Раҷа ҳамаи дарбориёро ба наздаш даъват намуд ва ба онҳо хоҳе, ки шабона дида буд, нақл кард. Раҷа дар

ҷамъомад эълон кард, ки ҳар касе ки гули гармдоруи зардро аз гулбоғи шоҳдухтар Чандраватӣ ба ӯ биёрад дар ивазаш ба ӯ нисфи салтанаташро инъом мекунад.

Ҳамаи дарбориён хомӯш буданд. Ҳеҷ касе дар бораи гулбоғи малика Чандраватӣ хабаре надошт. Ҳар панҷ писарони Раҷа низ дар ин ҷаласа ҳузур доштанд. Онҳо низ он чизеро, ки падарашон эълон кард шуниданд. Ғайр аз писари хурдӣ онҳо аллакай ҳаёли хом мепарвариданд, ки чӣ тавр нисфи салтанатро аз дасти падарашон гиранд.

Писари калони фикр кард ва ба падараш гуфт: "Падарҷон! Ман аз касе шунидам, ки салтанати шоҳдухтар Чандраватӣ дар самти Шарқ воқеъ аст. Ба ман пул, асп ва якчанд сарбоз диҳеду баъдан маро ба самти Шарқ равона кунед! Албатта, ман гули гармдоруи зардро меорам".

Раҷа ба ӯ пули зиёд, аспҳо, сарбозон ва ҳар чизеро, ки илова бар ин лозим буд, дод ва бо ӯ хайрухуш кард, вале пас аз ин Раҷа ба шубҳа афтод ва ба писарони дигараш гуфт: "Агар шоҳзодаи калонӣ гули гармдоруи зардро наорад чӣ?"

Баъд писари дуюм ҷавоб дод: "Падарҷон! Ман аз одамони куҳансол шунидам, ки гули гармдоруи зард дар самти Ғарб будааст. Агар шумо ба ман лавозимоти барои сафар лозимбударо диҳед, ҳатман ман он гулро бо

худ меорам".

Раҷа ба ӯ низ пули зиёд, аспҳо, сарбозон ва ҳар чизеро, ки илова бар ин лозим бударо дод ва ӯро ба самти Ғарб гусел кард. Бо вучуди ин ӯ ба шубҳа афтод ва ба се писари дигараш гуфт. "Агар шоҳзодаи дуввуми гули гармдоруи зардро наорад чӣ?"

Ин дафъа шоҳзодаи сеюм пешниҳод кард: "Падарҷон! Ба ман боре модарам гуфта буд, ки дар самти шимол дар шаҳри нуқрагин боғе вучуд дорад, ки дар он гулҳои гуногун мешукуфанд. Ман фикр мекунам, ки дар ҳамин боғ гули гармдоруи зардро пайдо кардан мумкин аст. Агар шумо маро барои сафар, бо таҷҳизоти лозима таъмин намоед, ман ваъда медиҳам, ки ҳатман ба Шумо гули гармдоруи зардро меорам".

Раҷа шоҳзодаи саввумро ҳам бо ҳама лавозимоти таъмин карда ӯро ба самти шимол фиристод. Аммо пас аз ин ҳам Раҷа боз ба шубҳа афтод. Шоҳзодаи чорумӣ ба падараш нигариста гуфт: "Падарҷон! Ман аз Гуру шунидам, ки салтанати Алахпурӣ дар самти Ҷануб аст. Дар он ҷо меваҳо ва гулҳои аҷиб ҳастанд. Ман бо-варӣ дорам, ки дар он ҷо гули гармдоруи зардро пайдо мекунам. Ба ман чизҳои барои сафар лозими-ро диҳед ва ман ваъда медиҳам, ки бе гули гармдоруи зард барнамегардам!"

Раҷа ба шоҳзодаи чорум низ пул ва он чизҳое, ки зарур буданд

дод ва ўро ба самти Ҷануб фиристод. Аммо ҳоло ҳам Раҷа ба муваффақияти писаронаш шубҳа дошт. Ў ба писари панҷуминаш гуфт: “Агар овардани гули гармдоруи зард ба ин ҷаҳор нафар муяссар нагардад, ман ҳамеша нобино хоҳам монд ва хазина низ қариб ки холист”.

Шоҳзодаи хурдӣ падарашро ором кард: “Маҳороҷа! Нигарон нашавед! Сарфи назар аз он, ки ман дар бораи гулбоғи шоҳдухтар Чандраватӣ ва гули гармдоруи зард нашунидаам. Ба Шумо ваъда медиҳам, ки барои пайдо кардани ин гули ношинос тамоми кӯшишамро ба харҷ медиҳам. Ман ба Шумо қавл медиҳам, ки бе гули гармдоруи зард ба хона барнамегардам”.

Раҷа меҳост ба писари хурдиаш низ мисли дигар писаронаш пул ва он чизҳое, ки заруранд диҳад, аммо шоҳзодаи хурдӣ гирифтани пул, сарбозон, аспҳо ва чизҳои заруриро рад кард. Ў гуфт: “Вақте инсон пул дорад ў танбал мешавад, ба вақтхушӣ, худхоҳӣ саргарм мегардад ва аз кор бошад рӯй мегардонад. Барои ҳамин ба ман пул ё дигар чизҳо лозим нестанд. Ба ман аз ҳама чиз гаронбаҳо ин дуои Шумост, ба ман дуо диҳед падарҷон”.

Бо дуои падар шоҳзода камон ва тирҳояшро гирифта пиёда ба ҷангал равона шуд. Вай намедонист, ки бояд ба кадом тараф равад.

Дар ҳамин замон ҷаҳор шоҳзодаи дигар пулҳои падарашро ба вақтхушӣ сарф карданд. Онҳо аз худ бофта буданд, ки гули гармдоруи зард дар чор тарафи дунё аст. Яке паси дигаре онҳо ба шаҳри муайяне омаданд, ки дар назди дарвозаи шаҳр як нақораи ғайриодие гузошта шуда буд, ҳар касе, ки аз ин кӯча мегузашт, бе он ки нақораро навозад роҳашро идома намедод. Аммо, ҳамин ки касе нақораро навохт, сарбозони шаҳр ўро гирифта ба назди шоҳдухтаре, ки ҳамин шаҳри ҷодуиро ҳукмронӣ мекард, меоварданд.

Шоҳдухтари сеҳргар чунин шарт гузошта буд, ки касе нақораро менавозад, бояд бо ў мӯҳрабозӣ кунад. Шоҳдухтар меҳост бо касе издивоҷ кунад, ки дар мӯҳрабозӣ ба ў ғолиб ояд. Аммо касе, ки дар ин бозӣ мағлуб мешафт, ў ба зиндон партофта мешуд.

Аллакай садҳо нафар одамон буданд, ки малика онҳоро ба зиндон партофта буд. То ба имрӯз касе маликаро дар мӯҳрабозӣ ғолиб наомада буд.

Ва ҳамин ҷаҳор, ки яке паси дигаре ба ин шаҳр омада буданд, нақораро навохтанд ва бо шоҳдухтар мӯҳрабозӣ карданд. Он ҷаҳор бародарон дар бозӣ мағлуб гаштанд ва аз ҷониби сарбозони ин шаҳр ба зиндон партофта шуданд.

Пас аз чанд мудати тӯлони саргардонӣ ба шоҳзодаи хурдӣ низ муяссар гардид, ки ба наз-

ди дарвозаи ин шаҳр ояд. Вақте ки шоҳзодаи хурдӣ нақораро дар миёни роҳ дид, ӯ аз васвасаи навохтани ин нақора худро дошта натавонист. Ҳамин ки ӯ нақораро навохт, ду сарбоз ӯро дошта ба назди малика бурданд.

Дар он ҷо ба шоҳзода дар бораи шартӣ гузоштаи ҷодугарзан хабар доданд. Малика ва шоҳзода рӯ ба рӯи ҳам нишастанд. Шоҳзода ба ҷашмони малика ва ҷизҳои гирду атроф назар кард. Гӯе ки ҳамаи ҷизҳои дар ин утоқ буда, ҷизҳои ҷодугарӣ буданд. Шоҳзода дид, ки дар назди малика ҳафт шамъ сӯхта истодааст. Бозӣ оғоз шуд. Аввал малика мӯҳраи худро партофт ва ҳамзамон як мушро низ сар дод. Муш ба назди шамъ давид, шамъро хомӯш кард ва нопадид гашт. Замоне, ки шаъм хомӯш буд, малика ғолиб шуд.

Шоҳзода аз ин хулоса баровард, ки нерӯи сеҳронаи малика дар шамъҳои сӯхтаи стодааст. Та-содуфан дар роҳ шоҳзода гурбаеро дарёфт карда ба борхалтааш андохта буд. Шоҳзода пинҳонӣ аз борхалтааш гурбаро баровард.

Малика мӯҳраашро барои бори дуюм партофт, вақте муши дуюмиро ҳамзамон сар дод, шоҳзода низ гурбаи худро раҳ кард. Дар ними роҳ гурба аллакай мушро дошт. Ин дафъа шамъ хомӯш нашуд ва малика бозиро бохт.

Ҳамин тариқ малика панҷ мӯҳраи дигарро бо навбат парто-

фт ва ҳамчунин панҷ мушро ра-вон кард. Вале, гурбаи шоҳзода ҳамаи мушҳоро дошта хӯрд. Дар натиҷа малика бозиро ба кулли бохт ва мувофиқи талабот бо шоҳзода хонадор шуд.

Шоҳзода ба малика сабаби ба сафар баромаданашро нақл кард ва меҳост сафарашро идома диҳад. Аммо малика ба шоҳзода гуфт: “Шоҳзода! Ман ба ту роҳеро нишон медиҳам, ки бояд ба он ҷо равӣ. Гулбоғи малика Чандраватӣ дар байни кӯҳҳои дастнорас ва ҷангалҳои касногузар ҷойгир аст. Дар боғ як ҳавзи зебӯе аст, ки дар он гули гармдоруи зарди бисёре шукуфтаанд. Аввал иҷозати шоҳдӯштарро бигир, баъдан гулро бичин!”

Малика ба шоҳзода ангуштаринашро ҳам дод ва гуфт: “Ин ангуштарини ман аст. Бояд ту вақте ба ягон фалокат дучор шудӣ ба ангуштарин бингарӣ ва маро ба хотир биёри! Баъд аз ин ман дарҳол дар он ҷо мешавам то ин ки ба кӯмак кунам”.

Шоҳзода ангуштаро гирифт ва ба роҳ баромад. Ба ӯ чунин менамуд, ки гуё ӯ акнун дорои қувваи ғайритабиӣ аст. Ӯ мисли шамол тез ҳаракат мекард. Дар роҳ ҳайвонҳои даҳшатнок ба ӯ дарафтоданд, шоҳзода ҳамаи онҳоро куштаа роҳашро идома меод. Ӯ кӯҳҳои баландро гузашт, ба даруни ҷангалҳои касногузар ворид шуд ва ниҳоят ба ӯ муяссар гардид, ки ба гулбоғи шоҳдӯштар

Чандраватӣ рафта расад.

Дар миёни боғ як ҳавзи зебод буд. Шоҳдӯхтар Чандраватӣ дар болои ҳавз, дар бистараш, ки аз гулҳои гармдору омода шуда буд, ба ҳоби сахте рафта буд. Шоҳдӯхтар чунон зебо буд, ки шоҳзода соатҳо аз ӯ чашм канда наметавонист ва мафтунӣ зебогии ӯ гардида буд. Шоҳзода намероист ба ҳоби ӯ ҳалал расонад. Ӯ нишаст ва интизор шуд, то ин ки шоҳдӯхтар Чандраватӣ бедор шавад.

Аммо шоҳдӯхтар чунон ба ҳоб фуру рафта буд, ки ҳоби ӯ рӯзҳои зиёде тӯл кашид. Вале шоҳзода наметавонист, ки дуру дароз интизор шавад, чунки ташвишӣ падарашро ӯро ором намегузашт. Ниҳоят ӯ ҳасорат пайдо кард, гулҳои гармдоруи зардро шикаст ва як дастагул баст. Пеш аз он ки аз он ҷо равад дар домани сориӣ шоҳдӯхтари ҳобида номашро, инчунин аз кучо омаданаашро ва сабаби ҷидани дастагулро навишт.

Баъдан шоҳзода бо гулҳо роҳ ба сӯи хонаро пеш гирифт. Дар ин миён маликаи шаҳри сеҳрнок ҳамаи маҳбусонро аз зиндон озод кард. Ҳама рафтанд. Дар байни онҳо ҳаҷор бародари шоҳзода низ буданд. Ҳангоми баргаштан ба хона онҳо бародари хурдиашонро диданд. Аммо шоҳзодаи хурдӣ бародаронашро нашонохт, зеро мӯй ва ришашон расида буд.

Ҳаҷор бародарон худро ба шоҳзодаи хурд шинос намуданд ва ба ӯ қисса карданд, ки ҷӣ тавр

онҳо ҳамаи ин рӯзҳо дар зиндонӣ ҷодугар паси сар карданд. Шоҳзодаи хурдӣ сипас ҳамаи ҷизҳое, ки дар сафараш руҳ дода буд ва инчунин дар бораи гули гармдоруи зард ба онҳо нақл кард.

Вақте бародарон дар бораи гули гармдоруи зард шуниданд, дар онҳо ҳисси бахилӣ бедор шуд. Онҳо ба худ фикр карданд: “Акнун ӯ соҳиби нисфи салтанат мегардад!” Ҳаҷор бародарон ба якдигар бо ишора мақсадашонро баён карданд, ки онҳо меҳоянд шоҳзодаи хурдиро бикушанд ва гулро аз ӯ бигиранд, то ин ки соҳиби нисфи салтанат гарданд. Онҳо ба шоҳзодаи хурдӣ гуфтанд: “Шоҳзода! Ба мо гулро нишон деҳ! Мо чунин гулро ҳаргиз надидаем”.

Шоҳзодаи хурдӣ дастагулро ба бародаронаш нишон дод. Баъд аз он ки онҳо гулро ба даст гирифтанд, ҳаҷор бародар ба шоҳзодаи хурдӣ, ки бародарашон буд, дарафтаданд ва ӯро чунон латукуб карданд, ки беҳуш шуда афтод. Бародарон фикр карданд, ки ӯ мурдааст. Онҳо ӯро ба як ҷуқурӣ партофтанд ва гулдастаро гирифта ба роҳ баромаданд.

Вақте онҳо ба қаср расиданд, дар назди падар таъриф намулданд, ки онҳо барои ба даст овардани ин гул ҷӣ қаҳрамониҳое, ки накардаанд: “Ҷӣ тавр онҳо ҳайвонҳои бузургҷусаро куштаанд, аз ҷангали касноғузар гузаштаанд ва бо сарбозони малика Чандраватӣ ҷангидаанд, ниҳоят ҷӣ тавр

ба онҳо муяссар гардидааст, ки гули гармдоруи зардро ба даст овардаанд”.

Раҷа вақте инро шунид хело хурсанд шуд. Ў ба шоҳзодаҳо фахр мекард. Баъд Раҷа дастагулро гирифта ба чашмонаш ниҳод. Ҳамаи мардум ба ҳайрат афтоданд, зеро пас аз ба чашмонаш расонидани гул, чашмонаш мисли пештара нобино боқӣ монданд. Акнун Раҷа ба писаронаш шубҳа кард.

Вақте шоҳдухтар Чандраватӣ аз хоб хест, дид, ки дар ҳавзаш якчанд гулҳо нестанд. Сипас назари шоҳдухтар ба гушаи сориаш афтод, ки дар ӯ номи шоҳзода, аз кучо буданаш ва сабаби гулҳоро канданаш навишта шуда буд. Ҳамин ки шоҳдухтар ҳамаи инро хонд, хело хурсанд шуд. Ба ӯ пешгӯӣ шуда буданд, ки бо шоҳзодае издивоҷ мекунад, ки ӯ барои чидани гул ба гулбоғаш меояд.

Шоҳдухтар инак меҳост шоҳзодаро бинад. Азбаски, шоҳдухтар дорои қудратҳои ғайритабӣ буд, ҳар касеро ки дидан меҳост метавонист дар оби ҳавз бинад. Ў дар бораи шоҳзода фикр кард ва ба ҳавз нигарист. Он вақт дид, ки шоҳзода дар як чуқурӣ беҳуш хобидааст. Аммо дастаи гул дар дасти шоҳзода набуд. Акнун ба дастагул фикр кард ва боз ба оби ҳавз нигарист, дид, ки чӣ тавр Раҷа ва ҷаҳор шоҳзода бо ҳамдигар сӯхбат карда нишаштаанд. Дастагул дар бари онҳо буд. Он

гоҳ шоҳдухтар фаҳмид, ки шоҳзодаҳо чӣ кор кардаанд. Ў қудрати сеҳрнокии гулҳоро гирифт.

Баъд шоҳдухтар ба назди шоҳзода рафт. Шоҳзодаро аз чуқурӣ баровард ва ҳамаи захмҳои ӯро бо ёрии қобилиятҳои ғайриодии худ шифо бахшид. Вақте ки шоҳзода чашмонашро боз кард, дид, ки шоҳдухтар Чандраватӣ дар наздаш истодааст.

Шоҳдухтар ба шоҳзода гуфт: “Бародаронам ба ту бадӣ кардаанд. Онҳо туро заданд ва ба ин чуқурӣ андохтанд. Бо дастагул ба қаср баргаштанд. Бинобар ин ғам махӯр. Аммо ман ба ту гарданбандамро медиҳам. Танҳо ҳангоми расонидани гарданбанд ба гулҳо, онҳо метавонанд чашмони Раҷаро шифо бахшанд”.

Пас аз гуфтани ин суханон гарданбанди марворидиашро аз гарданаш гирифта ба шоҳзода дод. Ва инчунин ба ӯ як асп бодпо низ дод ва гуфт: “Ин асп туро зуд ба қаср мебарад. Агар ба ту ҳодисае рӯй диҳад бояд гарданбандро ба пешоният нигоҳ дорӣ ва ҳамзамон ба ман фикр кунӣ! Ман дарҳол дар наздат пайдо мешавам”.

Шоҳзода аспро савор шуд. Асп бо суръати бод мешитофт, чанде пас шоҳзода ба қаср омада расид. Шоҳзодаи хурдӣ он замоне ба назди падараш ҳозир шуд, ки ӯ гули гармдоруи зардро ба чашмонаш мерасонд. Чашмони падараш аз ин шифо наёфтанд ва

шоҳзода ба ҳайрат афтоду шах шуда монд.

Вақте бародарон омадани шоҳзодаи хурди ро диданд, хело саҳт тарсиданд. Шоҳзодаи хурди роост ба назди падараш омад ва ба ӯ қиссаи бадкирдори бародарони калониро нақл кард. Шоҳзода инчунин дар бораи дигар ҳодисаҳои ҳангоми сафараш рӯҳдода низ хабар дод. Билохир дар бораи гулбоғи шоҳдӯхтар Чандравати ва ҳавзи пури аз гулҳои гармдоруи зард нақл кард.

Ҳар ҷаҳор шоҳзода ба сӯи шоҳзодаи хурди ро дод заданд: "Ин ҳама дурӯғ ва бофта аст!" Чӣ тавр меҳаҳӣ исбот кунӣ ки мо дар зиндон будем, туро задем ва ба як ҷуқури партофтем?"

Аммо шоҳзодаи хурди ҷавоб дод: "Ман ҳозир ба шумо далел меорам." ӯ ангуштарини маликаи соҳирро ба ангушташ гузаронд, ангуштарро ба назди ҷашмонаш дошт ва ба маликаи фикр кард. Маликаи дарҳол дар назди онҳо пайдо шуд. Бо як ишораи шоҳзода маликаи гуфт, ки чӣ тавр он ҷаҳор шоҳзода бо маликаи мӯҳрабозӣ карданд ва дар бозӣ мағлуб шуда ба зиндон партофта шуда буданд. Пасон ӯ нақл кард, ки чӣ тавр шоҳзодаи хурди маликаро дар мӯҳрабозӣ ғолиб омада буд, баъд ҷигуна онҳо бо ҳам издивоҷ карданд буданд ва шоҳзода роҳи худро чӣ тавр ба гулбоғи маликаи Чандравати давом дод.

Баъд аз ин шоҳзода гардан-

банди шоҳдӯхтар Чандравати ро ба пешониро дошта ба ӯ фикр кард. Ин маликаи ҳам дарҳол дар назди Раҷа пайдо шуд. Бо як ишораи шоҳзода маликаи Чандравати нақл кард, ки чӣ хел шоҳзода ба гулбоғи ӯ даромада аз он ҷо гул чинд ва шоҳдӯхтар шоҳзодаро чӣ тавр дар ҳоли беҳушӣ дар дохили як ҷуқури пайдо кард.

Дар интиҳо шоҳзодаи хурди гарданбандро ба гули гармдоруро расонид. Баъдан гулро ба назди ҷашмони Раҷа нигоҳ дошт. Пас аз он, ки гулро ба ҷашмони Раҷа расонд, нобиноиро бартараф шуд ва ҷашмонаш дубора мисли пештара бино гаштанд. Инак, Раҷа боз метавонист, ки ҳама ҷизро дуруст бинад.

Раҷа ҷаҳор шоҳзодаи бахил, бадрафтор ва танбалро ба ҳабси абади маҳкум кард. Шоҳзодаи хурди ҳамчун мерос на танҳо нисфи салтанатро балки ҳамаи шоҳигари ро ба даст овард. Инак, шоҳзода бо ҳарду ҳамсари худ дар қаср бо хушбахти ва ороштагӣ зиндагӣ ва ҳукмронӣ мекард. Ҳамин тавр шоҳзода ҳамчун хидмати фидоқорона подоши аслии худро дарёфт кард.

Аз забони оломони ба тоҷикӣ тарҷумаи донишҷӯи курси 4-уми ихтисоси забони муосири оломони, узви маҳфили "Тарҷумони ҷавон"тарҷумон

**Қамаров Достон
КИРОМИДДИНОВИЧ**

Офтоб, Моҳ ва Ситораҳо

Миллионҳо сол пеш аз ин Раҷаи пурқудрате зиндагӣ мекард. Давлаташ тамоми дунёро фаро гирифта буд. Шӯҳрати ӯ дар тамоми ғӯшаю канори олам тараннум карда мешуд. Суруд барои шуҷоатмандии ӯ на танҳо дар замин, балки дар осмон ҳам садо медод. Садҳо Раҷаю Маҳараҷаҳо дар назди ӯ сар ҳам мекарданд.

Вақте ки Раҷа ба фойтуни дучархааш, ки онро ҳафт асп касида мебурданд, менишаст, ҳама одамони қаламрави ӯ аз ду тарафи роҳ истода, қарсақ мезаданд. Аз садои хушнудонаи одамон осмон ба ларза медаромад. Агар Раҷа тавассути ягон давлати подшоҳӣ мегузашт, он лаҳза ҳама қорҳояшонро ба як тараф мемонданд, чунки Раҷаро бо гулу тангаҳои тиллоӣ хайрамақдам мегуфтанд. Дар шоҳигарии Раҷа ҳеҷ кас дар мӯҳтоҷӣ, бадбахтӣ, фақирӣ ё ғаму андӯх умр ба сар намебурд. Раҷа бо халқи худ ба мисли фарзандонаш рафтор менамуд ва бо тарзу усули гуногун дар ҳаққи онҳо ғамхорӣ мекард.

Қасри раҷа аз тилло, нукра ва дигар филизҳои қиматбаҳо сохта шуда буд. Марворидҳои гуногун, сангҳои қиматбаҳо ва ҷавохирот қасрро оро медоданд. Ба зебогии он боз шишаҳои ҷилдор, деворҳои аз санги мармари сурх, зард, сафед ва сиёҳи сохташуда хусн зам мекарданд. Дар коҳ ҳама вақт ҷароғҳо даргирён буданд, бинобар ин дарбори раҷа ҳеҷ гоҳ торик набуд.

Ҳар қадаре ки Раҷа пурқувват, пурқудрат, машҳур ва номдор буд, ҳамон қадар дили васеъ дошт. Ӯ ҳамеша беғараз (холис) буд ва миёни камбағалу бой, калону хурд, босаводу бесавод, баланду паст ҳеҷ фарқиятро намегузошт. Бо ҳама баробар меҳрубон буд. Ҳам камбағал ва ҳам бой ба назди ӯ ба дарбор бо ягон шикоят меомаданд.

Раҷа бо зане хонадор шуда буд, ки ӯ бо зебогиаш дар тамоми олам машҳур буд. Занаш на танҳо зебо, балки нақӯкор ҳам буд. Агар ӯ бо ҳама шонздаҳ либос худро оро дода ба берун ме-

баромад, мардум аз ӯ чашм канда наметавонистанд. Ҳамаи до-рои шастучаҳор хунар буд ва ҳамаи чордах илмро медонист.

Зан тамоми рӯз ба корҳои қаср банд буд. Ӯ худ, Раҷа ва фарзандонашонро нигоҳубин мекард. Гарчанде дар кох садҳо гуломзанону гуломмардҳо буданд, зан ҳама чизро назорат ме-намуд. Зан кӯдакони оббозӣ медоронд, ибодат мекард, ба-рои омӯзонидани хондану навиштан ғамхорӣ мекард ва вақтро ба иҷрои дигар корҳои судманд мегузаронд. Аз хизматгори-он, ошпазҳо, қосидон, муҳофизон сар карда то ба вазир, дарбориён, қоҳинон ва машваратчиёни дарбор ҳамаи вазифадор буданд, ки ҳамаи супоришҳои ӯро сидқан ва сари вақт иҷро намоянд.

Раҷа ҳар рӯз бо вазири корҳои давлатӣ дуру дароз маслиҳат мекард. Занаш бошад дар ҳамин лаҳза вақташро бо авлодонаш мегузаронд. Пас аз он Раҷа бо занаш дар қаср нишаста бозигари гуногунро бодикқат тамошо мекарданд ва аз шунидани мусиқӣ ҳаловат мебуданд. Онҳо гоҳ-гоҳ икдоми заврақдорӣ мекарданд. Дар боғи дарбор садҳо ғавғараҳо мавҷуд буд. Дар ҳавз бошад як ҷуфт кӯ вақтхушӣ мекарданд.

Ҳар бегоҳ парҳои бешумор дар кох рақсҳои худро нишон медоданд. Ҷазои қасрро садоҳои форамӣ вина, най, мриданг, доира ва сурнайча фаро мегирифтанд. Он замон чунон менамуд, ки гӯё осмон ба замин фаромада бошад. Дар ин муҳити форам Раҷа ва ҳамсараш ҳар шаб хушбахтона ва қаноатмандона хоб мекарданд.

Ҳамин тавр Раҷа ва ҳамсараш ҳазорсолҳо умр ба сар бурданд. Ҳарду насиби ҷавонии абадӣ шуда буданд. Чунон менамуд, ки пирӣ ба ҷисми онҳо як чизи мамнӯъ бошад. Ҳар қадаре, ки Раҷа пир мешуд, ҳамон қадар андомаш зеботар мешуд.

Аммо, дар ҳар як оила, байни зану шавҳар баъзан вақт иштибоҳ ба амал меояд, ки дар натиҷа онҳо аз ҳам ҷудо мешаванд. Дар ҳаёти Раҷа ва завҷааш низ чунин ҷудодӣ ба амал омад.

Дар байни онҳо аз барои як чизи хурди беаҳамият баҳс сар зад. Ҳисси бадбинӣ зиёд шудан гирифт. Вақте ки, онҳо мӯҳлати тӯлонӣ бо ҳам ошӣ нашуданд, рӯзе зани Раҷа фарзандонашонро бо худ гирифта қасрро тарк кард. Ҳеҷ кас наметавонист, ки ӯ ба қучо рафта буд.

Ин Рачаро сахт ба ташвиш овард. Ў қосидонашро ба чор тарафи олам фиристод то ки, завчаашро ҷустуҷӯ намоянд, вале онҳо завчаашро аз ҳеҷ кучо пайдо карда натавонистанд. Билохира Рача ба қароре омад, ки худааш ба ҷустуҷӯ барояд. Ҳамин тариқ ӯ қасрро тарк кард.

Завчааш метавонист худро аз назари қосидони рача пинҳон кунад вале аз нигоҳи тезбинонаи Рача пинҳон шудан осон набуд. Зан дарк кард, ки ӯ дуру дароз аз шавҳараш пинҳон шуда наметавонад. Ў чолокона ҳама фарзандонашро гирифта шитобон ба пеши роҳе рафт, ки Рача ўро пойда мегашт.

Инак то имрӯз ба Рача муяссар нашуд, ки зану фарзандонашро дастгир кунад. Ҳар қадар ки Рача занашро чолокона таъқиб мекард, ӯ ҳамон қадар ба пеш мешитобид. Таъқибкунии Рача ва зану фарзандонаш инак миллионҳо сол давом дорад. Рача то ба имрӯз аз нияти худ нагаштааст. Зану фарзандонаш бошанд ҳамеша аз дастгиркунии ӯ худро канор мегиранд. Ҳеҷ кас наметавонад, ки ин даводавӣ боз чӣ қадар давом мекарда бошад.

Бале! Рача, завчааш ва фарзандонашон ба монанди офтоб, маҳтоб ва ситораҳоянд. Рачаи пурқудрат – офтоб аст. Зане, ки бо зебогии худ машҳури олам буд – моҳтоб аст. Ва ситораҳои бешумори осмонӣ – фарзандони онҳо мебошанд. Миллионҳо сол боз Рача аз паси зану фарзандонаш пайгирӣ мекунад.

Аз забони олмонӣ ба тоҷикӣ тарҷумаи донишҷӯи курси 4-уми ихтисоси забони муосири олмонӣ, узви маҳфили "Тарҷумони ҷавон" тарҷумон

Касимов Парвиз Илҳомҷонович

*Тарҷума аз китоби
«Гулбоги малика Чандраватӣ»
аз забони олмонӣ ба тоҷикӣ
Донишҷӯи курси 4-уми ихтисоси
забони муосири олмонӣ.
тарҷумон
Аслонзода Саддом Мирасил*

Кӯҳи Мария

Дар замонҳои хеле қадим дар деҳаи хурде, дар наздикии шаҳри Порт Лоис ҷўпоне умр ба сар мебард. Ў Суантак ном дошт. Падару модараш одамони хеле камбағал буданд.

Суантак дар хонааш якчанд гов дошт. Ҳаррӯз ӯ ба ширфурӯшӣ мерафт. Саҳари барвақт ӯ чалаки ширро ба болои сараш гузошта давида ба деҳаҳои дурдасттарин мерафт. Бо ҳамон миқдори пуле, ки аз фурӯхтани шир

ба даст меовард, худ ва падару мордарашро бо озуқа таъмин мекард. Маблағи хеле ночиз ба даст меовард, ки базӯр барои хӯроки нисфирӯзиашон мерасид.

Суантак барои фурӯхтани шир одатан соати чори субҳ аз хона мебаромад. Роҳе, ки ӯ ба дигар деҳаҳо мерафт аз дохили ҷангал мегузашт. Баъзан мавридҳо фурӯхтани шир хеле тӯл мекашид, то бегоҳ давом мекард, бинобарин Суантак хеле дер ба хона бармегашт.

Боре ӯ бо чалаки шир ба яке аз деҳаҳои дурдасттарин рафт. Ҳангоми ба хона баргаштан, шаб фаро расида буд. Ҳама гирду атроф торик буд. Дар осмон ситораҳо медурахшиданд. Ҳоло моҳ набаромада буд. Дар зулмоти шаб роҳро дуруст муайян карда намешуд. Суантак дар ҷангал роҳгум зад.

Вақте ки ӯ дар ҷангал сарсону саргардон роҳро ҷустуҷў мекард, ба назди дарахти нахл, ки дар соҳили кўл воқеъ гардида буд, омада расид. Аммо Суантак ба ҳеҷ чиз эътибор надод. Ў хеле хаста буд, ба рӯи замин нишаст ва каме истироҳат кард. Шамоли салқине мевазид. Аз хастагӣ ҳамёза кашид ва дар як мижжа задан саҳт хобаш бурд.

Ҳамин тавр ӯ то як поси шаб хобид, ўро овози ғавғои баланде аз хоб бедор кард. Ў ҳайрон-ҳайрон ба гирду атроф менигарист. Он чизеро, ки ӯ дид, ўро саҳт ба ҳайрат овард. Дар гирду атрофаш рўшноии ғавқуттабӣ доман паҳн карда буд. Дар ҷангали анбўҳ дар байни куҳҳо кўли ҷилodore дар наздаш меистод. Вай аз ин кўл ҷашм кандан намехост. Ў фикр мекард, ки хоб дида истода бошад.

Суантак ба кӯли дурахшидаистода хеле бо мароқ нигарист. Дар атроф боди нақхатовар мевазид. Оҳанги дилнавозе дар ҳаво танинандоз буд. Дар соҳили кӯл парихои соҳибчамол мераксиданд ва сурудҳои хуб месароиданд. Садоҳои зангӯлаи пойи онҳо ва бо тори ӯд навохтани мусиқиашон оромии ҷангалро дилрабо мегардониданд. Суантак мафтун гардида бодикқат ин оҳангҳоро гӯш мекард.

Пас аз чанде рақсу бозӣ ба охир расид. Парихо чизеро ҷустуҷӯ карда истода ба наздикии ҷӯпон омаданд. Суантак аз ин хеле нороҳат гардид ва аз тарс мисли барги бед меларзид, гӯё ки ҷон аз баданаш баромада истода бошад. Маликаи парихоро Суантакро дид ва аз ӯ пурсон шуд: “Ту дар ин ҷо чӣ кор мекуни?”

Суханони Суантак дар гулӯяш дармонданд. Ӯ бо овози ларзон саргузашти талхашро ба маликаи парихо нақл кард. “Ман як ҷупони камбағалам. Шир фурӯхта зиндагии падару модарамро мегузаронам. Имрӯз хеле дер шуд, ман дар торикӣ ба роҳ баромадам ва ба ин ҷо омада расидам. Аз хастагӣ дар ин ҷо хобам бурдааст.”

Вақте ки парихо қиссаи ғамангези Суантакро шуниданд, дилашон ба ҳоли ӯ сӯхт. Онҳо аз гуноҳи Суантак гузаштанд ва ба ӯ иҷозат доданд, ки ҳар вақте меҳонад метавонад ба ин ҷо биёяд. Маликаи парихо ба ӯ гуфт: “Ту хеле камбағал ва бадбахтӣ. Сипас ту метавонӣ ҳамеша рақсҳои моро тамошо кунӣ. Аммо ба шарте, ки ту дар бораи мо ба касе чизе нагӯӣ, дар акси ҳол ту дарҳол ба санг мубаддал хоҳӣ шуд.”

Суантак ба маликаи парихо чунин ҷавоб дод: “Ман ба ту ваъда медихам, ки дар бораи вохӯриамон на бо ҳарф ва на бо ишорае ба ягон кас нақл мекунам.”

Пас аз ин Суантак боз ба дидани парихо мерафт. Дар ин ҷо онҳо чизеро ҷустуҷӯ мекарданд ва баъдан ғайб мезаданд. Аз ҳамон вақт инҷониб даромади ӯ мунтазам меафзуд. Рӯзона дучанд, шабона бошад чор маротиба зиёд мешуд. Ҳамин тавр зиндагиаш идома дошт ва волидонаш хеле хушҳол буданд. Рӯзона тез-тез ширҳояшро мефурӯхт ва шабона барои тамошои рақси парихо шитоб мекард. Баъд аз он ки рақси парихо ба охир мерасид, нисфишабӣ Суантак роҳи хонаашро пеш мегирифт.

Волидони Суантак аз ин хеле дар ташвиш буданд. Онҳо аз ӯ гаштаю баргашта пурсон шуданд, ки ӯ то як поси шаб чӣ кор мекунад ва кучо бедарак мешавад? Суантак ба саволи онҳо ҷавоб дода наметавонист. Овозаи шаб дер ба хона омадани Суантак ба гӯши ҳамсояхо ҳам рафта расид. Одамон байни ҳамдигар мегуфтанд: “Акнун Суантак ба воя расидааст. Агар ӯ шабона дар хона наистад, шабро бо касе дар ягон ҷое мегузаронад. Ёро хонадор кардан лозим, то ки шабона дар хона бозистад.” Ин миш-мишҳои зиёд падару модари Суантакро ба андеша кардан маҷбур мекарданд. Онҳо ба хулосае омаданд, ки писарашонро хонадор кунанд. Аз деҳаи дигар онҳо духтари муносибиро ёфтанд. Ҳарду оила бо ҳам тамос гирифтанд, лаҳзаи

хушбахтӣ баъдтар интиҳоб карда мешавад, барои тӯй даъватнома мефиристанд ва барои тӯй бо хароҷоти зиёде омодагӣ хоҳанд дид.

Дар он замонҳо ҳанӯз мошин набуд. Одамон бояд ба ҳама ҷойҳои пиёда мерафтанд. Ҳатто хостгорҳо ҳам пиёда мерафтанд.

Хостгорҳои Суантак ба сӯи деҳаи ҳамсоя роҳ пеш гирифтанд. Бо ин мақсад одамон бояд ба воситаи роҳи ҷангал мерафтанд. Замоне онҳо чанде роҳ рафтанд, сипас меҳмонон хаста шуданд ва барои каме дам гирифтани ба сояҳои дарахти соҳили кӯле, ки Сунтак ҳар шаб рақси парихоро тамошо мекард, ба поён фаромаданд. Меҳмонони тӯй ҳам ҳамеша аз Сунтак мепурсиданд, ки ӯ шабона дар кучо меистад? Саволҳои зиёд ӯро хаста карданд, ӯ дигар таҳаммул карда натавонист ва нақл кард, ки шабона ба соҳили кӯл меравад, то ин ки рақси парихоро тамошо кунад. Меҳмонони тӯй намедонистанд, ки парихо дар соҳили ҳамин кӯл мераксанд. Меҳмонон аз пештара дида бештар ӯро саволборон мекарданд. Яке аз меҳмонон кунҷқобона пурсид: "Суантак! Ба мо ҷоест, ки парихо шабона рақс мекунад, нишон деҳ!"

Суантак имрӯз либоси домодӣ пӯшида буд; дхотии* зард, ачакани* зард, сараш бо гулчанбари туйёна оро дода шуда буд. Ӯ дар байни меҳмонон чун санги қимматбаҳо менамуд. Мисли сархуш ба меҳмонон оид парихо қисса кард. Вай ҳатто дар ин лаҳза ваъдаи ба маликаи парихо додааш ба хотираш омад, вале ӯ фикр кард, ки парихо аз гуноҳаш мегузаранд, чунки дар ин муддат Суантак бо онҳо хеле дӯст шуда буд. Ӯ ба меҳмонон гуфт: "Рафтем! Ман маконе, ки нисфи шаб парихо рақс мекунад, ба шумоён нишон медиҳам!"

Вақте ӯ қадам ба пеш гузошта бо дасташ ишора кардан хост, раъд бо садои баланд гулдуррос зад. Ранги осмон тира гашт. Абрҳои сиёҳ қад-қадӣ осмон ҳаракат мекарданд. Тӯфони сахте бархост. Ҳаво тоқатфарсо гардид. Бо дурахшидани барқ суҳанони "Бевафо!" Ту аҳдатро шикастӣ! Пойҳоят ба замин фуру мераванд! Бозувонат чудо шуда меафтанд! Ба санг мубаддал хоҳӣ гашт!" шунида шуд.

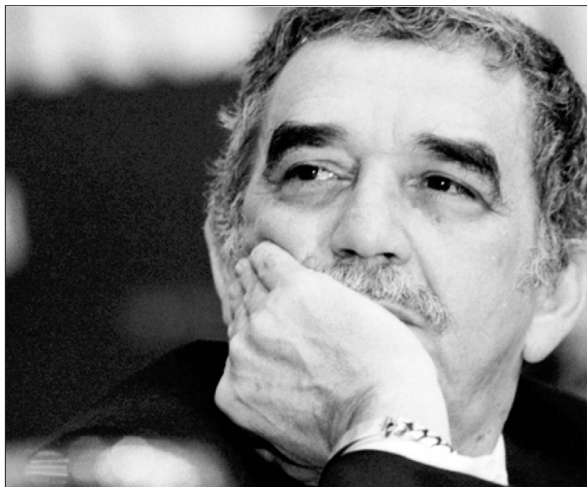
Ҳамзамон дастони Суантак ҷудо шуда афтоданд, пойҳояш ба замин даромада рафтанд ва ҳудаш ба санг мубаддал гашт.

Меҳмонон аз ин воқеа чунон ба ҳарос афтоданд, ки ба сӯи деҳаи худ гурехта рафтанд.

Аз ҳамон замон инҷониб кӯҳи бе дасту пой Мария аз гуноҳи кардааш пушаймон аст ва тавба мекунад.

* либосии миллии ҳиндӣ, ки бештар аз як пораи матоъи сафеди дарози васеъ иборат аст, ки мардҳо аз миён то зону ва занон бошанд аз китфонишон дар баданашон мепечонанд

*куртаи гиребони баланддоштаи ҳиндӣ

Габриэл Гарсиа Маркес

Ӯ таҳти таъсири падарбузурги низомияш, ки шахсияти озодихох буд ва дар ҳар ду ҷанги дохилии Колумбия ширкат дошт, огоҳии сиёсӣ пайдо кард. Аз соли 1946 ба таҳсили риштаи ҳуқуқ дар донишгоҳи Богото пардохт. Нахустин ҳикояаш соли 1947 ва нахустин повесташ соли 1951 бо номи «Хазон» мунташир шуд. Дар ин повест тимсоли шахраки Макондоро офарид, ки зодгоҳаш Аракаткаро ба ёд меовард. Соли 1955, пас аз он ки аз шуғли адвокатӣ даст кашад, ба ҳайси муҳбири «Эл Эспектадор» ба Аврупо (Рум) меояд. Дар Рум вай ҳам кор мекарду ҳам шогирди курси коргардонии Маркази таҷрибавии кинематография буд. Сипас ба Порис кӯчид. Табаддулоте, ки ин айём дар ватанаш рух дод, ӯро ночор намуд, ки дар пойтахти Фаронса бимонад.

Дар повести Габриэл Гарсиа Маркес «Ба полковник касе наменависад» (1961) таъсири сабки Э. Хемингуэй эҳсос мешавад. Қаҳрамони ин асар (тимсоли хосси падарбузурги Габриэл Гарсиа Маркес) танҳоиро аз сар мегузаронад. Кори нуктасанҷонаи адиб бар рӯи сабку сохтори ин повест (Габриэл Гарсиа Маркес ин асарро 11 бор бозпардозӣ кардааст) онро ба як шоҳкори Габриэл Гарсиа Маркес табдил кард.

Габриэл Гарсиа Маркес дар романи «Соати шум» (1966) ва маҷмӯаи ҳикоеҳои «Маросими дафни модарбузург» (1962), дар каноори мавзӯи танҳой, баҳси хушунатро, ки фосидкунандаи шахсият аст, рушд дод. Ба Габриэл Гарсиа Маркес романи «Сад соли танҳой» (1967) — ривояти чандҷабҳай, ки суннатҳои устура, эпос, романи оилавӣ ва дигар анвои адабиёро ба ҳам мепайвандад, шухрати ҷаҳонӣ овард. Муваффақияти густарда ва таъсири адабии ин асар ба ҳадде расид, ки рӯзномаи «Нью-Йорк Таймс» дар тавсифи он навишт: «Аз замони интишори китоби „Офариниш“ то ба имрӯз ин аввалин асари

адабӣ аст, ки тамоми башарият бояд онро бихонад». Таърихи шаш насли қабилаи Буэндио — сокинони маҳаллоти гармсери дурафтодаи Макондо, ки дучори ҳамлаи ба истилоҳ тамаддун гашта буданд, таърихи Амрикои Лотинӣ ё худ, ба таври умум, таърихи башариятро бо-зтоб мекунад. Тағйири дигаргун шудани насли Буэндио ин таҷассуми тағйири давраҳо дар тақомули донишу биниши инсон аст. Дар ин роман замон на ҳамчун пешомади сарбастае аз лаҳзот, балки ба унвони як воҳиди кулл хидмат мекунад, воқеият дар устура фуру меавад, мавҷудиятҳои хорикулодаи шигифтангез табдил ба воқеияти рӯзмарра мегарданд, қаҳрамонони роман бо мурдагон дар робита мешаванд ва ҳеҷ эҳсоси ваҳшату тарс намекунанд. Ин ҳама аз аркони аслии ин роман буда, дар назари хонанда Амрикои Лотинӣ бо кулли асрору муъҷизаҳояш намудор мегардад. Ҳарчанд нависандаи бритониёӣ Антони Павел ин китобро «бадтарин нави лаффоziҳои худписандонаи як омманавис» тавсиф карда, вале китоби «Сад соли танҳой» ва дигар осори Габриэл Гарсиа Маркес, ки пешрави як сабки тоза аз дostonна-висии реалистии нав буд, дар саросари ҷаҳон ба истикболи хеле васеъ рӯбарӯ шуд. Тамоми нусхаҳои чопи аввали «Сад соли танҳой» ба забони испанӣ дар ҳама ҳафтаи аввал комила ба фуруш рафт. Дар сӣ сола, ки аз чопи аввали ин китоб гузашт, беш аз 30 млн нусхаи он дар саросари ҷаҳон ба фуруш рафта, бо 105 забон тарҷума шудааст.

Габриэл Гарсиа Маркес пас аз навиштани мақолае дар муҳолифат бо давлати Колумбия ба Аврупо таъйид шуд. Вақте ки китоби ғайридostonии «Сафари махфиёнаи Мигел Литин ба Чили»-ро дар соли 1986 навишт, ҳукумати диктатории генерал Пиночет 15 ҳазор нусхаи онро оташ зад. Габриэл Гарсиа Маркес муаллифи маҷмӯаи новеллаҳои «Дostonи боварнакарданию ғамангези Эренди́ро ва модарбузурги сангдилаш» (1972), романҳои «Тирамоҳи падарсолор» (1975), «Гузориши як марг» (1981), «Ишқи солҳои вабо» (1985), «Генерал дар ҳазор тӯи худ» (1989) «Хотироти руспиеи ғамгини ман» (2004) ва ғ. аст. Соли 1972 сазовори ҷоизаи байналмилалӣ ба номи Ромуло Галйегос гардид. Ҳамчунин барандаи мукофоти Нобел (соли 1982, барои романи «Сад соли танҳой») аст. Бунёди Нобел дар баёнияи худ ӯро «шуъбадабози калом ва басират» тавсиф кард.

Бархе аз асарҳои машҳураш ба забони тоҷикӣ тарҷумаву нашр шудаанд (романи «Ҳазони умри одамхудо» тарҷумаи Ҷ. Кӯҳзод, соли 1983; се асари ӯ — «Сад соли танҳой», «Ба полковник касе наменависад» ва «Одами хеле пире, ки болҳои бузург дорад» дар як маҷмӯа, соли 2011, тарҷумаи А. Абдуҷаббор) ба забони тоҷикӣ нашр шуд.

А. П. ЧЕХОВ

КАШТАНКА

Рафтори ночно

Сагчаи зарду малларанги дурага, ки фуки рӯбоҳмонанд дошт, дар роҳи пиёдагарде ин тарафу он тараф метохт ва беқаророна ба атроф назар меафганд. Баъзан меистоду нолишкунон аввал як пойи хунукхӯрдааш ва баъд пойи дигарашро бардошта, ба хотир овардани мешуд, ки чӣ гуна ӯ метавонист роҳгум бизанад?

Хуб дар хотир дорад, ки ин рӯзро чӣ гуна пушти сар кард ва билохира, ба ин пиёдароҳи ношинос чӣ хел афтод. Рӯз чунин оғоз ёфт: Соҳибаш – наҷҷор Лука Александрич кулоҳашро пӯшида, кадом як асбоби чӯбини ба матои сурх печонидаро таги каш карду нидо дардод:

– Каштанка, рафтем!

Сагчаи дурагаи малларанг номашро шунида, дарҳол аз таги дастгоҳи наҷҷорӣ, ки он ҷо, дар болои парахаҳо меҳобид, баро-

маду хамёзае кашида аз қафои соҳибаш раҳсипор шуд. Фармоишгарони Лука Александрич беҳад дур зиндагӣ мекарданд ва наҷҷор то оне ки ба хонаи ҳар кадоми онҳо бирасад, маҷбур мешуд аз чанд гузаргоҳ гузашта, чандин маротиба ба майхона бидарояду ҷисмашро бо шароб неру бубахшад. Каштанка ба хотир овард, ки дар роҳ вай беҳад ношоиста рафтор кард. Аз хурсандӣ, ки ӯро барои сайру гашт ба кӯча баровардаанд, ғел мезаду аккосзанон ба нақлиёти аспии дар роҳи оҳан ҳаракаткунанда ҳучум мекард. Ба ҳавлиҳо мебаромад ва аз қафои сағҳо медавид. Наҷҷор маълум, ки ӯро надида ноилоҷ бозмеистоду бо ғазаб ба сараш дод мезад. Ҳатто боре саҳт хашмгин шуда, гӯши рӯбоҳмонандашро ба кафаш дошта саҳт тоб доду канда-канда гуфт:

– Кошки ҳар-ром ме-мур-дӣ,

офатзада!

Лука Александрич бо фармоишгарҳо корашро анҷом дода, барои як дақиқа ба хонаи хоҳараш даромад. Дар он ҷо нӯшиду газак намуд; аз ҳавлии хоҳараш ба хонаи рафиқи муқовасозаш даромад, аз он ҷо ба майхона, аз майхона ба хонаи ҷӯрааш ва... Хулоса, вақте ки Каштанка ба пиёдагарди бегона афтид, рӯз рӯ ба торикӣ оварда, наҷвор ҳам мурданивор маст шуда буд. Ў ҳар замон дастҳояшро афшонда, чуқур нафас мекашиду ғур-ғуркунон менолид:

– Маро модарам пургуноҳ таваллуд кард! Оҳ, гуноҳҳо, гуноҳҳо! Ҳоло, ана, дар кӯча меравем ва ба чароғакҳо менигарем, ҳамин ки мурдем, дар оташи дӯзах хоҳем сӯхт...

Ё бо оҳанги зориомез Каштанкаро ба наздаш меҳонду тавалло мекард:

– Ту, Каштанка, ту аз ҳашароте беш нестӣ. Дар муқобили одам ту устои ҷӯбтарошери мемонӣ, ки дар назди наҷвор арзише надорад...

Ҳангоме ки вай бо Каштанка ана ҳамин хел ҳарф мезад, баноғҳ мусиқӣ танинандоз гардид. Каштанка ба қафо нигоҳ карда дид, ки аз миёни кӯча, рӯ ба рӯи ӯ, қатори сарбозон қадам мезанад. Ба садои мусиқӣ, ки асабҳои вайро бечора мекард, тоб наоварда, сагчаи бечора безобита шуду

аз тарс аккос зад, вале амали соҳибашро дида ҳайрон шуд: наҷвор, ба ҷойи он ки битарсад, уллос бикашад ва ё аккос бизанад, бо хандаи самимона қоматашро рост намуда, ба мисли сарбозон дасташро ба чакааш бурд. Каштанка дид, ки соҳибаш ба мусиқӣ диққат намедихад, боз ҳам саҳттар уллос кашид ва беҳудона давида ба пиёдароҳи тарафи дигари кӯча гузашт.

Даме ки Каштанка ба худ омад, мусиқӣ дигар садо намедод ва полк ҳам аз назар ғойб шуда буд. Ў аз кӯча гузашта, дартоз ба ҷое омад, ки соҳибашро бори охир дида буд, вале... ҳайҳот! Наҷвор акнун дар он ҷо набуд. Сагча ба пеш давиду баъд ба қафо, як бори дигар кӯчаро убур кард, лекин наҷвор якбора ғайб зад: гӯё ба қаъри замин фурӯ рафта буд... Каштанка пиёдароҳро бӯ кашидан гирифт: умед дошт, ки соҳибашро аз бӯи изаш меёбад, вале пештар ким-кадом ношуде бо калӯшҳои нави резинӣ аз кӯча гузашта буду акнун ҳама нақҳати нозук бо бӯи тези резин махлут гардида. Метавон гуфт, ки имкони чизеро муайян кардан барояш вучуд надошт.

Каштанка, ҳарчанд ба пеш давиду ба қафо, соҳибашро пайдо карда натавонист. Дар ин миён ҳама ҷо торик шуд ва дар ҳар ду ҷониби кӯчаҳо фонусҳо

даргирифтан. Аз тирезаи хо-наҳо низ нури чароғҳо ба чашм расид. Барфи лаклаки меборид ва роҳи ҳамвору пушти аспҳо ва кулоҳи фойтунчиҳо оҳиста-оҳиста сафед мешуданд. Чӣ қадаре ҳаво торик мешуд, ҳамон андоза атроф равшантар сафедтар мегардид. Аз назди Каштанка, пеши чашмашро гирифта, ҳатто бо пояшон ўро тела дода, беист фармоишгарони ношинос ба ҳар тараф гузафта ме-рафтанд. (Каштанка инсониятро ба ду гурӯҳи тамоман нобаробар – хўҷаинҳо ва фармоишгарон ҷудо карда буд; дар миёни ҳамин ва ҳам онҳо тафрикаи ҷиддӣ буд: аввалиҳо ҳуқуқ доштанд, ки Каштанкаро латуқуб кунанд, дувумиҳоро ҳуди ӯ ҳақ дошт аз банди пояшон бигзад). Фармоишгарон ба ким-куҷое шитоб мекарданд ва ба вай заррае эътибор намедоданд.

Вақте ки атроф тамоман торик шуд, Каштанкаро ваҳму ҳарос зер кард: ӯ тамоман навмед гардид. Дар даромадгоҳи ким-кадом биное панаҳ шуда, талх бигрист. Сафари якрӯза бо Лука Александрич ўро бемадор карда буд, гӯшу пойҳояш аз хунуки қарахт шудаю ба болои ин ҳама гуруснагӣ ҳолашро бад кардааст. Рӯзи дароз ҳайвони бечора ҳамагӣ ду маротиба каме шикамашро сер карда буд: дар ҳавлии муқовасоз камакак шираи ордро ба даҳон

бурда буд ва дар яке аз майхонаҳо, дар назди пештахта, пӯсти ҳасибро ёфта хӯрд ва тамом вассалом. Агар вай инсон мебуд, эҳтимол чунин андеша мекард:

«Не, ин хел зистан номумкин аст! Хубаш, худкушӣ бояд кард!».

Ношиноси пурасрор

Вале вай дар бораи чизе фикр намекард, фақат нӯла мекашид. Вақте ки барфи испеди мулоим сару рӯяшро ба мисли кӯрпа пӯшониду ҳудаш аз бемадорӣ чашмашро кушода наметавонист, баногаҳ даре шараққосзанон кушода шуд ва нолишкунон ба шикамаш бархӯрд. Якбора аз ҷояш ҷаста рост истод. Аз дари кушода кадом як нафаре, ки мутааллиқ ба фармоишгарон буд, бурун омад. Азбаски Каштанка вингос зад ва ба зерии пояш монд, ӯ наметавонист ба сағ диққат надиҳад. Мард ҳам шуда аз вай пурсид:

– Ай сағ, ту аз кучо пайдо шудӣ! Маъюбат кардам? Оҳ, махлуқи бечора... Хайр, аз ман маранҷ, аз ман маранҷ... Гунаҳгорам.

Каштанка аз миёни барфрезҳои ба миҷаҳояш часпида ба марди ношинос дида дӯхта, дар наздаш як одамчаи қадпастаки фарбеҳаку лӯндарӯи риштарошидаеро дид, ки дар сар кулоҳ дошту тугмаҳои пӯстинаш батамом кушода буданд.

– Чӣ ин қадар винг-винг ме-
кунӣ? – идома дод мард, барфро
бо ангушташ аз пушти Каштан-
ка афшонда. – Соҳибат кучост?
Шояд ту гум шудай? Эҳ, сагчаи
бечора! Акнун мо чӣ кор бояд ку-
нем?

Каштанка дар овози марди
ношинос оҳанги раҳму шафқатро
эҳсос намуда дасташро лесид ва
боз ҳам бадардтар вингос зад.

– Ту хеле саги доною рамуз-
фаҳме будай! – гуфт марди но-
шинос. – Ба рӯбоҳ монанд ҳастӣ!
Хайр, майлаш, ҳеч коре надо-
рем, рафтем бо ман. Эҳтимол
дар ягон боб даркор мешавӣ...
Канӣ, ба пеш!

Вай бо лабҳояш чалпос зада
ба Каштанка бо имои даст ишора
намуд, ки он як маъно дошт: «Ра-
фтем!» Каштанка аз пасаш рафт.
Қариб баъди ним соат Каштан-
ка аллакай дар болои фарши
ҳучраи калону равшан менишаст
ва сарашро ба як тараф қач кар-
да, бо мароқ ва риққат ба рӯйи
марди ношинос, ки дар пушти
миз нишаста ғизо меҳӯрд, нигоҳ
мекард. Ношинос ғизо меҳӯрд ва
Каштанкаро ҳам фаромӯш на-
мекард: нахуст ба вай нону па-
нир дод ва сипас, пораи гӯшт.
Нисфи самбӯса ва устухонҳои
мурғро ҳам ба пеши пояш пар-
тофт. Каштанка, ки аз гуруснагӣ
сахт азият мекашид, ин ҳамаро
бошитоб хӯрд ва ҳатто маза до-
штан ӯ надостанашонро нафаҳ-

мид. Ҳарчи зиёдтар меҳӯрд, ҳа-
мон андоза бештар гуруснагиро
эҳсос мекард.

– Воқеан, соҳибонат туро
бад нигоҳубин мекардаанд, – бо
ҳарисии том ба ғизо дарафтодан
ва онро ноҳида фурӯ бурдани
саг дида дӯхта гуфт марди ноши-
нос. – Боз хеле лоғар ҳастӣ! Пӯ-
сту устухон...

Каштанка ғизои зиёдери ис-
теъмол намуд, вале пурра сер
нашуд, танҳо аз пурхӯрӣ андак
беҳуд гардид. Баъд аз тановули
таом дар миёнаи ҳучра дароз ка-
шиду дар вучуди худ беҳолии гу-
вороеро ҳис намуда дум ликонд.
Вақте ки соҳиби нави Каштанка
дар курсии мулоим бафурча ни-
шаста сигор мекашид, Каштанка
ҳамоно дум ликонда, масъалаи
манзили зисти ояндаашро ҳал
мекард: кучо хубтар аст? Хонаи
марди ношинос ӯ соҳиби авва-
лааш. Ҷиҳози хонаи марди но-
шинос камбағалонаву безеб аст;
ба ҷуз курсиҳою диван ва чароғу
қолинҳо дар он дигар чизе нест,
ҳучра ҳам гӯйе холист, аммо
манзили наҷвор саршори ҷиҳоз
аст; дар хонаи ӯ мизу дастгоҳи
наҷворӣ, тӯдаи параха, рандаю
искана, арраҳои гуногун, тағора,
қафаси саъва ва... ҳаст. Дар хо-
наи марди ношинос ҳатто бӯе ба
машом намерасад, хонаи наҷвор
бошад, ҳамеша гарм асту ҳа-
меша бӯйи хуши рангу елим ва
тахтапораҳо ба димоғ мезанад.

Вале марди ношинос дар як бобат бартарӣ дорад: ба вай бемалол ғизои бисёр медиҳад ва агар аз рӯи адолат бигӯем, ҳар ғаҳе Каштанка дар назди мизи ӯ истода, бо раҳм ба рӯяш дида медӯзад, боре ҳам вайро намезанад ва лагадкӯбаш ҳам намекунад, ягон маротиба «Дафъ шав, лаънатӣ!» ҳам нагуфтааст.

Хӯҷаини нав сигорашро кашида аз хона берун шуд ва лаҳзае баъд кӯрпачае дар даст баргашта, онро дар кунҷ, дар шафати диван, густурда гуфт:

— Эй ту, махлуқи безабон, ин ҷо биё! Ана, дар ин ҷо хоб кун, фаҳмидӣ?

Сипас ӯ чароғро хомӯш карда аз дар берун шуд. Каштанка бемалол дар болои кӯрпача дароз кашида чашмонашро пӯшид; аз берун аккоси сағ шунида шуд ва Каштанка хост ба он ҷавоб бигардонад, аммо баногаҳ ӯро эҳсоси яъсу навмедӣ фаро гирифт. Лука Александрич, фарзанди ӯ Федюшка, ҷойгаҳи нарму бофароғаташро дар таги дастгоҳи наҷқорӣ ба хотир овард... Ба хотир овард, ки дар шабҳои дарози зимистон, гоҳе ки соҳибаш ҷӯб метарошид ё бо овози баланд рӯзнома мутолиа менамуд, Федя, одатан, бо Каштанка бозӣ мекард: аз пойҳои қафояш дошта, аз таги дастгоҳи наҷқорӣ кашида берунаш мекард ва чунон бошавқ бо ӯ бозӣ мекард, ки аз ин муоми-

ла чашмони сағи бечора сиёҳӣ мезаданд ва тамоми буғумҳояш ба дард медаромаданд. Ҷӯро маҷбур мекард, ки бо ду пойи қафояш роҳ гардад. Тасаввур мекард, ки ӯ зангӯла аст: аз думаш дошта саҳт мекашид, ба чунин муомила сағча тоқат наоварда, аз дард вингос мезаду меҷакид, маҷбураш мекард, ки тамокуро бӯй бикашад. Махсусан, ана ин нағмаи Федя барояш азиятовар буд: ба ресмон бурдаи гӯштро баста, ба Каштанка медод. Вақте ки Каштанка лӯндаи гӯштро фурӯ мебурд, ӯ баланд-баланд хандида онро аз даҳонаш берун мебаровард. Ҳар қадар хотираҳо возеҳтар ҷилвагар мешуданд, ҳамон андоза баландтару бадардтар вингос мезад Каштанка. Аммо ноаён бемадорӣ ва гармӣ бар ғаму ғусса ғалаба карданд... Вайро хоб бурд ва ғалаи сағҳо ба хобаш даромаданд; воқеан, пирсағи ҷингиламӯй, ки чашмонаш доғи сафед доштанду пашм биниашро пӯшида буд ва Каштанка имрӯз ӯро дар кӯча дида буд, бо онҳо медавид. Федя искана дар даст, аз пушти пирсағи ҷингиламӯй давид ва нохост бадани вайро ҳам пашми ғафс пӯшонид. Вай бо суруру шодӣ аккосзанон ба назди Каштанка омад. Онҳо ҳалимона бинии якдигарро бӯ кашиданд ва паҳлуи ҳам ба тарафи кӯча давиданд...

Ошноии нав ва бисёр фараҳбахш

Вақте ки Каштанка аз хоб бедор шуд, рӯз ҳам фаро расида буду аз кӯча ҳаёҳую ғулғула, ки фақат рӯзона ба вуқӯ пайваста метавонанд, ба ғӯш мерасид. Дар ҳуҷра касе набуд. Каштанка хамёзакашон, бо қаҳр ва қавоқи гирифта дар даруни ҳуҷра мегашт. Ҳар кунчи ҳуҷра ва ашёи дар он ҷойдоштаро бӯ кашида ба даҳлез назар афганд ва чизи даркориашро пайдо накард. Ба ҷуз даре, ки ба ҷониби даҳлез кушода мешуд, боз дари дигаре низ буд. Каштанка чанде фикр карду бо панҷаҳояш онро хорошида кушод ва ба хонаи дигар даромад. Он ҷо, дар болои кат, нафаре худро дар кӯрпаи мулоим печонида меҳобид. Каштанка ўро шинохт: ин ҳамон ношиноси дирӯза буд.

– Рррр... – ғуррос зад Каштанка, лекин ғизои дирӯзаро ба хотир оварда, ба думликони даромаду бӯй кашидан гирифт.

Вай сарулибос ва мӯзаи марди ношиносро бӯ кашида дарёфт, ки аз онҳо асосан бӯии асп меояд. Аз хонаи хоб дари дигаре ҳам кушода мешуд, ки ба ким-куҷое мебурд. Ин дар ҳам маҳкам буд. Каштанка онро бо панҷа хорошида, бо синааш тела дода кушод ва ҳамон лаҳза бӯе ғариб ва барояш ғайримақбул ба димоғаш зад. Мулоқоти нохуше-

ро эҳсос намуда, ғурғуркунон ба чор тараф дида дӯхта Каштанка ба ҳуҷрачаи хурди зардевораҳояш чиркин ворид гардид ва аз тарс худро ба қафо кашид. Чизе барояш ғайриинтизор ва бадҳайбате дар пеши чашмонаш ҳувайдо гардид. Қози хокистарранге сару гарданаширо қариб ба замин расондаю болҳояширо калон кушода, шипирросзанон ба ў ҳуҷум мекард. Андаке канортар аз вай, дар болои болишт, гурбаи сафеде меҳобид: вай ҳам, Каштанкаро дида, аз ҷояш барҷаст ва пушташиро ҳам ва думашро боло бардошту мӯйи баданаширо сик карда шиппосзанон ба ў таҳдид намуд. Сағ, бемуҳобо, саҳт тарсид, вале онро ошкор накарда, баланд ҷакид ва ба гурба ҳуҷум намуд... Гурба пушташиро ҳамтар намуда, шиппосзанон бо панҷааш ба сари Каштанка зарба зад. Каштанка ноилоҷ ба қафо ҷаста, дар болои чор пояш нишасту фукаширо ба тарафи гурба дароз карда, боқаҳр ҷакидан гирифт: ин дам қоз аз пас омада, якбора ба тахтапушташ саҳт минқор зад. Каштанка ҷонҳавлона барҷаст ва ба қоз дарафтод...

– Худаш чӣ гап? – шунида шуд овози баланду бадқаҳре ва ба ҳуҷра марди ношинос, ки дар тан яктаҳ ва дар даҳон сигор дошт, ворид шуд. – Ин чӣ маънӣ дорад? Кани, ба ҷойҳоятон!

Вай ба назди гурба омада,

бо кафи даст ба пушти хамидаш зада гуфт:

– Фёдор Тимофеич, ин чӣ маънӣ дорад? Муноқиша мекунад? Эҳ ту, найрангбози пир! Дароз бикаш!

Ва ба қоз рӯ гардонда дод зад:

– Иван Иванич, ба қоят бирав!

Гурба итоаткорона ба болои кӯрпачаи худ гузашта, чашмонашро пӯшид. Аз рангу рӯй ва мӯйлабҳояш аён буд, ки ҳадаш ҳам асабонӣ шудан ва ба ҷанг ҳамроҳ шуданашро қабул надорад. Каштанка бо нишони эътироз нӯла кашид, қоз бошад, гарданашро ёзонда, роҷеъ ба ким-чизе тез-тез, самимона, равшану сареҳ, вале беҳад номафҳум, ғо-ғо кард.

– Майлаш, майлаш! – гуфт хӯҷаин ҳамёзакашон. – Оромона ва дӯстона бояд зист ва ба Каштанка чашм дӯхта илова кард: – Ту, зардак, матарс... Инҳо мардуми хубанд, озор намедиҳанд. Исто, мо туро бо чӣ ном ҷеғ мезанем? Бе ном намешавад, бародар.

Марди ношинос баъди андешае гуфт:

– Медонӣ-чӣ... Номи ту минбаъд Холаҷон мешавад... Фаҳмидӣ? Холаҷон!

Ва чанд маротиба калимаи «Холаҷон»-ро такрор карда, берун баромад. Каштанка дар қояш

хобида, назоратро идома дод. Гурба ҳамоно дар болои кӯрпача менишасту вонамуд мекард, ки хоб аст. Қоз бошад, гарданашро ёзонда, дар як қой почак мезаду тез-тез дар бораи чизе самимона ғо-ғо мекард. Аз афташ ӯ қозии хирадманде буд: ҳар дафъа, баъди ҳар гуфтори тӯлониаш, ӯ боҳайрат қафо мерафт ва вонамуд мекард, ки аз гуфтаҳояш ифтихорманд аст... Каштанка ўро шунида, «rrrrr...»-рос зада ҷавобаш гардонд ва «тафтиш»-и гӯшаҳои ҳуҷрачаро идома дод. Дар яке аз кунҷҳо тағорачаеро дид, ки дар даруни он нахӯди тар ва чанд пора нони хушки ҷавинро гузошта буданд. Ў нахӯдро чашид, дарёфт, ки бемаза будааст. Пораҳои нонро ба даҳон бурд ва хойдан гирифт. Қоз аз хӯрокашро хӯрдани сағи бегона заррае наранҷид, баръакс, боз ҳам зуд-зуд ғо-ғо кардан гирифт ва барои он ки эътимодашро ба сағча собит намояд, ба назди тағорача омада чанд дона нахӯдро нӯши ҷон кард.

Дар олами муъҷизаҳо

Чанде баъд марди ношинос аз нав воридаи ҳуҷра гардид. Бо худ як чизи ғалатии ҳарфи П монандро овард. Дар болочӯби ин П-и чӯбини хеле беҳунарона сохташуда зангӯла ва туфангчаеро овехта, ба нӯги зангӯла ва куланги туфангча ресмон баста бу-

данд. Марди ношинос П-ро дар миёнаи хучра гузошта, дуру дароз чизеро кушоду баст ва сипас ба қоз нигариста гуфт:

– Иван Иванович, бифармояд!

Қоз ба назди ӯ омада, дар ҳолати омодагӣ қарор гирифт ва интизори амр шуд.

– Канӣ, – гуфт марди ношинос, – аз аввал оғоз менамоем. Нахуст салом бидеҳ ва таъзим бикун! Зуд бош!

Иван Иванович гарданаширо якбора дароз кард ва ба ҳар тараф сар ҷунбонда бо назокати том таъзим кард.

– Ҳамин хел, офарин... Акнун бимир!

Қоз ба пушт дароз кашида, пойҳояшро боло бардошт. Марди ношинос ба ҳамин монанд якчанд найранги на он қадар мушкилро такрор карду баногаҳ сарашро дошта, дар ҳолате ки аз чехрааш даҳшат меборид, дод зад:

– Вой дод! Оташ! Месўзем!!!

Иван Иванович башаст ба назди П омада ресмонро бо минқораш кашид: зангӯла садо дод. Марди ношинос аз ин амали ӯ бисёр мамнун шуд ва гарданаширо навозиш карда гуфт:

– Офарин, Иван Иванович! Акнун тасаввур бикун, ки ту заргар ҳастию тиллою ҷавохирот мефурушӣ. Ҳамчунин, тасаввур бикун, ки ба мағозаат медарою дар он ҷо дуздҳоро мебинӣ.

Дар ин ҳолат чӣ чора бояд биандешӣ?

Қоз ресмони дигарро бо минқораш дошта кашид ва садои гўшкаркунандаи тир баланд шуд. Садои зангӯла ба Каштанка басо хуш омад, вале садои тир ўро бештар ба вачд овард; шодикунон дар гирди П медавиду бошавқ аккос мезад.

– Холаҷон, ба ҷоят рав! – ба ӯ амр кард марди ношинос. – Хомўш!

Кори Иван Иванович бо ҳамин тирпаронӣ анҷом наёфт. Марди ношинос боз як соати пурра ресмонро ба гардани парандаи бечора баст ва тозиёнаро қарсос занонда, ўро дар гирдаш давонд. Қоз ҳангоми давидан бояд монетаҳоро пушти сар мекарду париди аз миёнаи ҳалқа мегузашт ва рост меистод, яъне, бо ҳамон шаст дар болои думаш менишаст ва қанотҳояшро алвонҷ меод. Каштанка аз Иван Иванович чашм намеканд ва чанд маротиба аз пушти ӯ тохта бовачд баланд-баланд аккос зад.

Марди ношинос, ки басо монда шуда буд, қозро ба ҳоли худ гузошту арақи пешонаашро пок намуда фарёд кард:

– Маря! Хавроня Ивановна-ро ба ин ҷо даъват бикун!

Дақиқае нагузашта хур-хури чизе ба гўш расид... Каштанка ғур-ғуркунон худро шердил вонамуд кард ва ба ҳар ҳол ба

марди ношинос наздиктар омад. Дар кушода шуду кампире ба ҳуҷра назар афганда чизе гуфт ва ҳуки сиёҳи бисёр безебро ба дарун даровард. Хук ба таҳдиди Каштанка эътибор надода, фукашро боло бардошт ва хурсандона хур-хур кардан гирифт. Аз афташ ба дидори хӯчаин, гурба ва Иван Иванович шарафманд гардидан барои вай басо хуш буд. Вай аввал назди гурба омада, бо фукаш гурбаро сила карду баъд бо қоз дар бораи кадом чизҳое ба таври худ чизе гуфт. Аз ҳар як ҳаракат, овоз ва ҷунбидани думчааш ҳалимӣ ва меҳрубонии самимӣ эҳсос мегардид. Каштанка пай бурд, ки ба ин ҷонварон синтеза намудан бефоида аст.

Хӯчаин П-ро ба як тараф гузошта амр кард:

– Бифармояд, Фёдор Тимофеич!

Гурба аз ҷояш хеста беҳушона хамёза кашид ва бо дили нохоҳам, гӯё ба онҳо лутф мекарда бошад, ба назди хук омад.

– Хӯш, аз «аҳроми мисрӣ» оғоз менамоем, – гуфт хӯчаин.

Вай ботафсир чизеро ба онҳо фаҳмонду якбора амр кард: «Як...ду...се!». Баъди шунидани калимаи «се» қоз парида, дар пушти хук нишаст... Баъди он ки қоз бо кумаки қанотҳо ва гарданаш мувозинатро барқарор карда, дар тахтапушти серпашми хук устувор истод, Фёдор Тимо-

феич коҳилона, бо безъитиноии амиқ ва назарногирона, гӯё ӯ ҳунарашро чашми дидан надошта бошад ва он барояш як тин ҳам арзиш надорад, аввал ба пушти хук ва баъд, гӯйе маҷбуран, бо дили нохоҳам ба болои қоз баромад ва бо ду пойи қафояш рост истод. Чизро, ки марди ношинос «аҳроми мисрӣ» меномид, ҳосил шуд. Каштанка аз хурсандӣ вингосзанон шодӣ мекард, аммо ҳамин дам гурбаи пир хамёза кашиду мувозинаташро гум карда, аз болои қоз сарозер шуд. Иван Иванович ҳам калавида аз пушти Хавроня Ивановна ба замин афтид. Марди ношинос додзانونу дастафшон аз нав чизеро фаҳмондан гирифт. Баъди як соати машқ ва омӯхтани бунёди «аҳром» хӯчаини пуртоқат ба қоз дар пушти гурба савор шудан ва сипас, ба гурба сигор кашидану амсоли инҳоро омӯхт.

Машқ ҳам анҷом ёфту марди ношинос арақи пешонаашро пок карда, ҳуҷраро тарк намуд. Фёдор Тимофеич бо кароҳат мияв-миявкунон дар болои кӯрпачааш дароз кашид ва чашмонашро пӯшид. Иван Иванович ба назди тағорача рафт, хукуро бошад, кампир бурд. Ба туфайли таассуроти зиёди аз ин амалҳо ҳосилнамуда Каштанка чи хел гузаштани рӯзро нафаҳмид, вале шабона вайро ба ҳамон кӯрпачааш ба ҳамон ҳуҷрачаи бо зарде-

вораи чиркин ороёфта бурданд ва он ҷо шабро бо Фёдор Тимофеич ва қоз гузаронид.

Истеъдод, истеъдод!

Аз миён як моҳ гузашт.

Каштанка акнун ба он ки ҳар шом вайро бо ғизои болаззат сер мекунанд ва Холаҷон номаш мебаранд, ҳамчунин, ба марди ношинос ва ҳамхонаҳои нави худ одат карда буд. Ҳаёташ хубу гуворо мегузашт.

Ҳамаи рӯзҳо як хел оғоз мешуданд. Тибқи одат, пеш аз ҳама Иван Иванович бедор мешуд ва ҳамон лаҳза ба болои сари Холаҷон ё ба назди гурба омада, гарданашро қач мекард ва дар бораи чизе гарму ҷӯшон ва боисрор, вале чун ҳарвақта номафҳум, ваъз мегуфт. Баъзан сарашро боло карда монологҳои тӯлониро барояшон пешкаш менамуд. Рӯзҳои аввали ошноӣ-ашон Каштанка фикр мекард, ки қоз бисёр хирадманд аст ва барои ҳамин пургапӣ мекунад. Аммо чанде нагузашта, дигар нисбат ба ӯ ҳеҷ гуна эҳтиромро раво намедид; баръакс, вақте ки вай ба наздаш омада, «нутқ»-и тӯлониашро оғоз кардани мешуд, Каштанка ба эҳтиромаш дигар дум намечунбонд, балки ба сифати як лаққии шилқин, ки дигаронро хоб рафтан намемонад, писандаш намекард ва ҳар гуфторашро бе ягон такаллуф бо «рррр» истиқбол менамуд.

Фёдор Тимофеич бошад, меваи боғи дигар буд. Ӯ аз хоб бедор шуда, ягон гуна овоз баланд намекард, намечунбид ва ҳатто чашмашро намекушод. Вай ҳатто ба бедор шудан ҳам майл надошт, барои он ки ин ба ҳама аён буд, ҳаётро чашми дидан надошт. Ба ягон чиз таваҷҷуҳ надошт, ба ҳама ашё коҳилона чашм медӯхт, ҳамаро бад медид ва ҳатто ғизои болаззаташро хӯрда бо кароҳат фирқ-фирқ мекард.

Ҳар субҳро Каштанка, баробари аз хоб бедор шудан, бо гардиш дар ҳуҷра ва бӯ кашидани ҳар кунчи он оғоз мекард. Танҳо вай ва гурба иҷозати дар ҳамаи ҳуҷраҳо озодона чарх задан доштанд; қоз ҳақ надошт, ки аз хоначаи зардевораҳояш чиркин қадаме ба берун бигузорад, Хавроня Ивановна бошад, дар ким-куҷои ҳавлӣ, дар саройчае, мезист ва танҳо дар соати машқ пайдо мешуд. Хӯҷаин дер аз хоб мехест ва чояшро нӯшида, ҳамон ба корҳои худ машғул мегардид. Ҳар рӯз ба хона П, тозиёна ва ҳалқаҳоро меоварданд ва ҳар рӯз ҳамон бозиҳоро се-чор соат такрор ба такрор машқ мекарданд. Баъзан Фёдор Тимофеич аз мондашавии зиёд мисли мастҳо мекалавид, Иван Иванович минқорашро кушода вазнин нафас мекашид, хӯҷаин бошад, суп-сурх мешуд ва ҳеҷ наметавонист арақи пешонаашро пок на-

мояд.

Рӯзҳо, ки бо машқҳои пайва-
ста ва хӯрдани ғизоҳои болаззат
пушти сар мешуданд, барояшон
хушу гуворо, шавқовар мегуза-
штанду шабҳо бошанд, басо дил-
гиркунанда. Хӯҷаинодатан шабҳо
ба ким-кучое мерафт ва қозу гур-
баро бо худ мебурд. Холаҷон дар
танҳои дар бистараш меҳобид ва
аз дилтанги ба гирдоби андеша
ғарқ мешуд... Ғаму андуҳ ким-чи
хел ноаён ба вай наздик мешуд
ва чунон ки зулмот хонаро фаро
мегирад, оҳиста-оҳиста ўро ба
коми худ мекашид. Ин ҳама ба-
рои сағ бетаъсир намонданд: на-
хуст ҳама гуна хоҳиши ҷакидан,
ошомидан, дар ҳучраҳо дави-
дан ва ҳатто чашм дӯхтанро гум
кард, сипас дар пеши назараш ду
андоми ба сағ ё одам монанд, ки
қиёфаашон гарму маҳбуб, вале
номаҳфум буд, ҳувайдо гардид:
бо пайдо шудани онҳо Холаҷон
думашро меликонд. Мепиндошт,
ки онҳоро дар кучое, кадом вақте
дида буд ва дӯсташон медошт...
Ва дар хобаш ҳам ҳар дафъа ҳис
мекард, ки аз ин андомҳо бўйи
рангу елим, парахаву лак меояд.

Боре хӯҷаин, баъди тамо-
ман ба ҳаёти нав одат кардан ва
аз як сағчаи лоғари пӯсту усту-
хон ба сағи фарбеҳу нозпарвар
табдил ёфтаниш, пеш аз машқ
ўро бо меҳрубонӣ навозиш карда
гуфт:

– Холаҷон, фурсати ба кор

машғул шуданамон расидааст.
Бекорхӯҷагӣ бас аст. Меҳоҳам аз
ту ҳунарманд бисозам. Меҳоҳӣ
ҳунарманди асил бошӣ?

Ва хӯҷаин ба вай илмҳои гу-
ногунро омӯзондан гирифт. Дар
машғулияти аввал рост истодан
ва бо пойҳои қафояш роҳ гаштан-
ро омӯхт: ин ба ў бисёр писанд
омад. Дар машғулияти дуюм вай
бояд бо пойҳои қафояш парида
қандро аз дасти устодаш, ки хеле
баланд, дар болои сараш, нигоҳ
медошт, мегирифт. Сипас, дар
машғулиятҳои дигар, вай рақс
мекард, зеро навои мусиқӣ нӯла
мекашид, занг мезад ва тир ме-
парронд. Баъди як моҳ бошад,
дар «аҳроми мисрӣ» бо маҳора-
ти том Фёдор Тимофеичро иваз
менабуд. Бо хоҳиши том ҳунар
меомӯхт ва аз комёбиҳояш басо
хушҳол буд. Ҳар нағмаи хуб ба
ҷоовардаашро бо аккоси ҷаран-
госию саршори сурураш истиқ-
бол мекард. Устод бошад, ба
ҳайрат афтода, ба вачд меомад
ва дастанаашро ба ҳам соида ме-
гуфт:

– Истеъдод! Истеъдод! Бе
ягон шакку шубҳа истеъдод! Ту
ҳатман комёб мегардӣ!

Ва Холаҷон ҳам ба кали-
маи «истеъдод» чунон саҳт одат
кард, ки ҳар боре соҳибаш онро
ба забон меовард, гӯё таҳаллу-
сашро шунида бошад, аз ҷояш
ҷаста ба ў чашм медӯхт.

Шаби ноором

Холаҷон ботарс бедор шуд: хоб дид, ки дарбон ҷорӯб дар даст, ўро таъқиб мекунад.

Хона сокиту торик буд ва ҳавояш вазнин. Кайкҳо мегазиданд. Холаҷон то кунун аз торикӣ наметарсид, аммо намедонист аз чӣ бошад, ҳоло воҳима ўро пахш карда буду хоҳиши ҷакидан вучу-дашро фаро гирифта. Дар ҳучраи шафат хўҷаин баланд нафас кашид, баъд, лаҳзае нагузашта, дар саройчааш хук ба хур-хур даромад ва аз нав хомӯшӣ ҳукм-фармо гардид. Вақте ки андешаи ғизо ба сар меафтад, ҷонат ҳам роҳат мекунад. Холаҷон ба хотир овард, ки чӣ тавр имрӯз линги мурғ – насибаи Фёдор Тимофеичро дуздида, дар меҳмонхона, дар байни ҷевону девор, ҷое, ки пур аз тори анкабут ва гарду чанг буд, пинҳон кард. Агар ҳозир рафта дар ҷояш будан ё набудани онро медид, рӯҳаш ором мегирифт. Эҳтимол хўҷаин онро ёфта нӯши ҷон карда бошад. Вале пеш аз субҳ ҳучрачаро тарк намудан ғайриимкон мебошад: қоида ҳамин аст. Холаҷон чашмонашро пӯшид, то ки ҳарчи зудтар хобаш бибарад: аз таҷрибаи андӯхта медонист, ки чи қадаре зудтар хоб рави, ҳамон андоза тезтар субҳ медамад. Аммо ногаҳон, начандон дуртар аз вай, бонги ғайриодие баланд гардиду ўро маҷбур кард, ки аз ҷояш

як қад парида бихезад. Ин овози Иван Иванович буд, ки ба манаҳзани муқаррарии ў монанд набуд, ҳамчунин, чун ҳарвақта, боэътимод садо намедод. Баръакс, як садои гӯшхарошу ғайриодие буд, ки ба ғичирроси дарҳои кушодашаванда шабоҳат дошт. Каштанка баробари дар торикӣ чизеро надидану нафаҳмидан боз тарси сахтро эҳсос намуда ғуррос зад:

– Ррррр....

Баъди чанд дақиқа, ки барои хоида фуру бурдани як устухони хуб басанда буд, хомӯшӣ ҳукм-фармо гардид. Холаҷон ҳам андак хотирҷамъ шуду пинак рафт. Ду саги бадвоҳимаю сиёҳи калон, ки порчаҳои пашми порсола дар ронҳо ва бари шикамашон кашол буд, ба хобаш даромад: онҳо аз тағораи калон пасмондаи ғизоро, ки аз вай буғи сафед ва бўйи лализ меомад, ҳарисона меҳўрданд ва гоҳ-гоҳ ба Холаҷон нигоҳ карда, даҳон гиз менамуданд: бо ин амалашон гӯе меғуфтанд: «Мо ба ту чизе намедихем!». Вале ҳамин вақт аз хона марди пўстинпўше давида баромаду онҳоро бо тозиёна зада пеш кард. Холаҷон ба сари тағора омада ба хўрдан шурӯъ кард, вале ҳамин ки мард аз дарвоза берун шуд, ҳар ду саги сиёҳ аккосзанон ба ў дарафтоданд. Ва боз ногаҳон садои гӯшхароши қоз баланд гардид.

– Қо! Қо! Қоо! – бонг зад Иван Иванович.

Холаҷон бедор шуда, аз ҷояш ҷаста хест ва аз болои кӯрпача нафуромада бо дард нӯла кашид. Акнун ӯ гумон мекард, ки Иван Иванович нею ким- каси дигар, нафари бегонае, дод мезанад. Аз чӣ сабаб бошад, ки хук ҳам дар саройчааш аз нав ба хур-хур даромад.

Ин дам садои пой ба гӯш расид ва хӯҷаин, яктаҳ дар тан ва шамъ дар даст, ба ҳучрача даромад. Нури хираи шамъ аввал деворҳо ва баъд шифти ҳучрачаро равшан намуда, торикиро барҳам дод. Холаҷон дид, ки дар хона ягон бегона нест. Иван Иванович дар болои фарш менишаст, хоб ҳам набуд. Болҳояш кушода буданду минқораш боз ва чунин менамуд, ки ӯ беҳад монда шудаасту об нӯшидан мехоҳад. Фёдор Тимофеичи пир низ намехобид. Эҳтимол ӯ ҳам аз фиғони бадарди дӯсташ бедор шуда буд.

– Иван Иванович, ба ту чӣ шуд? – пурсид хӯҷаин аз қоз. – Чаро дод мезанӣ? Ту беморӣ?

Қоз овоз намебаровард. Хӯҷаин ба гарданааш даст расонда, пушташро сила карду гуфт:

– Аҷаб сода ҳастӣ. На худат хоб мекунию на дигаронро мегузорӣ, ки хоб бираванд.

Вақте ки хӯҷаин аз ҳучрача берун шуд ва шамъро бо худ бурд, аз нав торики ҳама ҷоро фаро гирифт. Холаҷон метарсид. Қоз дод намезад, вале Каштанка

аз нав хаёл мекард, ки дар торики кадом бегонае истодааст. Аз ҳама даҳшатнокаш ин буд, ки ҳамон бегонаро газидан мумкин набуд. Чунки вай ба чашм ноаён буд ва шакл ҳам надошт. Намедонист барои чӣ, вале эҳсос мекард, ки имшаб ҳатман ягон ҳодисаи нохуше рӯй хоҳад дод. Фёдор Тимофеич ҳам осуда набуд: Холаҷон мешунид, ки чи тавр ӯ дар болои кӯрпачааш беқарорӣ мекунад, ҳамёза мекашад ва сарашро меҷунбонад.

Аз кӯча садои кӯфтани дарвоза баланд шуду дар саройча хук ҳам ба хур-хур даромад. Холаҷон нӯла кашиду пойҳои пешашро дароз карда, сарашро дар болои онҳо гузошт. Кӯфтани дарвоза ва хур-хури хук, ки бо чӣ сабабе бедорӣ мекашид, торики ва хомӯшии ваҳмангез, ҳамсони лаҳзаи фарёди ҷонкоҳи Иван Иванович, дар вучудааш як навъ эҳсоси андуҳбору даҳшатнокеро ҷо карда буданд. Ҳама дар банди изтироб ва нотинҷӣ қарор доштанд. Вале аз барои чӣ? Ин бегонаи ба чашм ноаён кист? Ана, дар назди Холаҷон лаҳзаяке ду шарораи кабудии хирае шуъла зад. Ин Фёдор Тимофеич буд, ки дар тамоми давраи ошноиашон бори аввал ба назди ӯ омада буд. Ӯ чӣ мехоҳад? Холаҷон пойи ўро лесид ва барои чӣ омаданашро ҳам напурсида, оҳистаю бадард нӯла кашид.

– Қоғ! – бонг зад қоз. – Қооғ!
Дар аз нав кушода шуд ва ба ҳуҷрача, шамъ дар даст, хӯчаин ворид гардид. Қоз дар ҳолати пешина, ҳамон болҳои кушода ва минқори боз, қарор дошт. Чашмонаш пӯшида буданд.

– Иван Иванович! – садо кард хӯчаин.

Қоз наҷунбид. Хӯчаин рӯ ба рӯяш, дар болои фарш нишаста, дақиқае хомӯшона ба ӯ дида дӯхт ва гуфт:

– Иван Иванович! Худаш чӣ гап? Ту чӣ, мемири? Эҳ, акнун ба ёд овардам, бале, ба ёд овардам! – ва сарашро дошта дод зад хӯчаин. □ Ман сабаби бемориатро медонам! Охир, имрӯз туро асп зер карда буд! Худоё, Худо-вандо!

Холаҷон чӣ гуфтани хӯчаинро намефаҳмид, вале аз авзояш медид, ки ӯ чизи мудҳишро интизор аст. Сағ фукашро ба тарафи тирезаи торик, ки ба гумонаш ҳамон каси номаълум аз он ба дарун нигоҳ мекард, гардонда нӯла кашид.

– Холаҷон, Иван Иванович мемирад! – гуфт хӯчаин дастонашро ба ҳам зада. – Оре, оре, мемирад! Ба ҳуҷраи шумо аҷал омад. Чӣ кор кунем?

Хӯчаини музтарибҳол ва ранги рӯяш pariда оҳкашон сарашро ҷунбонда ба ҳуҷраи хобаш баргашт. Холаҷон ҳам аз торикӣ ҳаросида, дунболи ӯ рафт.

Хӯчаин дар рӯи кат нишаст ва чанд маротиба такрор кард:

– Эй Худо, чӣ бояд кард?

Холаҷон дар назди пойҳои хӯчаинаш мегашту намефаҳмид, ки чаро ӯ ғамгин аст ва чӣ ин қадар боиси ташвишаш гардидааст? Ҳамаи инро бисёр фаҳмидан меҳост ва ба ҳар ҳаракати хӯчаин назорат мекард. Фёдор Тимофеич низ, ки басо кам бистарашро тарк менамуд, ба хонаи хоби хӯчаин даромада, худро дар пойҳои ӯ молидан гирифт. Ӯ сарашро ҷунбонда, шубҳаомез ба таги кат дида меафганд: гӯё меҳост ҳама ғаму андуҳи гаронро аз ӯ дур гардонад.

Хӯчаин косаи хурдERO гирифта, ба он аз дастшӯяк об рехт ва аз нав ба назди қоз омад.

– Бинӯш, Иван Иванович! – гуфт ӯ бо навозиш ва косачаро ба наздаш гузошт. – Бинӯш, меҳрубонам.

Иван Иванович ҳаракате накард, ҳатто чашмонашро накушод. Хӯчаин сари ӯро ба болои косача ҳам карда, минқорашро ба об андохт, вале қоз нанӯшид ва болҳояшро боз ҳам васеътар кушод ва сараш якбора ба болои косача афтид.

– Не, акнун чизе аз дастамон намеояд! – оҳ кашида гуфт хӯчаин. – Дигар илоҷ нест. Иван Ивановичро аз даст додем!

Қатраҳои ашк дар рухсораҳои ӯ дурахшида ба поён шо-

риданд. Холаҷон ва Фёдор Тимофеич, ки ба чизе сарфаҳм намерафтанд, худро ба хӯҷаин ҷафс намуда, бо тарс аз қоз чашм намеканданд.

— Бечора Иван Иванич! — гуфт хӯҷаин ва оҳи бадарде кашид. — Ман бошам, орзу мекардам, ки баҳорон туро ба деҳа мебараму ҳамроҳ дар болои майсаҳои сабз сайру гашт мекунем. Ҷонвари маҳбуб, дӯсти меҳрубонам, туро дигар намебинам. Ман акнун бе ту чӣ кор мекарда бошам?

Холаҷон ин ҳамаро дида андеша мекард, ки рӯзе бо вай ҳам чунин воқеа ҳатман рӯй медиҳад, яъне ӯ ҳам, ана ҳамин тавр, номаълум чашмонашро пӯшида, пойҳояшро дароз мекунад ва даҳонашро мекушояд. Ва ҳама бо тарс ба ӯ нигоҳ хоҳанд кард. Аз афташ, айнан ҳамин андешаҳо дар сари Фёдор Тимофеич ҳам ҷарх мезаданд. Гурбаи пир ҳеҷ гоҳ чун ин дам туршрӯю ғамгин набуд.

Субҳ ҳам дамид ва акнун дар ҳуҷрача он ноаёни бегона, ки Холаҷонро саҳт тарсонда буд, вучуд надошт. Вақте ки рӯз пура равшан шуд, дарбон омад ва қозро аз пойҳояш гирифта ба ким-куҷое бурд. Чанде нагузашта кампир ба ҳуҷрача даромада, тағораро бардошта берун рафт.

Холаҷон ба меҳмонхона даромада, ба пушти ҷевон дида

дӯхт: хӯҷаин пойи мурғро нахӯрда буд, вай ҳамона дар ҷояш, дар миёни гарду ҷанг ва торҳои анкабут меҳобид. Холаҷон ғамгин будо ошуфтаҳол, ашк гулуғираш мекард. Ӯ ҳатто пойи мурғро бӯ накашид, ба таги диван даромада хоб кард ва паст-паст нӯла кашидан гирифт:

— Увв, увв, увв...

Намоиши нобарор

Дар яке беҳтарин шабҳо хӯҷаин ба ҳуҷрачаи зардевро раҳояш чиркин даромад ва дастанахро ба ҳам соида гуфт:

— Ху-у-уш...

Вай меҳост боз чизе бигӯяд, вале нагуфта баромада рафт. Холаҷон, ки ҳангоми машғулият ҷеҳра ва оҳанги гуфтори ӯро хуб омӯхта буд, эҳсос намуд, ки хӯҷаин саҳт дар ҳаяҷону изтироб ва хашмгин аст. Чанде нагузашта ӯ ба ҳуҷра даромада гуфт:

— Ман имрӯз Холаҷон ва Фёдор Тимофеичро бо худ гирифта мебарам. Ту, Холаҷон, имрӯз дар «аҳроми мисрӣ» марҳум Иван Иваничро иваз мекуни. Бало медонад, ки чӣ! Ҳеҷ чиз тайёр нест, чизеро наомӯхтаем, кам машқ гузаронидаем! Шарманда мешавем, комёб намегардем!

Баъд хӯҷаин аз ҳуҷрача берун шуд ва баъди як дақиқа пӯстинашро пӯшид ва цилиндр (кулоҳ) дар даст баргашт. Ба назди гурба омада, ӯро аз пойҳои

пешаш гирифта бардошт ва дар бағалаш, дар таги пӯстин, пинҳон намуд. Фёдор Тимофеич ин ҳамро бо бепарвоии барояш хос қабул кард ва ҳатто барои чашмонашро кушодан ҳам заҳмате нақашид. Аз афташ, барои вай ҳама чиз – хобидан ё ки аз пойҳояш гирифта боло бардоштан, дар кӯрпачааш дароз кашидан ё дар бағали хӯчаин, дар таги пӯстини ӯ, роҳат намудан баробар буд...

– Холаҷон, рафтем, – гуфт хӯчаин.

Холаҷон чизеро нафаҳмида, думликон аз қафои онҳо рафт. Баъди як дақиқа сағ акнун дар болои чана, дар пеши пойи хӯчаин, менишаст ва медуи мешунид, ки чӣ тавр ӯ аз сарди ва ҳаяҷон ба худ печида ғур-ғур мекард:

– Шарманда мешавем! Комёб намегардем!

Чана дар назди бинои аҷиби бузурге, ки ба деги чапашуда шабоҳат дошт, қарор гирифт. Даромадгоҳи бино, ки се дари шишагӣ дошт, бо дувоздаҳ фонус равшан карда мешуд. Дарҳо ғичирросзанон кушода мешуданд ва одамонро, ки дар назди даромадгоҳ гирд омада буданд, ба коми худ фуру мебурданд. Мардум бисёр буд, тез-тез дар назди даромадгоҳ аспҳо ҳам қарор мегирифтанд, вале сағҳо ба чашм наме-расиданд.

Хӯчаин Холаҷонро бо дасташ гирифта, дар бағалаш, дар паҳлуи Фёдор Тимофеич, ҷой кард. Ин ҷо торик буду нафас тангӣ мекард, вале гарм буд. Лаҳзаяке ду шарораи кабудии хира шуъла зад: ин гурба буд, ки аз ба танаш расидани пойҳои хунуку дурушти ҳамсоя бесаранҷом шуда, чашмонашро кушода буд. Холаҷон гӯши ӯро лесид ва ба хотири роҳаттар ҷой гирифтанд, гурбаро бо пойҳои сардаш пахш намуда, ғайриихтиёр сарашро аз таги пӯстин берун кард ва ҳамонро бо қаҳр ғуррида, онро ба таги пӯстин кашид. Ба назараш намуд, ки вай як хонаи бузургу наҷандон равшани пур аз аъҷубаҳоро мебинад: аз пушти тавора ва панҷараҳо, ки дар ҳар ду тарафи даруни хона тӯл мекашиданд, чеҳраҳои даҳшатноку хунуки аспмонанд, шохдор ва гӯшдароз ба атроф назар мекарданд. Ҳамчунин, ким-чи хел як махлуқи ғафсу азимеро дид, ки думаш дар ҷойи биниаш қарор дошт ва ду устухони дарози хоидашуда аз даҳонаш берун баромада буд.

Гурба дар зери пойҳои Холаҷон бо овози хаста мав-мав кард, вале дар ҳамин вақт пӯстин кушода шуду хӯчаин «ҳоп» гуфт ва Фёдор Тимофеич ҳамроҳи Холаҷон ба болои фарш парида фаромаданд. Онҳо акнун дар ҳуҷраи хурде, ки деворҳои хокистари тахтагӣ дошт, ме-

истоданд. Дар ин ҷо ба ҷуз мизи начандон калони оинадор, чорпоя ва куҳнакоҳое, ки дар ҳар кунҷ овехта буданд, ягон ашӯи дигаре набуд. Ба ҷойи чароғ ва ё шамъ оташаки бодбезакмонанде медурахшид, ки онро дар найчаи ба девор часпондашуда гузошта буданд. Фёдор Тимофеич «пӯстин»-и худро, ки Холаҷон «ғичим» карда буд, лесид ва ба таги чорпоя рафта дароз кашид. Хӯчаин, ки то ҳанӯз аз ҳаяҷону изтироб дастонашро бо ҳам соиш медод, либосҳояшро кашидан гирифт... Ӯ ин корро бадонсон анҷом дод, ки аз рӯйи одат дар хонаи худ, пеш аз ба таги кӯрпаи мулоим даромадан, ба ҷо меовард, яъне, ба ҷуз таҳпӯшҳо, ҳамаи либосашро кашиду сипас дар чорпоя нишаста, ба оина нигоҳунон худро «оро» додан гирифт. Пеш аз ҳама мӯйи сунъиашро ба сар гузошт ва баъд ба рӯяш чизи сафедеро молида, аз болои ранги сафед боз абрувон, мӯйлаб ва сурхӣ кашид. Кори ӯ бо ҳамин анҷом наёфт: баъди рӯй ва гарданашро ранг молидан хӯчаин кадом як костюми ғайриодие-ро ба бар кард, ки ҳамсони онро Холаҷон на дар хонаҳо дида буду на дар кӯча. Тасаввур кунед як шалвори кушоди аз чити пургул дӯхташударо, ки дар хонаи савдогарону косибон барои парда ва рӯйпӯши мебел истифода мебаранд, шалвореро, ки тугмааш

дар таги каш маҳкам мешавад ва як почаш чити қаҳварангу почай дигараш аз чити зарди равшан дӯхта шудааст. Хӯчаин аз болои либосҳои аҷоибаш камзӯлчаи читиро ба бар кард, ки гиребони калони дандонадор ва дар пушташ ситораи тиллоӣ дошт, ҳамчунин, ҷӯробҳои дарози рангоранг ва пойафзори кабудеро пӯшид.

Чашму рӯҳи Холаҷон виҷиррос зад. Аз шахси сафедрӯйи халтамонанд бӯйи хӯчаин меомад, овозаш ҳам шинос, овози хӯчаин буд, вале буданд дақиқаҳое, ки Холаҷон аз шубҳа ба изтироб меомад. Дар чунин мавридҳо ӯ омода буд, ки аз назди ин шакли ало-було бигрезад ва изтиробашро бо аккос задан зоҳир бинмояд. Макони нав, оташаки бодбезакмонанд, бӯй ва тағйирот дар чехраи хӯчаин ҳамаи инҳо дар вучуди ӯ тарсу ваҳм ва эҳсоси номаълумеро бедор месохтанд: гумон мекард, ки ҳатман бо кадом як даҳшат, ба мисли ҳамон махлуқи ғафсе, ки дар ҷойи бинӣ дум дорад, рӯ ба рӯ мегардад. Дар номади кор боз дар ким-куҷое аз пушти девор мусиқӣ, ки Холаҷон қабулаш на дошт, садо медод ва гоҳ-гоҳ наъраи номафҳуме шунида мешуд. Фақат як чиз — тамкини Фёдор Тимофеич ба ӯ оромӣ мебахшид. Вай дар таги чорпоя бепарво меҳобид ва ҳатто ҳангоми ба дигар ҷой гузоштани чорпоя низ пина-

кашро вайрон намекард.

Кадам як нафаре, ки дар тан фрак ва камзӯлчаи сафед дошт, ба ҳуҷрача чашм дӯхта гуфт:

- Ҳозир хонум Арабелла ҳунарнамоӣ мекунад. Баъди он кас навбати шумост.

Хӯчаин ҷавоб нагардонид. Ӯ аз таги миз ҷомадони наҷандон калонро берун карда нишаст ва интизор шуд. Аз вачоҳат ва дастонаш аён буд, ки ҳаяҷон вучудахро фаро гирифтааст ва Холаҷон ҳатто нафаскашии номураттаби ўро эҳсос мекард.

- Ҷаноби Жорж, бифармоед! - фарёд кард касе аз пушти дар.

Хӯчаин аз ҷояш хеста, се маротиба салиб кашид ва сипас аз таги чорпоя гурбаро гирифта ба даруни ҷомадон андохт ва:

- Биё, Холаҷон! – гуфт бо овози паст.

Холаҷон чизеро нафаҳмида, ба назди хӯчаин омад. Хӯчаин сари ўро бўса карду дар паҳлуи Фёдор Тимофеич ҷойгираш намуд. Баъд боз торикӣ ҳукмфармо гардид... Холаҷон гурбаро таги пой карда, деворҳои ҷомадонро меҳарошид ва аз ваҳм овоз бароварда наметавонист. Ҷомадон, мисли он ки дар болои мавҷҳо бошад, меларзиду халос.

- Ана, ман ҳам омадам! - нидо кард хӯчаин бо овози баланд. – Ана, ман ҳам омадам!

Холаҷон ҳис кард, ки баъди ин нидо ҷомадон ба чизе саҳт бархӯрда аз ҷунбидан монд. Наъраи бадвоҳимае ба гӯш расид: ба ифтихори касе қарсақ заданд ва ин кас, эҳтимол ҳамон махлуқи ғафсе, ки дар ҷойи бинӣ дум дошт, наъра мекашид ва ҷунон баланд меҳандид, ки аз таъсири он қулфҳои ҷомадон меларзиданд. Ҷавобан ба ин наъра хандаи чирросию гӯшхароши хӯчаин, ки дар хонааш ҳеҷ гоҳ ин тавр намехандид, садо дод.

- Ҳа! – нидо кард вай: кӯшиш мекард, ки ово-заш ҳарчи баландтар садо бидиҳад. – Ҳозирини бисёр арҷманд! Ман ҳозир аз вокзал омадам! Чанде пеш модаркалонам фавтида буд ва дороияшро ба ман мерос гузошт. Дар ин ҷомадон чизе бисёр вазнин ҳаст, эҳтимол тилло бошад... Ҳа-а! Шояд ин ҷо миллион бошад! Канӣ, мекушоем ва мебинем...

Қулфи ҷомадон шараққосзанон кушода шуду равшанӣ чашмони Холаҷонро хира кард: вай дар як дам ҷаҳида аз ҷомадон баромад ва аз наъраи гӯшкаркунанда гаранг шуда, аз ҳавли ҷон ба ҷакидан даромад ва башаст дар гирди хӯчаин давидан гирифт.

- Ҳа! - нидо дардод хӯчаин. – Фёдор Тимофеич, амақон! Холаҷон, азизам! Пайвандони

меҳрубонам, бало занад шуморо!

Хӯҷаин бо шикам ба болои рег дароз кашида, гурба ва Холаҷонро сахт ба оғӯш гирифт. Холаҷон, вақте ки хӯҷаин ўро дар бағалаш пахш мекард, лаҳзае ба олами барояш номаълум, ки бо амри тақдир ба он афтода буд, чашм дӯхт ва аз ҳашамати он ба ҳайрат афтода дақиқае дар қояш шах шуд. Баъд аз бағали хӯҷаин берун қаста, бо завқи тамом, чун ғирғирак, дар қояш чарх задан гирифт. Олами нав басо бузург ва саршори нур буд: дар ҳама ҷо, аз фарш то арш, ба кучое чашмат афтад, фақат чехраҳо, чехраҳо, чехраҳо ва боз ҳам чехраҳоро мебинӣ. Ба ҷуз чехра чизи дигар ба назар намерасад.

- Холаҷон, хоҳиш мекунам, бишинед! - амр кард хӯҷаин.

Холаҷон чӣ маънӣ доштани ин амрро ба хотир оварда, якбора ба болои курсӣ баромада нишаст ва ба хӯҷаин нигарист. Нигоҳи хӯҷаин, мисли ҳамешагӣ, ҷиддӣ ва меҳрубон, вале чехрааш, махсусан, даҳони калон ва дандонҳояш, бисёр хунуку безеб буд. Худи вай шодӣ мекард, ҳаллос зада китфҳояшро меҷунбонд, вонамуд мекард, ки дар ҳузури ҳазорон чехраҳо бағоят шод аст. Холаҷон, ки ба шодию сурури вай бовар мекард, баногоҳ таваҷҷуҳи ҳамин ҳазорҳо чашмро

бо тамоми вучудааш эҳсос намуд ва фуки рӯбоҳмонандашро боло бардошта бо хушнудӣ нӯла кашид.

- Шумо, Холаҷон, бишинед, - гуфт ба ў хӯҷаин.

- Мову амак рақси камаринскро иҷро мекунем.

Фёдор Тимофеич бепарво дар қояш истода ба атроф нигоҳ мекард, интизор буд, ки кай маҷбураш мекунанду амалҳои беақлонаро ба ҷо меорад. Вай суст, бепарвоёна ва бо дили нохоҳам рақс мекард ва аз ҳар як ҳаракат, аз думу мӯйлабҳояш аён буд, ки вай ба ҳозирин, ба толори равшан, ба хӯҷаин ва ҳам ба ҳудаф сахт нафрат дорад... Ў рақсашро ба итмом расонду ҳамёзакашон омада дар қояш нишаст.

- Канӣ, Холаҷон, - гуфт хӯҷаин. - Нахуст мову шумо суруд меонем ва баъд рақс мекунем. Майлаш?

Вай аз кисааш найро бароварда навохтан гирифт. Холаҷон, ки мусиқиро чашми дидан надошт, маҷбуран дар болои курсӣ ҳаракат мекарду уллос мекашид. Аз ҳар ҷониб садои офарину қарсақанӣ шунида мешуд. Хӯҷаин таъзим кард ва ҳангоме ки хомӯшӣ аз нав ҳукмфармо гардид, навозишро идома дод... Ҳангоми иҷрои як нотаи бисёр баланд аз қаторҳои боло, аз ми-

ёни ҳозирин, касе овоз баланд кард.

- Падарҷон! – дод зад писараке. - Охир ин Каштанка аст-ку!

- Бале, Каштанка, худи худаш! – тасдиқ кард марде бо овози ларзони ҷарангосии мастона. – Каштанка! Федяҷон, Худо ҷазояш диҳад, ин Каштанка аст! Фюшт!

Касе аз долон ҳуштак кашид ва ду овоз, яке бачагонаю дигараш мардона, баланд садо доданд:

- Каштанка! Каштанка!

Холаҷон як ларзиду ба тарафе, ки ўро ҷеғ мезаданд, нигоҳ кард. Ду чеҳра – яке сермўй, маст ва писхандзананда, дигарӣ фарбеҳак, рухсо-раҳояш сурх ва баҳаросафтода, мисли ин ки пештар чашмонашро равшании чароғҳо хира мекард, якбора дар пеши назараш ҳувайдо гардиданд... Рўзгори гузаштаашро ба хотир оварда, Каштанка аз болои курсӣ ба рўйи рег афтид ва баъд ҷаста хесту аз шодӣ виззосзанон ба тарафи он ду нафар давид... Аз миёни ин ҳама садои гўшкаркунанда ва ҳуштаккашии ҳозирин овози бачае шунида мешуд. Ўнидо мекард:

- Каштанка! Каштанка!

Холаҷон аз монеа ва сипас аз болои китфи нафаре парида гузашту ба нишеман (ложа) даромад: барои ба қабати дигар расидан ў аз болои девори ба-

ланд бояд ҷаҳида мегузашт; Холаҷон хез зад, вале то ҷойи даркорӣ нарасида, ба девор часпиду ба поён лағжидан гирифт. Сипас вай даст ба даст гузашта, дасту рўйи ким-киҳоро лесида, болотару болотар ҳаракат кард ва ниҳоят, ба қатори боло расид...

Пас аз ним соат Каштанка дар кўча аз қафои одамоне ме-рафт, ки аз онҳо бўйи елим ва лак меомад. Лука Александрич мекалавид ва беихтиёр, аз рўйи таҷриба, кўшиш мекард, ки аз ҷўй дуртар қадам бизанад.

- Ман дар ҷаҳаннами дур азоб мекашам... - ғур-ғур мекард ў. - Ту, Каштанка, чизеро намефаҳмӣ. Дар муқобили одам ту устои чўбтарошери мемонӣ, ки дар назди наҷвор арзише надорад...

Дар паҳлуи онҳо, кулоҳи падар дар сар Федюшка қадам мезад. Каштанка ба пушти ҳардуи онҳо нигоҳ мекард ва итминон дошт, ки вай ким-кайҳо боз бо онҳо равон аст ва аз он хурсанд буд, ки ҳаёти вай дақиқае ҳам аз эшон канда нашудааст.

Вай, ҳамчунин, ҳуҷрачаи зардевораҳояш чиркин, қоз, Фёдор Тимофеич, ғизоҳои болаззат, машқҳо ва сиркро ба хотир овард, вале ҳамаи онҳоро акнун ў хоби дуру дароз, печдарпеч ва сангине мепиндошт...

**Тарҷумаи
Маҷид Салим
Наврӯста**

Наоя Сига

*Классики адабиёти муосири
Ҷопон, устоди қиссаҳои кӯтоҳ
Наоя Сига 20-уми феврали 1883
дар шаҳри Исиномак дар хо-
наводаи ашироф ба дунё омада,
21-уми октябри 1971 аз дунё
гузаштааст. Нахустин на-
виштаҳояш соли 1910 рӯйи чоп
дидаанд. Машхуртарин асарҳо-*

*яш маҷмӯаи ҳикояҳои «Осу Дзюнкити», повести «Со-
зиш» ва романи саргузаштии «Роҳе ба тирашаб» аст.*

ҶИНОЯТИ ҲАН

Ҳодисаи басо ғайриҷашмдоште рӯй дод: ҷашмбанди машҳури хитой Ҳан дар сахна ханҷарро тавре ҳаво дод, ки шоҳраги гулӯи ҳамсараш бурида шуд. Ҷавонзан ҳамоно чон дод. Ҳанро дарҳол ба ҳабс гирифтанд. Ин ҳодиса, агарчӣ дар пеши ҷашми директори театри рӯй дод ва он ҷо ёвари ҳуди Ҳан, ки ҳаммилаташ аст ва барандаи намоишу пулисе низ ҳузур дошт, инчунин зиёда аз сесад тамошобин шоҳид буд, басо пурмуаммо монд, яъне Ҳан ҳамсарашро барқасд кушт ё ханҷар хато рафт.

Ҳангоми намоиш зани Ҳан рӯ ба тамошобинон оварда, дар пеши тахтаи калон меистод. Ҳан аз масофаи ду кэн бояд чанд ва чунон ханҷар мепартофт, ки ҳар ханҷар ду сун дуртар аз сару дасту пой занаш ба тахта бармехӯрд ва дар тахта тадриҷан суро-би андоми ҳамсараш пайдо мешуд.

Судя нахуст директори театро бозпурсӣ кард:

- Бигӯед, ки ин намоиш душвору мураккаб маҳсуб меёбад?
- Не, барои ҳунарманди хуб ҳаргиз душвор нест, вале барои

аз ўҳдаи ин кор баромадан асаби мустаҳкам даркор, мутлақо бодикқат будан шартӣ асосии намоиш аст.

– Яъне эҳтимоли хато кардан набуд...

– Бале, вагарна иҷозат намедодам, ки ин намоиш дар театри ман баргузор шавад.

– Хуб, ба гумонатон ин ҳодиса рӯирост куштор аст?

– Не, ман ин хел гумон намекунам. Ростӣ гап, ҳеҷ кас гуфта наметавонад, ки ханҷарро инсон мисли мошин беҳатою дақиқ ҳаво дода метавонад. Кори душвор. Мо гумон надоштем, ки ин хел гапу кор ҳам рӯй медиҳад. Акнун фикрамон дигар шуд: ҳунарманд ҳам ханҷарро хато мепартофтаст.

Вазъи судя бад буд, зеро далели куштор ҷой дошт, аммо ягон кас гуфта наметавонист, ки ин куштор барқасдона аст ё Ҳан хато кард. (Агар Ҳан занашро дидаю дониста кушта бошад ҳам, ин амалро басо айёрона анҷом додааст...)

Баъди директор судя ёвари Ҳанро пурсуҷу кард. Ёвари Ҳан солҳои дароз якҷоя кор кардаанд. Саволи нахустини судя чунин буд:

– Ҳан чӣ кас аст?

– Одами дуппа-дуруст, қиморбоз нест, ғарӣ намекунад, арақ наменӯшад. Ба назарам, як сол боз ба насроният шавқу завқ зоҳир мекард. Агар фурсат даст диҳад, китобу китобчаҳои насронихоро гирифта меҳонд.

– Вобаста ба марҳум чӣ андеша доред?

– Вай ҳам зани хуб буд. Шояд шумо огоҳ бошед, дар бораи ҳунаrpешаҳои оворагард ҳар чӣ мегӯянд. Масалан, онҳо одатан неку бадро фарқ намекунанд, ҳамин хел мардуманд. Баъзан зани ягон касро аз роҳ зада гирифта мегурезанд. Ҳамин хел ҳам мешавад... Ҳамсари Ҳан зани бад набуд, раҳматӣ ситораи гарм дошт, ду-се кас чанд бор аз роҳ задан хостанд, лекин зӯрашон нарасид. Ҳану занаш дилкушод буданд, чӣ гуфтани чӣ кор карданашонро нағз медонистанд, бо ҳеҷ кас баҳс намекарданд. Лекин... – ёвари хитой ин ҷо забон хойид, андак ҳаёл кард ва дубора афзуд: – Эҳтимол, хато кунам, лекин вақтҳои охир муносибати зану шӯ ба назарам ким-чӣ хел дағал менамуд.

– Ба кадом далел?

– Намедонам.

– Ҳамеша ҳамин хел буд?

– Не, ду сол пештар сар шуд, баъди он ки занак таваллуд кард. Лекин таваллуд бармаҳал буд, аз ин сабаб кӯдак баъди се рӯз фавтид. Носозӣ ҳам ҳамон вақт сар шуд. Ҳама фаҳмиданд, ки зану шӯ дигар соз намегиранд. Барои як гапу кори дупула ҳам мочаро мекарданд. Дар ин лаҳзаҳо ранги Ҳан меканд, меғуфтӣ, ба рӯяш суф кашидааст. Лекин ба сари занаш даст боло намекард. Вай ин хел корро беимонӣ медонист. Ба ҳар ҳол чашмонаш пури ғазаб мешуд. Як бор пурсидамаш: «То ин хел зистана чудо шавед, беҳтар нест?» Ҷавоб дод, ки занаш хоҳад ҳам, талоқ нахоҳад дод. Ҳан мудом ба майли худ рафтор мекард. Як бор иқрор шуд, ки «Занамро дигар нағз намебинам. Вай ҳам ҳис кардаст, ки дилаш хунук шудагӣ. Чӣ илоҷ?!» Дилам гувоҳӣ медиҳад, ки Ҳан «Таврот»-у дигар китоби дуохоро барои он меҳонд, ки дилаш дубора гарм ва аз нафрате, ки ба занаш дорад, ҳолӣ шавад, чунки барои бад дидани занаш ягон сабабу баҳона надошт. Аслан, занаш ба дилсӯзию меҳрубонӣ меарзид. Дар дунёи рӯшан се сол якҷоя сарсонӣ овора шуданд, лекин занаш майлу хоҳиши ба ватан баргаштан надошт. Вай як бародари бадахлоқ дошт, ҳамин бародараш тамоми чизу чораи хонашонро барбод дода буд. Агар аз Ҳан чудо шуда, ба хонаи ҳудашон мерафт, гумон буд, ки дубора шавҳар кунад, чунки се сол бо артисти дайду дарбадар гашта, бадном шудааст. Аз афташ, зан барои ҳамин аз Ҳан чудо намешуду ранҷу озорашро таҳаммул мекард.

– Вобаста ба фоҷиаи рухдода чӣ ақида доред?

– Шумо пурсиданӣ, ки ман ин воқеаро амри тасодуф медонам ё куштор?

– Бале.

– Албатта, бисёр андеша кардам, лекин ҳар қадар фикр кунам, ҳамон қадар сарам гичу гаранг мешавад.

– Барои чӣ?

– Намедонам. Ба фикрам, дигарон ҳам ба ин саволатон ҷавоб дода наметавонанд. Ман барандаи намоишро ҳам пурсидам. Вай ҳам ҳайрон аст.

– Вақте ки ин фоҷиа рух дод, ба сари шумо чӣ фикр омад?

– Гуфтам, ки Ҳан занашро кушт!

– Ана-а...

– Лекин баранда гуфт, ки Ҳан хато кард.

– Дуруст, агар аз муносибати зану шавҳар пешакӣ хабар надошта бошӣ, ҳамин хел фикр мекунӣ.

– Шояд. Аммо ман на барои он ин хел фикр кардам, ки аз муносибати зану шӯ пешакӣ хабар доштам.

– Хуб. Вақте ки фоҷиа рух дод, Ҳан чӣ кор кард?

– Ҳан фарёд кашид. Ин лаҳза аз беҳи гулӯи занаш хун ғавора мезад. Занак чанд сония ба по истод, баъд зонувонаш қат шуданд, танаш ба пеш ҳам хӯрд, ханҷар афтид ва занак ҳам мисли алафи досрасида ба фарш афтид. Мо аз даҳшат шах шудем, лекин аз дастамон ягон кор намеомад. Моту мабхут ба вай менигарсitem. Аз ин сабаб аниқ гуфта наметавонам, ки Ҳан дар ин лаҳзаҳо чӣ кор кард. Мо ўро фаромуш карда будем. Эҳтимол, аҳволи мо чӣ хел бошад, аҳволи вай ҳам ҳамин хел буд. Ростӣ гап, баъди чанд лаҳза ба сарам фикре омад, ки Ҳан ба ҳар ҳол занашро кушт. Ҳан рост меистоду ранги рӯяш кандагӣ буд. Баъд пардаи сахнаро поин карданд, мо ба назди майит рафтем. Ҳа, вай бечон буд. Ҳан пичиррос зада гуфт, ки «Чӣ хел ман хато кардам?!» Баъд зону зада нишасту дуо хондан гирифт. Вай тамоман даступо хӯрда буд.

– Ташаккур. Агар савол пайдо шавад, дубора даъват мекунам.

Судя ёварро ҷавоб дод. Баъди ў ҳуди Ҳанро оварданд. Вай одами боақл менамуд, вале дар чеҳраи рангбохтааш ифодаи шиддати шадид нақш баста буд. Қозӣ ба як дидан пай бурд, ки ў чӣ қадар азиятӣ руҳӣ кашидааст.

– Ман аллакай директори театру ёваратонро пурсучӯ кардам, – вақте ки Ҳан нишаст, гап сар кард судя. – Иҷозат диҳед, ки аз шумо ҳам чанд чиз пурсам.

Ҳан сар ҷунбонд.

– Бигӯед, ки шумо занатонро тамоман нағз намедидед?

– Ин хел не. Аз рӯзи никоҳ то таваллуди кӯдак аз дилу ҷон дӯшташ медоштам.

– Баъд чӣ шуд?

– Баъд ғаммидам, ки кӯдак аз камари ман нест.

– Медонистед, ки аз камари кист?

– Тахмин мекардам. Аз камари амакбачааш.

– Шумо шинос ҳастед?

– Бале, вай дӯсти ман буд. Маҳз вай маслиҳат дода буд, ки мо хонадор шавем.

– Ба фикри шумо, онҳо то хонадор шуданатон ҳам алоқа доштанд?

– Бале, кӯдак баъди ҳашт моҳи хонадории мо таваллуд шуд.

– Лекин ёваратон гуфт, ки таваллуд бармаҳал буд.

– Ин гапро ман бофта баровардам.

– Лекин кӯдак баъди се рӯз ғавтид...

– Бале.

– Чӣ шуд?

– Дар вақти маккондан занам бо синааш пахш карда кушт.

– Барқасд?

– Не, гуфт, ки ин корро надоништа кард.

Судя ба рӯи Ҳан бодикқат нигоҳ кард. Ҳан сарашро каме боло бардошта, мунтазири саволи дигар шуд, вале чашмонаш ба поин менигаристанд.

– Занатон ягон бор иқрор шуд, ки бо дигаре алоқа дошт? – ба пурсучӯ давом кард қозӣ.

– Не. Худам ҳам ягон бор напурсидаам. Марги кӯдак дар назарам гуноҳашро сабуктар кард. Ман ҷавонмардӣ зоҳир кардан хостам.

– Лекин натавонистед...

– Ҳа, натавонистам. Мудом дар сарам як фикр буд, ки мурдани кӯдак барои бахшидани гуноҳи вай кам аст. Вақте дар наздам набошад, аз гуноҳаш мегузаштам, лекин ба чашмам намудор шавад, нафратам дубора ҷӯш мезад.

– Шумо ягон бор аз ваҷҳи талоқ фикр кардед?

– Кардам, ҳар замон фикр мекардам, аммо ба вай намегуфтам.

– Барои чӣ?

– Ҷӯрғат намекардам. Вай гуфта буд, ки агар талоқаш диҳам, худкушӣ мекунад.

– Яъне вай шуморо дӯст медоштаст?

– Ҳаргиз.

– Ин хел бошад, чаро худамро мекушам мегуфтаст?

– Вай як илоҷ карда зистан меҳост. Нағз медонист, ки чудо шавад, ягон кас ба занӣ намегирад, чунки як замон ҳамсари артисти дайду буд мегуфтанд. Ба хешу табораи ҳам умед баста наметавонист: акааш пулу моли хонаводаашонро барбод додааст. Занам кор ҳам карда наметавонист – пойҳояш майдаҳаки ношуд буданд.

– Ба шумо майл мекард?

– Ростӣ гап, не. Ҳамхобагӣ бо ман барояш азиятнок буд. Лекин тоқат мекард, дар пеши дӯсту душман ҳудашро чунон вонамуд мекард, ки ҳар мард дида қоил мешуду ҳасад мебарад. Лекин зиндагии пуразоби маро дида, мижааш ҳам намехӯрд. Вақте азоб кашида, барои сару нӯги рӯзгорамонро баробар кардан ба ёрӣ меҳондамаш, хунсард, балки бефарқ, ҳатто бадхоҳона аз дур нигоҳ карда меистод.

– Чӣ хел тоқат мекардед?

– Ҳар хел, сабабаш бисёр.

– Масалан?

– Меҳостам иззати нафсамро шиканам, лекин нашуд.

– Ягон бор ба саратон ин хел фикр наомад, ки кушедаш?

Ҳан хомӯш монд. Қозӣ саволро такрор кард. Ҳан ба зудӣ ҷавоб надод. Баъд гуфт:

– Чанд бор омад, вале мегуфтам, ки ба аҷали ҳудаш мурда равад, беҳтар аст.

– Яъне тарси қонун намешуд, мекуштед?

– Ҳа, ин корро барои он накардам, ки тарс аз қонун доштам. Ҷуръатам намерасид. Мардуми бечуръат ҳаваси зиёдтар зистан доранд.

– Хулоса, вақтҳои охир дар сари шумо ҳар замон фикри куштор меомад?

– Ҷуръат надошта бошам ҳам, фикраш буд, меомад.

– То ин вақт чӣ?

– Бале, як шаб пеш аз ғоҷи, балки субҳидам ҳам фикраш буд.

– Ҳар ду баҳс мекардед?

– Ҳа.

– Барои кадом гапу кор?

– Барои гапу кори дупула. Кири гуфтан намекунад.

– Ба ҳар ҳол гӯед.

– Бегоҳ хӯрок дер тайёр мешуд, аммо ман тобу тоқати гуруснагӣ надорам, вақте гушнаам, саҳт асабӣ мешавам. Ҳамин хел қаҳрам омад.

– Аз пештара зиёдтар?

– Не. Лекин ин дафъа дурудароз ором нашудам. Вақтҳои охир аз он ки муносибати мо хуб намешавад, азоб мекашидам. Ҳамон шаб ба ҷойгаҳ даромадам, аммо хобам гурехта буд. Ба изтироб омада будам, сарам пури ҳаёли нохуш буд. Фаҳмидам, ки ҳама кӯшишам беҳуда аст, орзуҳоям амалӣ намешаванд, аз ин дарду ғами нохуш ҳаргиз ҳалос нахоҳам шуд ва гунаҳкору сабаб занам аст. Донистам, ки шаби торики ҳолати ман субҳ надорад. Як замон ба зиндагии хубу хуш умед доштам, акнун ин умед барбод рафтааст. Дурусташ, оташаки умед хомӯш нашудааст, аммо базӯр милтос мезанаду дуд мекунад. Вучудам аз заҳри гумону шубҳа ва азоб лабрез мегашт. Ин хел зистан маро накушад ҳам, аз мурдан батар буд. Зистане батар аз мурдан. Ҳа, фаҳмидам, ки умеди дигар нест, лекин ягон чора дидан даркор буд. Он гоҳ ба сарам як фикри бад омад: «Кош ҳудаш бимирад!» Хуб, барои чӣ ўро накуштам? Аз оқибати қор тарс надоштам, ба гумонам, ҳоли вазнине, ки имрӯз доштам, аз зиндагии маҳбас беҳтар нест, вале инашро ҳам медонистам, ки ягон чиз тағйир намеёбад – ба сари фарзанди одам ҳар чӣ омаданаҳ мумкин, ҷойи гурез надорам. Ҳамааш набуд шуда истодааст. Аз ин сабаб сабру тавони муқобилат қардан надоштам ва ба тақдир тан додам. Ба ёдам ҳам наомад, ки дар паҳлӯям занам ҳобидааст. Мурданивор ҳаста шудам. Вале ин он ҳастагӣ набуд, ки ба ҷойгаҳ даромадан ҳамон ҳобат мебарад. Ҳар қадар бемадор мешудам, фикри куштор ҳам пажмурдаю тира мешуд. Мисле ки ҳоби ваҳмангез дида бошам, дилам хунук шуд, мурд, бефарқу беҳис шуда мондам. Баъд субҳ дамид, пай бурдам, ки занам ҳам наҳобидааст.

– Пагоҳӣ чӣ хел будед? Мисли пештара?

– Мо ба якдигар чизе нагуфтем.

– Ин дафъа ҳам ба сари шумо фикри занатонро партофта баромада рафта наомад?

– Ба фикри шумо он вақт орзуҳои ман амалӣ мегаштанд?

– Фарз кардем, ки – ҳа...

– Ман фарз мекунам, ки не, намешуданд.

Ҳан хомӯш монда, ба рӯи судя нигоҳ кард. Қозӣ сар ҷунбонда, ин ҷавобро тасдиқ кард...

– Албатта, ин фикру ҳаёл айни куштори барқасдона нестанд. Он рӯз ман аз субҳи содиқ дар банди изтироб будам, мадор надоштам ва асабам хароб буд. Дар як ҷо истодан душвор шуд. Ба ҷойҳои беодам рафта, хеле қадам задам. Лекин пайваста фикр мекардам, ки ягон чора дидан даркор. Бо вучуди ин ҳаёли дишаба – хоستانу орзу кардани марги занамро надоштам, ин ҳаёл дубора барнагашт. Ҳатто намоишу баромади қарибилвукӯро ба ёд наовардам. Агар ба ёдам меомад, муқаррар ба ягон намоиши дигар иваз мекардам. Шаб шуд. Дар театр навбати хунаринамоии мо расид. Гӯё ягон воқеаи миёни ману занам рӯй надода бошад, ханҷарҳоро ба тамошобинон намоиш додам ва барои исботи бурро буданашон чанд коғаз буридам, чанд ханҷарро ба фарш кӯфтам. Баъд, занам ба сахна баромад. Сару рӯяш пурғоза буд, либоси миллию машҳури хитой дар бар дошт. Ҳамааш мисли ҳарвақта буд. Вай ба тамошобинон табассуму таъзимкунон ба лавҳаи тахтагӣ наздик рафту истод. Ман ханҷарҳоро ба даст гирифта, рӯ ба рӯяш истодам. Дишаб боз мо ба чашми якдигар нигоҳ накарда будем. Чашмонашро дидаму аз дилам гузашт, ки бояд намоишро иваз мекардам: агар худамро ба даст нагирам, ҳар чӣ шуданаш мумкин. Ором шудан хостам, нашуд: торҳои дардманди асаби хароб итоатм накарданд, саропо ва дар мағз-мағзи ҷонам ҳастагӣ эҳсос кардам. Дастонам ларзиданд. Як лаҳза чашм пӯшидам, ки шояд ором шаваму ба худ оям, баръакс, ҳис кардам, ки вучудам ҳанӯз дар ларза аст. Вале намоишро саркардан лозим буд. Ханҷари аввалинро ба тарафи сараш партофтам. Як сун болтар аз ҷойи ҳарвақта бархӯрд. Вай дастонашро ба ду тараф кушод. Ду ханҷари дигарро поинтари дастонаш задам. Ба назарам тавре намуд, ки ханҷарҳо ба ангуштонаш часпиданду бо чӣ мӯъҷиза андармон истодаанд. Акнун дуруст ҳадаф гирифтан душвор буд ва ҳар ханҷарро партофта шукр мекардам, ки хато нарафт. Ҷунонки гуфтам, борҳо худро ба даст гирифтан хостаму натавонистам. Мағзам карахт шуд, ангуштонам итоат

накарданд. Ба чаптари гардан як ханчар халонда, тарафи рости гарданро ба нишон гирифтам. Ногоҳ дидам, ки чашмони ӯ пар аз даҳшат шуданд. Аслан, вай аҳволи маро пай бурда буд ва ҳангоме ки ханчар ба тарафаш парид, аз тарсу парешонӣ худро ғунча кард. Эҳтимол, ҳолати руҳии ман ба вай сироят карда бошад ё муқаррар, вай пешакӣ тахмин зад, ки ханчар ба гулӯяш хоҳад халид. Намедонам чаро, вале тарсу парешонии вай маро саросема кард. Сарам давр зад. Мадорам коста шуд, нишон нагирифта, қариб нодида ханҷареро ҳаво додам...

Судя хомӯш буд.

– Ин вақт андешае аз дилам гузашт: «Оқибат куштамаш-е!»

– Шумо гуфтани, ки ӯро дидаю доништа куштед?

– Ҳа, аз афташ ин корро дидаю доништа кардам, барқасд.

– Баъд, пеши часади ӯ зону зада дуо хондан гирифтед. Ҳамин хел?

– Ҳа, хила кардам. Мардум гумон доранд, ки ман насронии асилам, дар асл вонамуд кардам, ки дуо меҳонам, вале минбаъд чӣ кор кардану чӣ гуфтанамро андешидам.

– Хулоса, шумо бовар доред, ки ин корро барқасд кардед?

– Ҳа, маҳз дар ҳамин вақт фаҳмидам, ки ин кушторро бояд ҳодисаи ногаҳонӣ вонамуд.

– Барои чӣ шумо фикр кардед, ки ин воқеа куштори барқасдонаатон аст?

– Дилам мегуфт, дил саҳт мезаду мегуфт, ки маҳз чунин аст.

– Ба гумонатон шумо ҳамаро бовар кунонда тавонистед?

– Бале. Баъд, то зӯрам расидан, худро мотамзадаю бадахша-тафтода вонамудам. Агар дар паҳлӯям як одами бафаросат мебуд, пай мебурд, ки ҳолатам дурӯғин аст. Акнун ин ҳамаро ба хотир биёрам, аъзои баданамро арақи сард пахш мекунад... Ҳамон шаб ба худ гуфтам, ки бояд бегуноҳ буданамро ба ҳама исбот кунам. Ин ҳолати маро фақат ботинан дарк кардан мумкин буд, зеро муқобили ман ягон далел ҷо надошт. Ҳама медонистанд, ки ману занам муносибати хуб надоштем, лекин ин чиз кофӣ набуд, ки маро қотил эълон кунанд. Кифоя буд, ки бигӯям: «Хато кардам» ва ягон кас баръаксашро исбот карда наметавонист. Шояд муносибати мо боиси шакку шубҳаи ягон кас шуда бошад, аммо

ин ҳам далел буда наметавонад, ки ман гунаҳкорам. Хулоса, барои ҷой надоштани далел маҷбур шуданд, ки маро сафед кунанд. Воқеаро дубора ва муфасссал дар лавҳи хотирам зинда карда, тасаввур намудам, ки хангоми пурсучӯ чӣ бояд гуфту чӣ хел рафтор кард, то мардум розӣ шаванд, ки воқеа ногаҳонӣ буд. Лекин якбора дудила шуда мондам, аз худ пурсидам, ки чаро ман ин корро барқасд карда будам? Аз афташ, барои он ки шаби охир ман аз хусуси куштану куштор зиёд андешидам ва он чӣ дар хаёл буд, амалӣ гашт. Боз сарам гич шуд. Каме баъдтар ба худ омада, ҳушёр шудам ва дилам ҳам рӯшан шуд. Аз хурсандӣ меҳостам, ки бо буди овоз фарёд занам.

– Яъне, шумо ханчарро хато партофтед?

– Не, ин хел хаёл накардам. Баръакс, дониستم, ки чӣ шуду чӣ монд, дуруст намедонам, агар росташро гӯям, маро маҳкум намеkunанд. Аз ин сабаб набояд ҳам худамро фиреб диҳаму ҳам дигаронро ва ин фоҷиаро амри тасодуф гӯям. Ман билкул наметавонам гӯям, ки хато ханчар партофтам, ҳамчунин, наметавонам гӯям, ки ин куштори барқасдонаам буд, худамро на гунаҳкор мешуморам, на бегуноҳ.

Хан ором шуд. Судя хомӯшӣ ихтиёр кард, вале баъд пурсид:

– Ба ҳақиқат монанд. Бо вучуди ин гӯед, ки наҳод ба ҳоли занатон дилатон насӯхт?

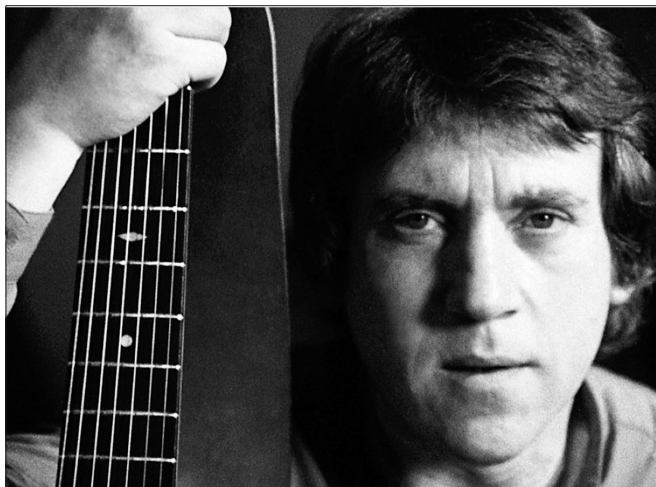
– Не, насӯхт. Тасаввур ҳам намекардам, ки аз хусуси марги зани худ ин хел орому хурсанд нақл хоҳам кард.

– Хуб! Равед, ҷавоб!

Хан хомӯш аз ҷо хест, расми таъзим ба ҷо овард ва баромада рафт. Қозӣ, гӯё касе ўро саросема карда бошад, қаламро ба ҳуччат бурд ва навишт: «Гунаҳкор нест».

Аз русӣ тарҷумаи Азизи АЗИЗ

**Владимир
Висотский**

Шиҳоби зулматсӯз

Владимир Висотский яке аз шахсиятҳои маъруф ва дар навбати худ пур аз таззодхост, ки аҳли ҳунар, адаб ва мухлисони бешумори дунё дӯсташ медоштанду медоранд. Имсол ба зодрӯзи Висотский 80 сол пур мешавад. Ӯ ҳунаrpеша, овозхон, шоир ва нависанда буд. Висотский дар Тоҷикистон низ маъруфияти зиёд дорад. Аввалин маротиба куллии ӯ дар чор чилд аз тарафи мухлисон не, балки аз тарафи адабиётшиносон баъди тадқиқотҳои боэътимоди илмӣ дар арафаи 70-солагиаш ба чоп расид. Соли сипаришуда дар маҷаллаҳои адабии «Паёми Суғд» ва «Адаб» силсилаи ашъори ӯ дар тарҷумаи адиби тоҷик Саҳоб Раҷабӣ пешкаши хонандагон ва ҳаводорони тоҷик гардонда шуд. Ҳоло оиди ҳаёт ва эҷодиёти Висотский таҳти унвони «Писатель Высоцкий», ки дар муқаддимаи куллии тарҷ гардида ба қалами адабиётшиноси шинохтаи рус Владимир Новиков тааллуқ дорад ва Саҳоб Раҷабӣ онро дар муқаддимаи тарҷумаи тоҷикии китобаш ҷой додаст, бо ихтисорҳои ҷузъӣ манзури хонандагон мегардонем.

Владимир Семенович Висотский 25 январи соли 1938 дар шаҳри Москва таваллуд шудааст. Худи муаллиф суроғаи худро

дар «Чакомаи баччагӣ»-аш «хона андар охири Мешанский як» баён кардааст, ки ҳоло (ҳиёбони Мир, 76) зиёратгоҳи ҳаводоронаш аст.

Падараш Семен Владимирович (1915-1997) — иштирокчи ҚБВ, полковники мустафӣ буд. Модараш Нина Максимовна (1912-2003) референт-тарҷумони муассисаҳои геодезию картографии собиқ СССР буд. То саршавии ҚБВ волидайнӣ ӯ аз ҳам ҷудо шуданд. Соли 1941 Володяи хурдсол бо модараш ба вилояти ҳозираи Оренбург ба ақибгоҳ эвакуатсия карда шуд ва баъди ду сол боз ба Москва баргашт. Он вақт дар синфи дуюм меҳонду падарашро ҳамчун афсари ҳарбӣ ба Германия ба қор фиристоданд. Ӯ ҳамроҳи худ Володяро ба он ҷо бурда, бо ҳамсари дуомаш Евгения Лихалатова- Висотская якҷоя ба зиндагӣ оғоз карданд. Ин зан барои ӯ модари дуюм шуд. Тавре ки ҳуди шоир дар яке аз номаҳояш ба Нина Максимовна менависад, «Зиндагиам хуб аст, ҳарчӣ хоҳам, меҳӯрам, ба ман сару либоси нав хариданд».

Соли 1949 баъди бозгашт аз Германия Володя ва падару модарандараш дар кӯчаи Большая Каретная, ки онро шоир дар шеърӣ «Кучост, ҳабдахсолагӣ?» васф кардааст, муқимӣ мешаванд. Ҳоло дар девори он лавҳаи мраммӣ овеzon буда, ҳамарӯза мардум ба пояи он гулчанбарҳои тару тоза мегузоранд. Ин фазои мақбули Москва: ҳамгашти кӯчаҳои Светной булвар ва Садово-Самотечной дар шафати Каретный боғи «Эрмитаж» ҷои дӯстдоштатарини Висотский гашт. Дар ин маркази маданият маърифатӣ ситорагони санъат ҳунарнамоӣ мекарданд, иштирокчиёни ҷанг хотироти ҳудро нақл менамуданд, воҳӯрию шабнишинҳои хотирмон баргузор мегардиданд, ки минбаъд дар эҷодиёти шоир ба таври ҳақиқӣ тасвир гардидаанд. Он вақт Володя бо ҳамсинфонаш ба ин чорабиниҳо меомаданд, авбошона бо роҳҳои гуногун бе иҷозатнома ворид мешуданд. Андак дуртар «Петровка, 38» маркази ҷустуҷӯи ҷинойтӣ, ки дар аксар филмҳои асарҳои номбар мешавад, воқеъ буд. Висотский понздаҳсола бебокона бо ҳамсинфаш Владимир Акимов ба Колонний зал, ки пурра ихота карда шуда буд, бо кадом роҳи махфӣ ба маросими ҷидои Сталин роҳ ёфт. (Ҷузъиёте, ки дар дар ин мақола зикрашон меравад, муҳтавои ашъори Висотскийро ташкил медиҳанд, аз ин рӯ зи-

кри онҳоро зарур донистем – мутарчим). Мушоҳидаи ин манзараи хузнангез дар як шеъри аввалини нимбадеию нимоммавиаш «Савганди ман» воқеъбинона тасвир шудааст. Аммо ин садоқати худро ӯ нисбати идеологияи шӯравӣ дер нигоҳ надошт. Зеро табиатан озодандеш буд, сӯхбатороиро дӯст медошт, ҳамнишиниро бо аҳли ошкорбаёни санъат пеша кард. Нафарони соҳибмавқеи замон - ҳамсинфаш В. Акимов, коргардон Лев Кочарян, Игор Кохановский – муаллифи суруди машҳури «Тамузи шиббагон» («Бабье лето»), сценариянавис Артур Макаров, ҳуқуқшинос – Анатолий Утевский аз ҳамин қабил буданд. Баъдтар ба ҳонаи модари маърифатпарвараш баргашту дар он ҷо бо бузургони давр – Андрей Тарковский ва Василий Шукшин вохӯрд. Дар ана ҳамин маҳфилҳо ӯ аввалин мухлисони шеъру сурудҳои худро пайдо кард. «Дӯстварзӣ» меномад ҳуди ӯ ин ҷамъомадҳоро, маҳз ба туфайли онҳо В. Висотский роҳи худро дар ҷодаи адаб ва сарояндагӣ дарёфт. Ӯ шефтаи театр буд, ҳанӯз дар овони мактабӣ дар маҳфили театрии актери МХАТ В.Н. Богомолов иштирок мекард. Баъди хатми мактаб аввал ба донишкадаи муҳандисию сохтмонӣ дохил шуда, баъди нимсолаи якум онро тарк кард ва соли 1956 ба мактаб-студияи МХАТ даромада соли 1960 онро ба итмом расонд. Дар ин ҷо ӯ ҳамзамон маҳорати наattoқии бадеию сахнавиро аз адиби бузург Андрей Донатович Синявский, ки баъдтар маҳорати адабияш дар асоси бадбинии баъзеҳо ўро ба ҳабс гирифтор кард, омӯхт. Ӯ аввалин одаме буд, ки ба сабти сурудҳои В. Висотский оғоз бахшида ўро номӣ кард. Дар як муддат ғитаҳои магнитофонии сабтшуда ба гӯшаю қанорҳои дуру наздики кишвар паҳн гардиданд.

Баҳори соли 1960 ӯ бо ҳамсабақаш дар мактаб-студия Изе Жукова хонадор шуд. Аммо хонадории онҳо дер давом накард. Зеро ба онҳо дар як театр кор надоданд ва Изе ба Киев кӯчида рафт. Баъди як сол ҳангоми нақшофарӣ дар филми «713 иҷозати фурудой мепурсад» бо ҳунарпеша Людмила Абрамова шинос шуда, тақдири худро бо ҳам пайвастанд. Соли 1962- писари нахусти-наш Аркадий (ҳоло сценариянавис), соли 1964 писари дуввумаш Никита (ҳоло ҳунарпеша, директори «Осорхонаи марказии дав-

латии В. Висотский») ба дунё омаданд.

Чор соли аввали фаъолияти Висотский дар театрҳои ба номи Пушкин, театри минотюр ва «Современник» натиҷаи дилхоҳ на-
доданд. Ҳатто нақшҳои аввалинаш дар синамо дуҷумдараҷа бу-
данд. Аммо дар суруднависӣ ва овозхонӣ ҳамто надошт. Тобисто-
ни соли 1961 суруди ӯ «Хатаб» («Татуировка») ӯро шӯҳратманд
гардонд: сабки иҷроӣ, эҷод, пурмуҳтавоӣ, санъатҳои бадеии
шеърӣ, ҳаҷву мутоиба якҷоя бо тавсифу тазодҳои афкори амиқ,
суханпардозии духӯра. Дар эҷодиёти ӯ ашъори айёшона ва мав-
зӯҳои ҳарбӣ мавқеи қавӣ пайдо карда буданд. Маҳорати фавқу-
лодда баланди Висотский соли 1964 ба гӯши роҳбари онвақтаи
театри номии драма ва комедияи Таганкаи Москва Юрий Люби-
мов мерасад ва ба қор даъват карда мешавад. Сентябри ҳамон
сол аввалин нақши Висотский дар сахнаи ин театр дар намоиш-
номаи «Шаҳси нақӯкор аз Сезуан» баргузор мегардад. Ӯ дар ин
театр 16 сол бе нуқсон фаъолият намуд. Мавзӯҳои сиёсӣ эсте-
тикӣ мӯҳтавои асарҳои сахнавии театри Таганка буданд ва ин ба
табиати Висотский писанд омада буд.

Дар ин ҷо бо устодони сухани бадеъ Борис Слуцкий, Давид
Самойлов, Александр Межиров, адибони навардозии солҳои
шастум – Евгений Евтушенко, Андрей Вознесенский, адиби дӯст-
доштаи шоир Бәлла Ахмадуллина шиносӣ пайдо кард. Таҳти
ҳамин таассурот услуби худро дарёфт, таҷрибаи пешқадамро ду-
руст қорбасти карда тавонист, доираи сабки вазну қофиябандиро
тавсеа бахшид, ҳамоҳангии овозхоро такмил дод, нерӯи маҷозу
истиорабандиро тақвият дод. Таҳти таъсири иҷрокунандаи суру-
дҳои муаллифӣ Булат Окуджава хеле маҳорати худро такмил дод,
ҳатто Б.Окуджаваро «падари маънавӣ» хонд. Вале дар асарҳое,
ки худи Висотский онҳоро «пайравӣ» меномид, навгонӣ тоза-
кориҳо, такмили сабку услуб то дараҷае баланд буд, ки аз онҳо
бӯи тақлид намеомад. Владимир Висотский ҳамеша бо ҷиддият
меомӯхт. Нависандагони давраи маданияти футуристии рус, аз
ҷумла В. Маяковский дар эҷодиёти ӯ нақши муҳим доранд.

Солҳои 60-ум авҷи баланди фаъолияти меҳнатию эҷодии В.
Висотский буд. Қор дар театр, нақшҳои ҷолиб дар филмҳои Вик-
тор Туров «Асли ман кӯдакист» (Я родом из детства), Кира Му-

ратова «Мулоқотҳои кӯтоҳ» (Короткие встречи), Геннадий Поллоки «Мудохила» (Интервенсия), Евгения Карелова «Ду рафик дар хизмат» (Служили два товарища) ва ғайра. Алалхусус, филми С. Говорухин ва Б. Дуров «Амуд» (Вертикал) хеле шӯҳратёр шуд, зеро дар он матну сурудҳои Висотский хеле ҷолиб садо меоданд, аз қабилӣ «Суруд дар васфи дӯст» (Песня о друге), «Ин ҷо ба шумо ҳамворӣ нест» (Здесь Вам не равнина), «Видоӣ бо кӯҳҳо». Соли 1967 дар кинофестивали Москва ӯ бо актрисаи русабори Фаронса Марина Влади дучор омада, маротибаи сеюм хонадор мешавад. Влади дар пешравиҳои эҷодии Висотский кӯмаки зиёд мерасонад. То ҳаде, ки дар сафари Амрико ӯ ҳамчун шавҳари М. Влади ба Голливуд меравад, дар бозгашт М. Влади ҳамчун завҷаи Висотский бармегардад. Истеъдоди ӯро амрикоӣҳо аз Марина Влади болотар донистанд.

Дар шеъри «Ҳамлети ман» шоир ба тамоми истеъдоду нубуғ падидор мегардад. Ӯ моҳияти ҳамлетизмро на ба маъное, ки дар намоишномаи Любимов бозида буд, балки ба таҷаллии нав маънидод мекунад, фалсафаи баланди ҳастиро ифода мекунад, амиқии андешаҳои ғоҷивӣ, поквичдонии мутлақи маънавию зеҳнӣ, ҳастиро аз дигар тараф эзоҳ менамояд. Висотский гӯё ҳамачиро сарозер нишон медиҳад, вале дар асл ба муҳити тихӣ ва пур аз ҳарза андешаи ҳақиқатро ворид месозад:

Владимир Висотский 25 июли соли 1980 вафот кард.

Ҳамин тавр, бузургон дер меоянду зуд мераванд. Ба ибораи дигар, Владимир Висотский шихоби зулматсӯзеро мемонд, дар тирашабони идеологияи Шӯравӣ.

Инак шеъре аз эҷодиёти Владимир Висотский:

ҲАЁТИ ЛҶЛИЁНАИ МАН

Хоб бинам – алангаи гулхан.

Илтиҷо мекунам миёни хоб.

- Андаке сабр кун, дамад то субҳ.

К-он бувад пурхирад, чунин маштоб!

...Чун шавад рӯз нест савту сурур,
Ҳарчи бинам ба ҳолати пешин.
Бо дили бенаҳор дуди чилим,
Ҳам сабӯҳӣ, зи мастии дӯшин.
Дар тарабхонаҳои сабзу тор,
Дастпоккун сафеду озода.
Ин бихишти гадою шӯҳакҳо.
Ман чу мурғи ба дом афтода.
Дар калисо намонда нуре ҳам,
Мекашанд банг роҳибон беҳад.
Ҷазбае нест дар калисо ҳам.
На чунон аст, к-ончунон бояд!
Меҳазам гӯиё ба тори кӯҳ.
То гурезам зи пеш-омади бад.
Дар сари кӯҳ нахли сарсабзе,
Зери кӯҳ олу ранг меорад.
...Ҳар куҷо аспҳо саманду даванд,
Ёл-афшон, ҷилваҳо – мавзун.
Ҳаст поёни роҳ дилнокаш,
Нест файзе дар ибтидоиаш, чун.
На калисою на тарабхона,
Қудсият нест дар яке з-эшон.
Не, азизон, умеди дигар нест.
Нест уммед, дигар, эй ёрон.

Тарҷумаи Саҳоб РАҶАБӢ

**СЕМЕН
ВИНОКУР**

Интиҳоби ҷонгудо

Ман ба донишҷӯён филмноманивисиро сабақ медиҳам. Ҳар фардери метавонам омӯзнам, муҳим завқу хоҳиш дошта бошад. Михалбону ба гурӯҳи ман афтод, аммо ман ба ӯ чӣ метавонам ёд диҳам?

Баъди як соли таҳсил филми ўро ба Венетсия фиристоданд. Филмномаашро бошад, барои филмсозӣ англисҳо хариданд. Ў ба ҳудаш эътимод дошт ва ҳатто ман ба ҳеш фикр кардам, ки кош мисли ӯ мебудам. Бо ҳавобаландӣ дарсҳои маро гӯш мекард, аммо ба ҳеч вачҳ аз ягон дарс дер наемонд. Ин амалаш бароям хушоянд буд. Боре ӯ дар ҳузури ман ба иззати нафси духтари дигаре бо номи Эсти расид. Эсти оромтабиаттарин донишҷӯи синфамон буд. Ў ба назди Михал барои гирифтани маслиҳату машварат омода буд, аммо ман бармало мешунидам, ки Михал ба ӯ мегуфт: "Ту вақтро ба беҳуда сарф мекуни. Беҳтар он аст, ки инро ҳамин ҳозир дарк намой, на баъд!". Ман аз шунидани ин ҳарфҳо шах шудам. Михал, маро дид, аммо ранг дигар накард.

– Эсти набояд дар олами руъё сайр бикунад, – ӯ инро бо овози баланд мегуфт, то ҳама бишунавад. – Зеро ягон зарра қобилияти филмноманависӣ надорад.

– Аз Эсти узр пурс, – гуфтам ман ба Михал, дар ҳоле ки ба зӯр эҳсосоти худро идора мекардам.

– Хатто фикрашро надорам, – посух дод бо хунсардӣ Михал.

Ёдам нест, ки чӣ тавр дарсро то анҷом бурдам. Барои чӣ ўро аз синф берун накардам, худам намедонам. Хайрухуш накарда, аз синф хорич шудам. Маро андешаи кибру ғурури Михал, итоаткориро таҳаммули Эсти ва хомӯширо ихтиёр кардани аҳли синф ба ҷанги гирои худ гирифта буд.

Баъд аз чанд дарс ман дарк кардам, ки Михал бемор аст: дарди дигаронро эҳсос намекунад. Ҳолномаи Эсти ҳам пинҳон намонд: маълум гардид, ки проректор бо ошнобозӣ ўро ба гурӯҳи мо оварда. Аз ин хотир, нисбат ба ӯ эҳсоси дилсӯзӣ дида намешуд.

Ана, ду ҳафта ҳам пушти сар шуд ва «РЎЗИ ФАЛОКАТ» фаро расид. Дар ҳамин рӯз дарс гуфтани ман иттифоқ афтод. Коргардонҳо ва филмноманависони оянда дар рӯбарӯи ман нишастаанд. Ман барои онҳо дар 20 лифофа барои кори мустақилона вазифа ва ё супориш омода намудам. Ҳар як нафар бояд як лифофаро интихоб намояд ва ҳолатеро, ки ман пешниҳод намудам, ба риштаи тасвир бикашад. Интихоб намуданд. Корро оғоз бахшиданд. Ба Михал менигарам. Вазифаро меҳонад. Дар ибтидо нигоҳаш чун ҳамеша бовикор аст. Сипас, ба дигар сӯ менигарад. Охи сард мекашад. Ба ҳудаш монанд нест.

Чанд дақиқа паси сар мешавад. Ў хомӯшӣ ихтиёр кардааст. Аз ҷой намечунбад. Ногоҳ даст мебардорад.

– Бале, – мегӯям ман.

– Ман метавонам вазифаамро иваз намоям? – мепурсад ӯ аз ман.

– Метавонӣ, – посух медиҳам.

Лифофаи дасташро ба сӯи ман дароз мекунад. Ман ба ӯ лифофаи дигар пешниҳод мекунам. Ў лифофаро боз карда, вазифаро меҳонад, аммо дарҳол аз раъяш мегардад:

– На, ман намехоҳам вазифаи қаблиро иваз намоям. – Бале, бале, ба ҳамин қарор омадам. Бо лифофаи якум мемонам.

Шурӯъ аз ҳамин лаҳза дар пеши назари ман навори филм мегузарад: ҳақиқӣ, хучҷатӣ, воқеият дорад.

Михал дар ибтидо ба зуд навиштан оғоз намуд. Баъдан худдорӣ кард. Ба коғаз менигарад. Бармало мебинам, ҳамту нигоҳ дорад, аммо намехонад. Ногоҳон онро даронда, пора–пора мекунад.

Ман ба назди ӯ меравам, ба ҳар ҳол ҳаяҷон дорам...

– Михал, ба ёрӣ ниёз дорӣ? – мепурсам аз ӯ.

– На, сипос, – мегӯяд ӯ оромона.

Хонаи чашмонашро ашк пур кардааст. Ин ҳоли ӯ ҳайрати маро

меорад...

Ба андеша меравам, ки ба ӯ чӣ вазифа додаам. Онро аз дасташ гирифта, меҳонам: "Вопасин шаби асорат дар Варшава. Ҳамаро фардо барои парондан мебаранд. Падару модаре, ки дар миёни асирон фарзандони дугоник доранд, аз ин воқиф ҳастанд. Онҳо девонавор фарзандони худро дӯст медоранд. Аз ин ки наметавонанд онҳоро начот бидиҳанд, аз ақл бегона мешаванд. Ногоҳ шабонгоҳ лаҳистонии зуболабар ба наздашон меояд ва ба онҳо мегӯяд, ки метавонад яке аз кӯдакҳоро дар қуттии хокрӯбаҳо аз ин ҷо берун барад. Танҳо яке аз онҳоро! Ӯ меравад, то соати панҷи сахар баргашта биояд. Ана, ҳамин шаб дар гузар аст, шабе, ки боистӣ волидайн ба як қарор биоянд, то кадом яке аз бачаҳоро начот бидиҳанд...

Бо гузашти 45 дақиқа дар назди Михал ду варақи бо ҳуруфи мураттаб навишташударо мебинам.

– Бихон!– мегӯям ба ӯ.

Ӯ ба хондан шурӯъ мекунад:

–Шабе пешорӯи мост, ки падару модар дар андешаи он ки кадоме аз бачаҳоро аз асорат начот бидиҳанд, мӯйи сари худ сафед кардаанд. Янкели гармрӯю меҳрубонро? Ва ё Мошейи ғамзадаву танҳоро?

Михал якмаром, бидуни эҳсосот меҳонад. Дар синф хомӯшии кулл ҳукмфармоист. Кай чунин буд?

Ӯ хонданаширо идома медиҳад, ки чӣ тавр падару модар ба якдигар ҷафс гардида, беҳигӯшӣ гуфтугӯ мекунанд, ки мабодо кӯдакон маслиҳати онҳоро шунаванд. Дар ибтидо бидуни дарки чӣ гуна ҷудо кардани онҳо ҳарф мезананд. Охир, онҳо ҷудонашавандаанд. Ин корро ба ҳеҷ вачҳ набояд кард! Ба ҳеҷ вачҳ! Баъд дарк мекунанд, ки бечораанд, илоҷи дигар надоранд ва бояд яке аз дугоникҳоро барои идома додани зистан интиҳоб намоянд. Киро бояд фиристанд? Киро? Янкели гармрӯю меҳрубонро, ки оянда, албатта, оила бунёд карда, соҳиби фарзанду набераи бисёр мешавад ва ё Мойшейи ғамзадаву танҳо, аммо боақлу хушмандро? Мойшее, ки ояндаи дурахшон дорад, охир, ӯ ба Эйнштейн менамояд.

Онҳо намедонанд ба чӣ қарори ниҳой биоянд. Девона мешаванд, мегирианд, хомӯш мешаванд, аз нав гуфтугӯ мекунанд. Аммо вақти бераҳм намеистад, ақрабаки соат ба пеш меравад, ба дил меҳалад. Ҳарсония ба хаданге менамояд халида бар қалб. Дил меҳаҳад ақрабаки соат шикаста гардад, аммо аз ин чӣ суд?

Ҳамин тавр, соати панҷ наздик меояд. Ногаҳон шавҳар дар

шақиқаҳои ҳамсараш мӯйҳои сафедгардидаро мебинад. Онҳо дар қабл набуданд. Даст бардошта, мӯйи ҳамсарашро сила мекунад ва мегӯяд:

– Ман меҳоҳам, ки лаҳистонӣ на бача, балки туро аз ин ҷо берун барад.

Ҳамсар дар ҷойи худ такон меҳӯрад. Ё чашмони шавҳарашро мебинад, ки дар онҳо осмони қабл аз субҳидам мунъакис аст.

– Ту боз бачаи бисёр ба дунё меорӣ, – мегӯяд шавҳар ба ӯ. – Барои ҳамин меҳоҳам, ки ту зинда монӣ. Бону мебинад, ки дастони шавҳараш меларзанд. Ба ӯ мегӯяд:

– Ман бе ту чӣ тавр метавонам зиндагӣ бикунам?

Онҳо дурудароз хомӯшӣ ихтиёр мекунанд...

Вакт меравад...

Ногоҳ модар мегӯяд:

– Ман медонам, ки чӣ гуна бояд амал намоем?

– Чӣ гуна? – садои падар шунида намешавад. – Чӣ гуна?

– Мо қуръапартӣ мекунем. Ту номҳоро менависӣ ва ман бармегирам.

Онҳо ба мувофиқа меоянд. Ба охиштагӣ, аммо бо дарки он, ки ана мана нагуфта, соат панҷ мешавад ва он лаҳистонӣ пайдо мешавад... ҷудошавӣ ногузир мегардад. Бо кӣ? Бо Мойше? Ё бо Янkel?

Дар синфхона аҳаде нафас намегирад, зеро Михал қироат дорад. Мо ҳар як ҷузъиёро, тавре ки тасвир гардидааст, бармало мебинем: дастони ларзони модар, дастони ларзони падар ба вақти навиштани ҳарф паси ҳарф ... Ана, номҳои фарзандони худро менависад падар... Мебинем, ки чӣ тавр бо дастони ларзони худ хатчаҳоро ба даруни кулоҳи чиркини худ мегузорад. Ана, кулоҳашро ба болову поёну ба чапу рост такон медиҳаду коғазҳоро омехта мекунад. Гӯё даруни кулоҳ пур аз хатча аст. Ва мебинем, ба Худо савганд, мебинем, ки чи тавр дасти ларзони модар баланд ва ба охиштагӣ даруни кулоҳи чиркин мегардад, то яке аз хатчаҳоро берун орад. Инро... Не, инашро... Даст–даст мекунад, мепалмосад ва ҷуръат намекунад яке аз хатчаҳоро гираду дасташро берун биёрад. Модар дар ҷойи худ қароқат мешавад. Шавҳар даҳолат намекунад, бе ин ҳам модар ангуштонашро ҳаракат дода наметавонад... Аммо вақт дар ихтиёр нест. Садои тақ–тақи дар шунида мешавад. Лаҳистонӣ омад. Аз як тараф чашми диданаш надоранд, аз суи дигар аз ӯ дида азизтар касе барояшон нест... лаҳистонӣ – наҷотбахш–зуболабар... Модар, билохира, дасташро берун меорад. Дасти фишурдаашро боз мекунад.

–Мойше,– мегӯяд падар, ки аввалин шуда навиштаи хатчаро мебинад, зеро модар ҳанӯз чашмонашро во накардааст.

Тақ–тақи дар такрор меёбад. Падар ба зӯр по аз замин канда, барои боз кардани дар меравад. Паси дар лаҳистонист. Хомӯш аст. Ҳамаро дарк мекунад.

– Мо ҳозир либосҳои ӯро мепӯшонем, – мегӯяд падар.

Ӯ ба назди кат меравад, боэҳтиёт бародаронро аз якдигар ҷудо мекунад, то Янkel бедор нашавад. Мойшero рӯи даст гирифта, либоси ӯро мепӯшонад. Ин чӣ хел мешавад, либоси писаратро напӯши, шустушӯяш накуни, пораи нон ба чайбаш нагузорӣ, охир ин ҳама вазифаи зан – модар аст. Аммо модар наметавонад ин корҳоро анҷом бидиҳад. Наметавонад! Мадор надорад... Падар ин ҳама корҳоро сомон медиҳад. Ана, Мошйеи хобида ба дасти лаҳистонӣ дода мешавад. Ҳамин лаҳза модар дарк мекунад, ки ин ҷудой барои ҳамеша аст. Фигонашро дошта наметавонад. (Дилаш хун мегирияд. Ҷигараш пора мешавад. Дидааш хуноба мерезад). Ба сӯйи кӯдаки худ мечаҳад ва аз ӯ тавалло мекунад: "Ту танҳо зинда бимон, Мошйеи ман! Ту танҳо аз мо ёд бикун!".

Шавҳар саъй мекунад, ки ӯро аз кӯдак ҷудо намояд. Нимшунаво ба лаҳистонӣ мегӯяд:

– Бибар ӯро... бибар...

Лаҳистонӣ ба осонӣ дидбонгоҳҳо ва санчишгоҳҳоро пушти сар мекунад. Чун ба паси девор, ба ҷойи амн мерасад, ҷое, ки ҳеҷ кас наметавонад онҳоро бинад, ӯ халтаҳои зуболаро як сӯ карда, сарпӯши қуттиero, ки кӯдакро дар он тавре пинҳон карда буд, ки танҳо нафас гирифта метавонист, боз намуду гуфт:

– Писарбача, бархез, расидем.

Аммо касе наҷунбид. Хомӯшист.

«Хобаш набурда бошад? Ва ё, Худо накарда, дамгир нашуда бошад».

Лаҳистонӣ ҳамаро тагурӯ кард. Кӯдак нест.

«Чаро чунин шуд?».

Ҳаросон ба ин тарафу он тараф менигарад. Метарсад. Мефаҳмад, ки рӯҳ додани чунин рӯйдод ғайриимкон аст. Аммо воқеият дорад...

Зану шавҳар ба Янkel дида дӯхта, хомӯшанд, дар андешаи онанд, ки чун бедор шавад, ба ӯ чӣ мегӯянд? Чӣ тавр ба рӯйи вай нигоҳ мекунанд?

Касе дарро меҳарошад. Дил дар синаи модар беқарор мегардад. Гӯё чаппагардон мешавад. Зеро як нафар, на ҷуз ӯ метавонад дарро бо

чунин оҳанг бикӯбад. Назди дар Мойше истодааст. Ў табассум мекунад. Мойшеи ғамзадаи онҳо меғӯяд:

– Фикр кардам, ҳамаро ба мизони ақли солим баркашидам, ман бе Янкел буда наметавонам...

Михал хондани худро ҳамин ҷо қатъ намуд. Чунин хомӯширо ман ҳеҷ гоҳ дар синф надида будам. Дар 45 дақиқа навиштани чунин матнро ҳам ёд надорам.

Михал гуфт:

– Дигар намедонам чӣ нависам.

Касе ҳиқ–ҳиқ, боовоз мегирист, касе бо оромӣ ашк мерехт. Аз ҳама шуҷоатмандтаринҳо (5 нафар донишҷӯи ман дар қисмҳои гуногуни низомӣ хизмат карда буданд) бо чашмони сурхшуда менишастанд. Ин аз ҳама роҳпаймӣ, дақиқаи хомӯшӣ ва мусибат нозуктару риққатовартар буд...

Дар синф дили воҳиди маҳзуну ғамзада метапид.

Бетарафе набуд, набуд.

Ҳамин лаҳза ҳолате ба миён омад, ки ман ба хотири он ин қиссаро менависам. Ногоҳ Михал аз ҷо бархост, ба кунҷи дигари синф рафт. Ў ба назди Эсти рафтан дошт. Ман аз аввал инро дарк накардам.

Роҳравон натавонист эҳсосоташро идора намояд.

Эсти барои истиқболи ӯ аз ҷой бархост. Курсӣ афтид. Михал Эстиро дар оғӯш гирифт. Ў мавзуну қоматбаланд буд, пойпӯши пошнабаланд ба по дошт, аммо Эсти бошад, хурдакак буду ба муши тарсида мемонд. Ана, онҳо ҳамин тавр, дар назди ҳамсинфон якдигарро ба оғӯш гирифтанд. Ва Михал ба овозе, ки барои ҳама шунаво бошад, гуфт:

– Ман аз ту илтиҷо мекунам, маро бубахш.

Эсти тарсида, чанд ҳарфе ба забон овард, аммо касе нашунид, ки чӣ гуфт.

Михал ба ман рӯ овард:

– Семен, агар метавонед, маро бубахшед. Чӣ кунам, ки ман ҳамин гуна ношуд ҳастам.

Хулоса, ҳамин гуна рӯз буд. Чунинашро дигар ёд надорам. Он рӯз ҳамаи моро татхир кард, поку беолоиш намуд, тағйир дод... Ва Ман дарк кардам, ки набояд ҳеҷ касро аз эътибор соқит кард. Дар ботини ҳар фард шароре, ки онро "шарораи ишқ" ва ё "нуқтае дар дил" хонанд, зиндагӣ мекунад. Он бо пардаи ифлосӣ, бетаваччуҳию беэҳсосӣ...пӯшонида шудааст.

Ва ногоҳ акрабаки соат садо мебарорад: "ТИҚ!". Мӯъҷиза рух ме-

дихад... Аз мо ИНСОН мерӯяд. Вақти он аст, ки инсон даррасад...
дӯст дорад...

Аз он даврон панҷ сол гузашт. Михал кучост? Эсти кучост?

Бояд инро ба забони ибрӣ тарҷума кард, шояд аз худ дарак диҳанд...

Зистан биомӯз

Ба аёдати Юра Козин омадам.

Омаданам ба корпартоии духтурон рост омад.

Дар роҳрави шуъбаи холии бемориҳои саратон танҳо як духтур
қадам мезад. Юра Козин, дӯсти ман, гирифтори бемории саратони
рӯдаи ғафс ба ман гуфт:

– Ҳама рафтанд, танҳо Марик монд.

Таркидам, худро дошта натавонистам. Гуфтам:

– Юра, онҳо савганди Гиппократро ёд карданд, ки ҳама чиро фи-
дои одамон мекунанд!.. Чӣ тавр метавон беморонро партофта, баро-
мада биравӣ?...

Ҳамин лаҳза Марик аз назди мо мегузашт.

Гуфтам:

– Салом, Марик, ман коргардонам, ба фаҳмаш намеравам! Дар ин
ҷо чунон бенизомӣ ҳукмфармост!...

Ӯ пурсид:

– Шумо беморед?

Гуфтам:

– На, ба аёдати рафиқам, Юра Козин, омадаам.

Вай бо ангушташ ба ман ишора карда, ба Юра гуфт:

– Рафиқи худро хушҳол намо, табъаш чандон хуб нест.

– Табъи ман? – дар ғазаб гардида пурсидам.

Аммо Марик ба сӯе рафт, ки бояд мерафт.

Юра гуфт:

– Ман бароят сурудеро меҳонам, ки онро Марик эҷод кардааст...
Ту танҳо бо гуфтани Умп...умп...умп...умп ба ман ёрӣ бидеҳ, зеро Ли-
лия ҳоло ҳам гитори маро наовардааст...

Пурсидам:

– Юра, кадоме аз мо бемор аст?

Аммо ӯ аллакай ба сурудхонӣ оғоз карда буд.

Суруд ба беморони хушҳоли мубталошуда ба дарди саратон рабт
дошт.

Дигар илоҷ надоштам, бо «умп...умп...умп...»-и худ ба ӯ кумак на-

мудам.

Ногаҳон яке паси дигар беморон ҷамъ омаданд.

Онҳое омаданд, ки сари по истода метавонистанд, онҳое, ки баъди гирифтани химияи понздаҳум қарор доштанд, онҳое, ки зохиран ба зинда намонданд, онҳое, ки ҳанӯз ҳам умедвор буданд, ҳарчанд омоси нохуб доштанд... понздаҳ нафар ҷамъ омаданд...

Ҳайратовар ин буд, ки шуъба ба назар дигар фарсуда наменамуд.

Суруд ба забони русӣ садо меод ва исроилихову арабҳо ҳамовозӣ мекарданд.

– «Гурги бур барои мо даҳшатнок нест»... муҳтавои умдаи суруд ҳамин гуна буд

Мусикӣ: «Дар назди самовар ман ва Машаи ман».

Ҳангоматалбона меҳонданд, ба вачд меомаданд. Ҳамин тавр, «Ҳамсарони Пятницкий» ба вучуд омад.

Ҳолате сар зад, ки ба муҳити беморони гирифтори дарди саратон, ки дар тасавури мост, созгор набуд. На оху нолаву шеван, на афсӯсу ҳасрат шунида мешуду на ҳақорату лаънат ...

Чашмҳо дурахшон, ҳама бадихо аз ёдҳо зудуда, суруд танинандоз ва табъ болида. Баъди ин суруд боз як суруди дигар садо дод.

Сипас Марик гуфт:

– Мо намегузorem, ки дард моро асири худ кунад. Не, намегузorem. Саратон дӯст надорад, ки одамон фаромӯшаш созанд. Ў меҳоҳад, мо ҳамеша дар мавридаш фикр бикунем, аммо мо бошем, фаромӯшаш кардем. Фаромӯш!

– Фаромӯш кардем!– дигарон ҳамовоз шуданд.

– Ба ёд намеорем!

– Якдигарро дастгирӣ мекунем, ин барои ӯ ба марг баробар аст. Мо суруд меҳонем!

– Бале, меҳонем!

– Моро асир карда наметавонад!

– Наметавонад!

Ман ҳайратзада шудам...

Ҳасад бурдам.

Ба муқовимати онҳо, ба иттиҳоде, ки дар пеши назари ман дар шуъбаи бемориҳои саратон ба миён омад, ҳасад бурдам.

– Ба худ андешидам: барои он ки чӣ будани зиндагии ҳақиқӣ дарк бишавад, ба «дарди бедаво» мубтало бояд шуд. Дар пеши чашми ман одамоне меистоданд, ки дар назди даҳшатноктарин беморӣ сар ҳам накардаанд. Сири зиндагӣ барои онҳо сода буд: наандешидан дар

мавриди хеш.

Марикро чӯё шудам. Хомӯш дар канор меистод.

Наздик ба ду соат дар ин шуъба будам. Ҳамаро бо чашмонам дидам.

Чиро дидам?!

Дидам, ки чи тавр ҳамдигарро дастгирӣ мекунам, ба маънои куллаш, ҳамин тавр, аз дасти якдигар мегиранд.

Дидам, ки дигарон чи гуна онеро, ки ногоҳ дар кучо будану ба ҷӣ мубтало шуданаш ба ёдаш расидааст, ба суҳбати худ мекашанд.

Дидам, ки суруди нав меофаранд. Якҷоя, яке ҳарфи дигареро намебурад...

Аз бозёфт ва мавзунии калом меболанд, ба вачд меоянд...

Дидам, ки чи сон дар рӯи бистари беморе, ки шояд дигар хеста наметавонист, саргарми бозии мароқовар мешаванд.

Дидам, ки чи гуна дар яке аз палатаҳо дар мавриди вазъи кинои солҳои 60-ум бо баъдан намоиш додани филми «Манзумаи сарбоз» ва овардани зерсатр ба забони ибрий суҳбати гарм сурат мегирад.

Суҳбаторо, профессор, муаррихи кино, исроилии таҳҷо, донандаи хуби коргардон Чухрай буд.

Ӯ бемор буд, аммо чун уқоб ба назар мерасид!...

Акнун ба фаҳмаш меравам, ки ин филмро ҳамту интиҳоб накарда буданд. Дар он Марик даст дошт. Одамон на аз ғаму андуҳ, балки аз кадом назофату покӣ мегиристанд. Ёд доред, ки ҷавоне (дар филм) барои аёдати модари худ меравад, дар замони ҷанг ба вай ҷанд рӯзе имтиёзи мураххасӣ додаанд, барои модараш ҳадяҳо гирифтааст, аммо дар роҳ онҳоро ба одамон медиҳад... танҳо ба хоҳири он ки аз онҳо дастгирӣ бикунанд... Дар шигифт афтодам, ки одамон филмро ҷӣ тавр бо муҳаббат тамошо карданд! Ҷӣ сон ғусса хӯрданд!

Албатта, на ҳама дар ин амали таҷрибавии Марик ширкат варзиданд.

Аммо ағлаб ҳузур доштанд. Роҷеъ ба онҳо менависам.

Худи Марик гоҳ пайдо мешавад, гоҳе дигар ғайб мезанад, меистад, тамошо мекунад, андешаманд, хомӯш... баъд ба кучо даъваташ мекунам, меравад... ва боз пайдо мешавад...

Ҳамин тавр ду соат гузашт... Намехостам аз бемористон биравам.

Бояд намерафтам, мемондам, аммо чун ҳамеша боз ҳам сафсатаю ду пула гап пирӯз омад: ба кор бояд равам, он ҷо бояд чизеро сабт намоям, барои наворбардорӣ омодагӣ бояд бубинам... Аз ман бипурсед,

ки чиро ба навор гирифтаам, ҷавоб намедихам...бипурсед, ки ба кучо ин қадар шитоб кардам, дар ёд надорам...

Ба кучо ин тавр шитоб кардам?! Ба кучо-а?

Дурӯғ намеғӯям, ин қазия чандин хотима дорад.

Якумаш – таачубовар аст.

Юраи ман шифо ёфт.

Ва аксари онҳое ҳам, ки он вақт дидам, сиҳат ёфтанд.

Таҷрибаи Марик сурати ҳайратангез гирифт.

Беморони шуъбаи саратон бо ташҳиси «шумо ҳеҷ гуна бемории саратон надоред!» мурахҳас шуданд.

Бояд ба Марик Ҷоизаи Нобел дода мешуд...

Агар хотимаи дуҷоми ғайриинтизори ин қазия намебуд...

Марик ғавтид.

Оре-оре, рӯшан гардид, ки маҳз ӯ, воқеан ҳам, мариб буда.

Вай мубтало ба бемории саратони хун буд, аммо ҳеҷ кас (ҳатто наздиктаринҳояш: занҳо ва фарзандон) аз ин воқиғ набуд.

Худ медонист. Аммо вай чунон дар ҳама ҳулул гардид, чунон та-вонист аз худ берун биояду дар онҳо бизиҳад, ки ба сурати зебо қо-сиди аҷалро лаббайк гуфт. Ором, бо хушҳолӣ, бидуни эҳсоси дард... чунин вонамуд мекард, ки дардро ҳис намекунад, то вопасин лаҳза мутеъи беморӣ намешавад...

...Ба ёдам меояд, баъдҳо бо Юра Козин нишаста, дар мавриди Марик суҳбат мекардем. Ва боре Юра ба ман гуфт:

– Ту ҳатто тасаввур намекунӣ, ки ӯ чӣ кореро анҷом дод. Ё моро бо зиндагӣ сироят намуд. Ҳамон зиндагӣ, ки ҳудаш ба сар бурд!... Аз як тараф ман мефаҳмам, ки ба ин сурат зиндагӣ кардан ғайримум-кин аст, аммо аз ҷониби дигар, мутмаиnam, ки ҳамин гуна бояд зист!

Боварнакарданист-а?

Ман он гоҳ фикр кардам, ки чунин зистанро бояд омухту аз худ кард... Кӣ меомӯзонад?!

Эҳтимол, ин дуо ва ниёиши ман бошад.

Меомӯзам...

*Аз русӣ тарҷумаи
Сироҷиддин ИКРОМӢ*

**Рипке
Райнер
Мария**

*Эй азизам то он даме, ки ту
метавонӣ дӯст дорӣ*

1

Эй азизам то он даме, ки ту метавонӣ дӯст дорӣ
Эй азизам то он даме, ки ту бихоҳӣ ошиқӣ сози дигар
Соате рӯзе ки меояд,
Бар мазори ту шикоят мекунад он гул.
Ҳис намудӣ саҳт месӯзад дилам, эй дӯст
Ва бидонам, ки дилат афрӯхтааст
Ишқро мебошад азиз, афсӯс,
Бар касе ки қадри
ин неъмат намедонад.
Синаи худро накарда боз бар ишқе .
Ҳар чӣ мехоҳад бикун бар хоҳири он гул,
Соате ҳам, лаҳзае ҳам шодмонаш кун.

*Аз забони олмонӣ тарҷумаи устоди
факултети романӣ-германӣ Раҳматулло КУЦОВ*

Шоир

Ту аз ман дур мешавӣ,
соат.

Ақрабақҳои ту неш аст ба ди
Танҳоям: худ чӣ созам бо дили танҳо?
Бо шабу рӯзам?

Ман шиқ надорам, манзил надорам
Нест ҷое, ки зиндагӣ кунам.

Ҳар чӣ дар дил дорам
Нисори шумост.

Шод бошеду

Шод зиндагӣ кунед.

(Меудон, зимистони 1905-1906)

Аз забони олмонӣ тарҷумаи
донишҷӯи соли 3-юми
факултети романӣ-германӣ
Лайло Азизова

Суруди Баҳр

Мавҷи қадимӣ аз баҳр
Шабонгоҳ шамоли баҳрӣ
ту ба назди касе намеоӣ
Вақте, ки касе бедор аст,
пас вай бояд бубинад чӣ тавр кор мекунад.
Мавҷи қадимӣ аз баҳр
чи тавр мезанад
Мисли рағҳои аввала
Ҳуҷраи пургавго
Вазид аз дур боз меояд
Оҳ, чӣ хел туро ҳис мекунад
Дарахти анҷири ҷилвакунанда
Дар рӯи нури Моҳтоб .

Аз забони олмонӣ тарҷумаи
Раҳматуллоев Мӯҳриддин
донишҷӯи соли 3-юми факултети
забонҳои романӣ-германӣ

ВОСИФИ БОХТАРӢ

Ашки барзгар

*Шомгоҳон, ки ба гулзори сипеҳр
Гули маҳтоб шукуфон шуда буд,
Осмон буд ба-дон гуна дилоро зи шафақ,
Гаҳ пур аз бодаи гулранг шавад ҷоми кабуд.
Хаста аз кори малоловоари рӯзонаи хеш,
Бо қади хамшуда барзигари пир,
Буд нӯён ба раҳи хонаи хеш.
Бар лабаи нақши сукуту ба дилаш ҷӯшу хурӯш,
Рустоитисаре аз паи ӯ буд равон,
Ҷомаи жанда ба тан, бори гароне бар дӯш.
Ногаҳон дар дили торикии камранги гуруб
Чашми барзигари шабгард ба коҳе афтод,
Ки аз он замзамаи шиқу ҳавас буд баланд.
Ёдаи омад чу зи вайронаи хеш,
Хотираи шуд зи ғаму дард нажанд.
Ба писар гуфт, ки ин ҳосили ранҷи ману туст,
Ки дар он хуфта тавонгар ором,
Лек мову ту паи нимаи нон
Дар гудозем саҳаргаҳ то шом.
Пур шуд аз пардаи ашк
Согари дидаи дардандудаи.
Дилаш аз дард тапид,*

Тира шуд роҳ ба чашмони губоролудаи.
 Беҳабар аз ғами барзигари тир,
 Дар гулистони фалак,
 Гули маҳтоб шукуфон шуда буд.
 Осмон буд ба-дон гуна дилоро зи шафақ,
 Гаҳ пур аз бодаи гулранг шавад ҷоми кабуд.

Оҳанги рахтоҳез

Шеъри ман, эй гавҳари афтода аз чашми замон,
 Шеъри ман, эй гулбуни парварда дар бўстони ранҷ,
 Шеъри ман, эй гунҷаи пажмурда дар мурдоби ғам,
 Шеъри ман, эй ашқи симин хуфта бар миҷғони ранҷ,
 Шеъри ман, эй оҳи хунин бар лаби хомӯшии ман,
 Булбули дастонсарои ошёнбардӯшии ман,
 Нағмаи шодӣ ба базми сӯғворон то ба кай?
 Зиндагонӣ дар паноҳи нобакорон то ба кай?
 Боли зебои ту бо занҷири заррин бастаанд,
 Шеъри ман, эй булбули дастонгари шиқу умед.
 Шеъри ман, эй шӯълаи ларзони шабҳои сиёҳ,
 Шеъри ман, эй меҳри оламтоби фардои сапед.
 Нола шав, фарёд шав, фарёди размангез шав,
 Нағмаи ҷонсӯз шав, оҳанги растохез шав,
 Пардаи бедоду занҷири ситамро пора кун.
 Аз ҳароси зӯрмандон пардапушӣ то ба кай?
 Мавҷаи селоб шав, селоби пурҷӯшу хурӯш,
 Ларза дар дилҳо падида овар, хамӯшӣ то ба кай?

Нӯшханди гул

Лола ба дил шарар занад ошиқӣ доғдидаро,
 «Боғу чаман кафас бувад булбули парбуридари».

Аз руҳи тобноки ту дил ба хурӯшу нола шуд,
 Мурғи саҳар ғизон кунад, чун нигарад сапедари

Нест шигифт, агар дилам хок шавад ба роҳи гу,
Қас наситонад аз замин ашки ба раҳ чакидаро.
Ханда кунӣ ба гиряам, чун ба шукуфтан оварад
Хандаи абри фарвадин гулбуни навдаמידаро.
Наргиси ин чаман агар ҷома кунад зи симу зар,
Ғунча чаро кунад ба бар тираҳани даридаро?

Уқоб аз авҷҳо

Чунин гуфтанд дар афсонаҳои бостон афсонаороён,
Ки Бобул, ин абаршаҳр—ин сапедори куҳан дар
чангали таърих—

Чун шуд бар заминҳои дигар чира,
Гули озарм бар шохи равон пажмурд солорони Бобулро.
Ва ҳар як хештанро эзиде пиндошт,
Ғурури шаҳрвандон низ аз оини солорон ғузунӣ ёфт.
Худо шуд хашигини 3-ин нобакориҳо,
Сазое дод эшонро шигифтизо,
Ки аз он пас надонистанд
Забони якдигар онон.

Якero гар дуруде гарм бар лаб буд,
Ба гӯши дигарон даином меомад.
Ба Бобулишаҳр 3-он пас абри кин густурдадомон буд,
Забонҳо дар даҳонҳо чун забони гурзаморон буд,
Равонҳо захри хашиму кинаро оганда анбон буд.
Ҷабинҳо сӯи ҳам аз кина ожангин,
Суруди меҳр хомӯшу хурӯши хашим оҳангин.
Дигар дар боги дилҳо ҷуз гиёҳи ҳарзаи нафрин намерӯид,
Сухан аз чангу дандон буду ҳар вожа

ба заҳр олуида пайкон буд.

Кунун, эй ҳамнавардон-ҳамнавардони ба шохи кинаҳо
печида печаквор —

Магар мо нестем он

Бобули саргаштагон, к-аз хашиму кини нораво —

Ин меваҳои талхи хоми пиндор —
 Ситезонем бо ҳам, чун забони ҳам намедонем.
 Чӣ нодон ҳамсароёнем!
 Равонҳо-ишиаҳои аз шаранги ранҷ оганда,
 Суханҳо – сабзаҳои хоксӯз аз сардии пойиз
 Ва дилҳо чун тикӣ гаҳвораҳои кӯдаки уммед.
 Чу човушони ҷоду, рӯй бар шаб, пушт бар хуршед
 Ба қочистони мо гар отаи афканданд,
 Ба подовои фарёди гиёҳон гар гиреви бодҳои ҳарзагон бархост.
 Сатавран нест хок, ин ҷовидони чаишаи зоё,
 Нахоҳад буд ин зангор бар оинаҳо поё.
 Агар дар боғи дилҳо ҷуз гиёҳи ҳарзаи нафрин намерӯяд,
 Мабодред ин фарҷоми рӯишхост,
 Ки ҳар фарҷом оғоз асту раҳ то бекарон боз аст.
 Агар раҳвори аз раҳ хастаи пиндор ҷуз бераҳ,
 ҷуз такроҳ роҳро намерӯяд,
 Чаро оинаи андӯҳ бояд буд?
 Ғирево рӯд бояд буд,
 Шикобо кӯҳ бояд буд.
 Забунӣ такдарахти нотававро бод!
 Ғурури борварро ҷангали анбӯҳ бояд буд!
 Уқоб аз авҷҳо фарёд медод:
 Уфукҳо нокаронманд аст,
 Зи боруи сиёҳи шаҳри шаб парвоз бояд кард.
 Мабод Аҳримани шабҳои сангинро,
 Дарафши хешро бар вопасин сангар барафрозад.
 Мабод ин мурғи отаиболи заррингом,
 Ки дорад лаҳзаҳои зиндагонӣ ном,
 Зи ларзон шоҳаи умри сипанҷи мо кунад парвоз,
 Мабодо чун гули хушида бигзоранд моро
 дар миёни дафтари таърих,
 Мабодо бар фурузон отаи, к-аз ҳимаи поки равони мо бувад
 равшан.

Фитад хокистари таърих,
Ки гар хомӯш шуд ин гобнок оташ,
Набошад вожаи умедро Ораш.
Шабистони гусастанро аз чилчароги
бози пайвастан фурӯге буд,
Зи хуни хештан–ин шабнами барги гули ҳастӣ –
Нигини сурх бинионем бар ангуштари таърих.

... Ва офтоб намемирад
Ва соя гуфт ба бод:
Чӣ рӯй дод, ки шахре
Баландқомати боланда,
Ситабрбозуи тӯфанда,
Ки ҳар гузаргоҳаш
Раге зи пайкари ҳастӣ буд,
Кунун фитода зи пой
Ва ҳар гузаргоҳаш
Раги буридаи ҷанговарест хунолуд?
Чӣ рӯй дод, ки оҳандилони сахраишкан,
Ба сони пайкараҳо, нақшҳо, арӯсакҳо
Ситодаанд дар он сӯи шишаҳои замон,
Тановарон ҳама, гӯй, ки сангвора шуданд
Ва чеҳраҳо, ҳама ойинаҳои тираи масх
Ва пойҳои ҳама чун набзи мурдагони қурун
Ва дастҳо ҳама чун дашинаҳои зангогин
Ва номҳо ҳамагӣ Банда, Бандазод, Ғулом
Ва чаимҳо ҳама чун шишаҳои рангогин
Ва хаимҳо нозой
Ва хобҳо сангин,
Сапедаҳои дурӯгин ба чаимҳо чира?
Гуруснагони биёбонро,
Бубин, чи гуна ба тасвири нон фирефтаанд
Ва далқакони нагунмоя бар таковари нанг

Кашида орзуи хеш ба бор.
 На ҳеҷ боде аз сӯи Ховарон бархост,
 На ҳеҷ абре дар сӯги офтоб гирифт,
 Зи бас ба ҷангали боварҳо
 Кулогҳои дурӯғ эшён бигзиданд.
 Мабод дар таби пиндорҳои тираи хеш,
 Фарози бурҷи гумони дидабони хоболуд,
 Ба рӯи пайки саҳар низ дар фурӯбандад.
 Ва сӯгвортарин мург,
 Ягона ошқи ҷангал,
 Ба рӯи чӯбаи дар ошён биёрояд
 Ва соя, сояи андӯшноки саргардон
 Шунид посухи овои хештан аз бод:
 Ба бегуноҳии гулҳои сурхи даштистон
 Ва ба хоби сабзи гиёҳон гиристан то кай?
 Ба боғи қарн гузаре кун,
 Ки чатри оби қочу нигини нилии барг
 Ва дасти кӯчаки ҳар сабза
 Туро ба ҷангали сабзи умед меҳонанд.
 Шаҳоби зудгузар шуд агар ситораи ту,
 Ситораи дигаре офтоб хоҳад шуд
 Ва офтоб намемирад.
 Бирав, бипурс зи мургони бешаҳои кабуд,
 Зи тирхӯрда паёмоварони гӯфонҳо,
 Зи ошёнабадӯшони даштҳои гурур,
 Ки роҳи ҷангали сабзи умед медонанд.
 Бирав, бипурс: магар роҳи дигаре ҳам аст?
 Бирав, бипурс: дар ин роҳ раҳсипоре аст?
 Ва соя гуфт ба ҳамзоди хеш: оре, ҳаст.

Хони ҳафтум ва он гоҳ...

1

Сапеда–пири равшанифурӯши даврагард

Ба душ кӯлабори нур,
Ба раҳ ниҳода буд гом,
Ки бо садои ой-ой равшанӣ
Зи кӯчаҳои шаҳри Ховарон гузар кунад,
Ки ногаҳон
Анори сурхи моҳ
Зи «чархи гӯштсои абрҳо» гузаит.
Зи тозиёнаи тагарг
Ва дар суқути хӯшаҳои вожагони рӯишу гиёҳу барг
Чароғи орзуи борвар шудан,
Ба чашми нахлҳои пири тирхӯрда тира шуд.
Чаро як офтоб —
Сипаҳбуди ситабри синаи сипеҳр,
Ки дар камин ситода буд,
Ба сӯи ёғиёни тундрави тагарг
Ҳазорҳо амуди оташин фиканд.
Пас аз гурези ёғиёни тундрави тагаргу бод,
Ки бартари чакод
Саломи гарми офтобро пазира шуд.
Чавонае, ки аз тагаргу бод тозиёна хӯрда буд,
Ба шонаи насим сар ниҳоду гуфт:
— Хушо, хушо, ки офтоб чира шуд.

4

Сапеда, пири равшанифурӯи даврагард,
Ба шаҳри Шарқ шодмона по гузошт.

5

Сапеда, пири равшанфурӯи даврагард Зи кӯдакони кӯчаҳои
шаҳри Шарқ Ду сикка ханда мегирифт,
Ба дасташон ду хӯша нур мениҳод.

Савод

Навиштаст бар баргҳои шақоиқ
Ки гулро начинед,
Ки ин кӯдаки нозпарварда зи оғӯи модар нагиред.

Валекин, дарего, ки бод
Надорад савод.

Аз меъод то ҳаргиз...

Аз он ҷазира бурун ой, эй ҷазиранишин,
Ки ашқи оинаҳо
Ҳубоби тӯфон шуд.

Паёми сабзи гиёҳон зи ёди борон рафт
Ва тири лаҳзаи уммед

Ба ҳарзапӯши барги хазон ба хок нишаст,
Ба нокуҷоии дунёи мурдагон пайваст.

Ва мурғи номи наҷиби ту, эй хуҷастатарин,
Ба дорбасти кабудӣ афсонаҳои кӯҳан,
Ба боғи коғазии ёдҳо нишеман сохт.

На роҳибӣ, на ҷузомӣ, аз он ҷазира бурун ой,
Аз он ҷазирае ки ҳар нахл бар каронаи он
Салиби марғи паёмоварони хуршед аст,
Аз он ҷазира, ки ҳар сангу сангрезии он
Ба заҳр шуста хадангест,

Ки ошёнаи мургонро

Ба рӯи густураи зарди марғ мерезад.

Дар он ҷазираи хомӯш мӯриёнаи тарс
Китоби рӯҳи туро барг— барг хоҳад хӯрд.

Газофағӯитарин рӯзро, ки мегуфтӣ
Нигини афсари заррини рӯзгорон аст,
Худ аз сулолаи зулмат буд.

Табори тираи шабро сипоси нангат бод,
Зи ҳарзатозии ин шабравон дарангат бод!

Аз он ҷазира бурун ой,

Дар обгина нагунҷад гурури саркаши мавҷ,
Шикасти токи фурӯхуфта дур бод аз ту,
Ки нахлҳои баланд истода мемиранд.

Аз он ҷазира бурун ой,

Гумон мабар, ки дар он ҷо низ

Тихист ҷои Яҳудо канори суфраи ту.
Гумон мабар, ки дар ин ҷо низ
Суруди хештани хешро шабоҳангом
Зи чашми сояи худ пинҳон
Ба гӯиш бод тавонӣ гуфт.
Аз он ҷазира бурун ой,
Шукӯҳи сабзи гиёҳони боғи фардоро
Ба кор гиру саломе ба офтоб расон,
Ба сӯи рӯшани сурхи сарнавишт бирон.

Аз жарфои барзах

Посбоно, худоро,
Лаҳзае ин гиреҳ, ин гаронқулфро боз кун аз
сарангушти даргоҳ,
То аз ин дӯзах, аз ин танӯри гудозон,
Ҳезумаи устухонҳои хунин,
Рӯҳи занҷириён то фаросӯи деворҳо авҷ гирад.
Посбони мано, боз имшаб 3-он сӯи девор
Гиряи кӯдаке хоби занҷириёнро барошuft,
Гӯиё боз диҷбони хороравон бар замини
тани парниёнгунае хорбунҳои
шалоқи хунини худро фурӯ кошт.
Посбоно, худоро,
Кӯдаки нозпарвардаи кист ин?
Посбоно, барои худо, бозгӯ.
Ин садо 3-он се пайванди умре, ки ман доштам, нест?
Ин навоҳо аз он аргунуне, ки пиндоштам, нест?
Посбони мано, эй ту худ банд бар по, забонбаста, танҳо
Чистӣ, ҳеч донӣ?
Дашнае рафта дар синаи рӯзгорӣ.
Ҳамчунон монда бар ҷое,
Хуфта дар хуну зангор,

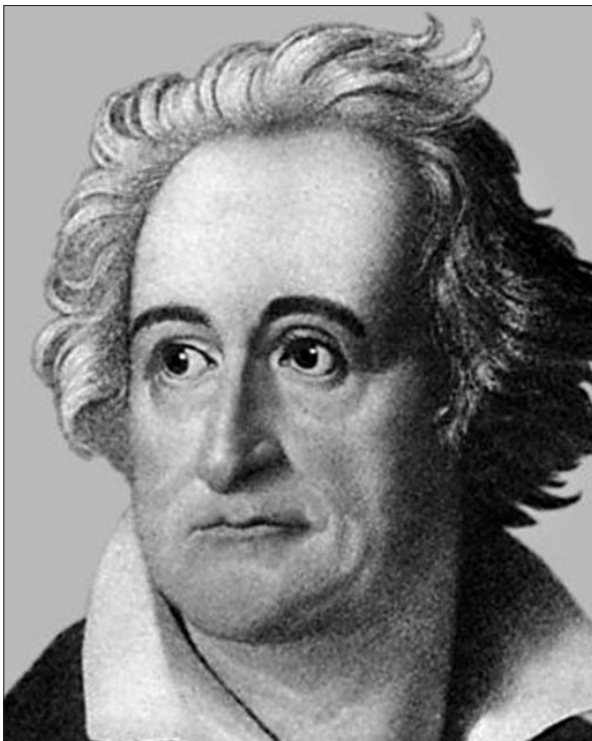
Ҳеҷ озарме аз ман мабодат?!
 Мо зи як тираву як таборем,
 Посбоно, барои худо, боз гӯ,
 Шаҳна медонад оё
 Чист лабханди кӯдак?
 Қавҳари қори чӯйборони ҳастӣ, –
 Шаҳна медонад оё, ки занҷириёнаш –
 Ҳамсароёни рағборҳои шабона –
 Зери ин осмона
 Нони заррини хуршедро
 Бар сари хони холигари хоб
 Низ ҳаргиз набинанд.
 Шаҳна медонад оё, ки мургони нуранд з-ин ҷо гурезон,
 З-он ки тарсанд рӯзе мабодо
 Хорҳое, аз ин риштаҳои гиреҳнок,
 Риштаҳое, ки иблисашон зи обнусина гесӯи худ
 куронҳо кашидаст,
 Ногаҳон бар гулӯшон нишинад.
 Посбони мано, онак-онак
 Фаҷр, фаҷри шукӯҳи шукуфтан,
 Он нахустин ҳиҷои ҷаҳон, шаҳбонуи офоқ,
 Бо гулубанде аз лаҳзаҳои булӯрини широқ,
 Ҳавдаҷ аз оҷу гесӯ зи дебоҷ
 Боз аз зеҳни чӯбини ҷангал гузар кард.
 Посбони мано, ҳой!
 Лаҳзае ин гиреҳ, ин гаронқулфро боз кун аз
 сарангушти даргоҳ,
 Бо зи ин барзах, аз ин танӯри гудозон,
 Рӯҳи занҷириён то фаросӯи деворҳо,
 то худо авҷ гирад.

Таҳияи Олими ХУҶАМУРОД

«Девони ғарбӣ-шарқӣ»-и Гёте

«Девони ғарбӣ-шарқӣ» дар масири зиндагии Гёте он баландиест, ки ҷавониву пириро дар як чашмандоз дар канори ҳам қарор медиҳад, то сипас барои ҳамеша аз якдигар дур ва ҷудояшон кунад.

Яъне, агар аз пайи ҳамсонии мӯҳтавое барои унвони дугонаи ин китоб бичӯем, бояд бигӯем, ки шӯри ҷавонӣ ва фарзонагии пири дар канори ҳам омадаанд. Аммо ҳамсонии

мӯҳтавои он танҳо ба ин ду унсури дугона маҳдуд намеμονад. Дар ин маҷмӯа гузашта ва акнун, ишқу ҷанг, ғамҳои шахсиву нигарониҳои иҷтимоӣ, гӯшагириву мусоҳибҷӯӣ, комхоҳию парҳезгорӣ, мастиву ҳушёрӣ, танзу зинҳор ҳар кадом бо ҳифзи намуди рӯшану мустақили худ паҳлӯи ҳам менишинанд, то ба ин китоб ғанову фарҳефтагии тамом бидиҳанд. Вале он бунмояву решаи роҳнамои ҳамаи ғусули он бо ин ҳол чизи дигарест ва дар нақши қонуние, ки бар ўҳдааш ниҳода шудааст, гоҳ ба аён такрор мешавад, гоҳ ба киноя, гоҳ дар қолаби тавсия ва гоҳ дар қолаби тасвир, вале дар ҳама ҳол дар ҳар қитъаи он ба навъе ҳузур дорад ва он андешаи пайванд додани Шарқу Ғарб ва эҷоди тафохум ми-

Навруста

ёни миллатҳост, хосса, бо таъкид бар табору таърихи ягонаи онҳо ва барҷаста сохтани муштарақоте, ки аз ақлу отифа, яъне аз сиришти навъи башар сарчашма мегирад.

Дар гузаштаи таърих будаанд ҷангҳое миёни миллатҳо, ки маънову мафҳуме фаротар аз замону макони худ ёфтаанд ва бархе аз онҳо на танҳо ҷудоии ду миллат, балки қораҳо аз пай доштаанд. Шикасти Клеопатра аз Рум ва рондашудани аъроб аз Андалус нишоне аз исрор бар ҷудои миёни Урупо ва Африқо бар худ дорад. Аз ҳамин даст аст дар Осиё ҷангҳои миёни эронӣю юнониён ва ё рӯёруи усмонӣҳо ва ҷаҳони масеҳият ва аз ҷумла, дар набарди дарёии Липонту дар пеши ҷазирае ва низ (агар нахоҳем ба ҷангҳои садсолаи салибӣ ишора кунем), вале бо вучуди ин қорномаи таҳдидомезу ғамбор доду ситади андеша тавонистааст миёни миллатҳо ҷое барои худ биёбад ва ба бисёр ҷонҳои фарзона ҳамчун Демокрит ва Мавлоно рифъати диди мушаххасан фаромиллӣ ва ҳатто фароқорай бидиҳад.

Урупо тавонист як бор, дар даврони Ренессанс, бо рӯчӯ ба фарҳанг, фалсафа, дониш ва адабиёти Юнону Руми пеш аз масеҳият, мутлақияти хинҷорҳои бастаи қуруни вустоиро бишканад ва нисбиву маршрут будани онҳоро ба аён дарёбад. Ренессанс аз он пас дар гоме фаротар барои шинохти фарҳангҳои қуҳан рӯ ба Машриқ овард ва ба ин тартиб шарқшиносӣ наҳзате шуд, ки суннати он то ба давраи романтик, яъне қарни ҳаждаҳуму нӯздаҳум тадовум ёфт. Дар ҳамин қорчӯб «Девони ғарбӣ-шарқӣ»-и Гёте намунаест дурахшон аз истиқболи андеша аз андеша ва дастовардест пурқурӯғ аз гуфтугӯи фарҳангҳо. Ин китоб, ки пуштвонаи номи баланди адиби ҷаҳониро бар худ дорад ва муфасссалтарин дафтари шеъри даврони пухтагиву пирии ўст, ҳамзамон самараи рафеъи як умр талоши фарҳангии ин адиби бузург бо ҳадафи поярезии як адабиёти нави ҷаҳонист.

«Девони ғарбӣ-шарқӣ» аз дувоздаҳ дафтари ҷудогона ташкил шудааст, ки ҳар як унвони форсӣ ё арабӣ бар худ до-

рад: дувоздах дафтар шояд ба нишонаи дувоздах моҳи сол, гӯё ин ки ҳаҷми онҳо бо ҳам яке нест. Ҳеч як аз онҳо низ нақши қонуние барои китоб надорад. Вале ба рӯшанӣ метавон дар онҳо ҳар бор як ҳешовандию ҳамҷавории сегонаро ташхис дод. «Муғаннинома», «Ҳофизнома» ва «Ишқнома» беш аз ҳама аз Ҳофиз ва ғазалҳои ӯ таъсир гирифтаанд, гуфти тафсили он шиори сегонаи ишқ, бода ва ғазаланд, ки дар аввалин қитъаи ин девон меояд. Дар пайи онҳо се дафтари бориқандешӣ ва наззорагирӣ, яъне «Тафаккурнома», «Ранҷнома» ва «Ҳикматнома» меоянд ва сипас «Темурнома», «Зулайхонома» ва «Соқинома», ки дафтарҳои пӯёӣ ва амаланд ва саранҷом охири мачмӯаи сегона бо мавзӯи муштараки мазҳаб ва малакут, яъне дафтарҳои «Масалнома», «Форснома» ва «Хулднома». Табиист, ки ҳар дафтари ҳар шеър ба навъ аз аҳволи зиндагии ҳуди шоир низ ранге гирифтааст ва аз ин дидгоҳ ҳам як иртиботи дарунии дубора меёбад. Шарҳи ин иртиботи тангтарро дар баҳши таълиқот меоварем ва дар парҳез аз дарозии калом дар ин ҷо ба ҳамин тавзеҳи қулӣ басанда мекунем.

Ва аммо дар бораи «Ёддоштҳо ва мақолот»-и девони Гёте ҷо дорад тасреҳ кунем, ки тарҷумаи онҳоро, бо он ки бештар ба адабиёти форсӣ мепардозанд, набояд «зира ба Кирмон бурдан» донист.

Нахуст ин ки ин мақолот танҳо ба Эрон назар надоранд ва бархе аз онҳо ба фарҳанги Осиё, адёни кӯҳани ин қора ва низ Китоби муқаддас мепардозанд. Ба илова, баҳши исломӣ – эронии онҳо санадест аз шарқшиносӣ ва гувоҳи нубуғи марде, ки тавонистааст бо вучуди манобеъи бисёр маҳдуди замонаи худ, диде, албатта, ба нисбати ҷомеъ аз фарҳангу адаби кишвари мо ба даст биёварад ва онро ба ҳамватанони худ ироа кунад. В-он ғае ин ҷусторҳо аз диди инсонии аҳли як ҳавзаи фарҳангии дигар дар шеъри форсӣ, вежагиҳо ва адвори он мепажӯханд ва дар ин роҳ пайваستا нигоҳе ҳам ба бистари иҷтимоӣ-сиёсии он доранд ва ҳовии назариёте

хастанд, бархе ҳатто имрӯз ҳам нав ва нуктаомӯз ва бархе ҳам шояд баҳсангез. Табиист, канкош дар мавориди баҳсангез, масалан, дар чанду чуни ақидаи Гёте дар бораи Фирдавсӣ, ирфон, Ҷомӣ ва ё Мавлоно наметавонад мав-зӯи ин пешгуфтор бошад, балки бастагӣ хоҳад дошт, ки тарҷумаи ҳозир то чӣ ҳад муваффақ шавад девони Гёттеро ба даруни ҷомеаи фарҳангии кишвари мо дароварад. Аммо аз дидгоҳи шахсӣ тарҷумаи ин мақолот барои мутарҷим тасаллое дар қиболи ин заъф будааст, ки ашъори ин китобро на ба шеър, балки сирфан ба наср баргардондааст ва медонад, ки ба ин тартиб чанбаи мусиқоӣ ва бозигӯшонаи онҳо дар тарҷумааш бозтоби фарохур наёфтааст. Бо ин ҳама, басо ҳамин пажвоки соянок аз маскут мондани яксаду ҳаштодсолаи ин китоб беҳтар бошад. Тасаллои дигари ӯ он ки бештар ашъори «Девони ғарбӣ-шарқӣ» хислати ривой ва сиришти наздик ба наср доранд. Дар он бахш ҳам ки ҷавҳараш ғино мечарбад, кӯшиш шудааст бозтобе аз он, то ҷои мумкин, дар насри ин тарҷума буруз биёбад. Умед, ки ҳамин мойи интиқол намуни маҳсусу мақбул аз ин асари дилнишин ба даст диҳад, ки хостгоҳаш адабиёти меҳани ҳуди мост ва агар бо ҳисси маъсулият ба он бипардозем, бо ҳар тарҷумае ки мешавад, ба таъбире, ҳар бор аз нав ба хона бармегардад.

Дар поён тасреҳ мекунад, ки дар истиқбол аз даъват ба гуфтугӯи тамаддунҳо, мутарҷим дар роҳи тарҷумаи ин асар аз ҳимояти ширкати «Доймлер – кройслер» бархурдор будааст. Аз ин рӯ, дар ин мақом ташаккури ҳудро аз мудирияти ин ширкат дар Техрон иброз медорад. Ангезаи дигари таҳияи ин тарҷума бузургдошти дувисту панҷохумин зодрӯзи Гёте буда, ки бо Соли гуфтугӯи тамаддунҳо бешу кам тақорун доштааст.

Маҳмуди ҲАДДОДӢ

Азиз
Несин

Эҳтироми лӯбиё

Хидмати босаодати Лӯбиёи хушк Сокин дар мағозаи баққолии Қаноати Алӣ оқо баққол, Истонбул Ҳазрати воло, валинеъмати мо! Ниҳояти эҳтиром ва тавозуъу фурутаниро нисбат ба зоти фаҳм ва идроки он ҳазрат иблог намуда ва тақаббули эҳтироми амиқи хешро орзумандам. Ба далели адами имкони зиёрати ҳазрати воло дар суфраҳои муҳаққарамон ва адами имкони ташарруф ба ҳазрататон, басе дар таассуф ва ҳузн қарор дорем. Садоқати салом ва перостаи каломи моро дар ошӯби даруни меъдаамон метавонед дарёбед. Аз замони адами ҳузуратон меъдаи муборакамон чунон ба қору қур афтодааст, ки гоҳе худамон диламон ба ҳолашон месӯзад. Акнун ба сароҳат метавон изғон (изҳори назар, эътироф) дошт, ки зиёрати қиёфа ва зоҳири он мақоми муъаззам басе мояи хурсандӣ ва масаррати хотир аст.

Чаро ки дидори руҳи имперотурон бисёр саҳлтар аз он зиёрати симои Шумост.

Ҳазрати воло, валинеъмати мо! Истидъо (хоҳиш) дорад ба мо фақирон ва мустамандони даргоҳатон раҳм фармояд. Собик бар ин хонаамон бо ҷӯшиши ҳузури анбуҳи Шумо дар дег оканда аз лутфу сафо мегардид ва бачаҳо аз сарфи Шумо, ки неруе ба ҷонашон мебахшид бисёр пуртахаррук ва шодмон буданд. Аммо маъаласаф акнун Шумо ҷойгоҳу рутбаи ҳосе дар саройи салотин ва

Навруста

ашрофиюн ёфтаед, пок моро фаромӯш кардаед. На танҳо мо, балки дигар суфраҳоямон аз бӯйи матбуи Шумо бенасиб монда аст.

Ба хотир дорам дар айёми мозӣ чӣ сон қитъаоти кӯчаки нонро бар оби зебо ва хуштаъму ранги шумо мезадем ва меҳӯрдем ва Шуморо бо қошуқҳоямон бо садои “малч, валч” қурт медодем. Бовар кунед ҳар замон ҳузури гаронқадратон дар суфраҳоямон вучуд дошт, мо низ чун барраҳои гӯсфандон сокиту ором будем. Гӯйи ҳузури пурнеъмати Шумо худ демукросӣ, озодӣ ва рифоҳ буд. На, агар бештар биравам, бояд изғон дошт, ки Шумо худ Қонуни Асосӣ будед, Шумо паноҳгоҳи ноумедон ва ҳокими одил баршумурда мешудед ва дар замони ҳаёти ҳазрати Лӯбиё ҳеҷ мушкиле бароямон маъно ва мафҳуме надошт.

Аммо ҳазрати Лӯбиё, ашрафи ағзияҳо, замоне ки шикамамон сер мешуд, диламон месӯхт ва меъдаамон оташ мегирифт ва ба ночор аташвор об меҳӯрдем. Кадом як аз хусусияти барҷастаатонро баршуморам? Шумо хусусияти боризе доред, ки одамӣ бо нӯши ҷон карданатон ҳолати нафх пайдо мекунад. Мо низ бо хӯрдани Шумо, ки боз розӣ будем, шикамамон мисли рӯкаши табл сифту сахт мешуд. Ба кадре ҷоқ ва нафх шуда мегаштем, ки чун тӯпе ба даври худамон мечархидем. Оҳ чӣ рӯзҳое буданд, чи айёми фараҳбахш ва пурмайманате буданд!

Аммо нагӯед, ки яке дигар аз хусусияти Шумо тавлиди гоз буд. Баъд аз гоз соз тавлид мекардед ва шояд аслан ҷоз менавохтед...

Пизишкон собит карда буданд, ки Шумо қудрати чинсии мардонагиро меафзоед ва ҳатто даст ба пахши оғаҳи зада буданд. Шояд мо, ки ҳамеша дам аз мардию мардонагӣ мезадем, аз рӯйи гули Шумо буд ва ба майманати нӯши ҷон карданатон ингуна буд. Чаро ки мардонагӣ дар афроде ки фирнӣ (ғизое аз орди биринҷ бо каме ширу шакар) ё ширбиринҷ хӯрда буданд, дида нашуда, балки танҳо хусусияти мардӣ дар афроде намоён мешуд, ки аз рӯйи аз вучуди ҳазрати оӣ баҳра ҷуста буданд. Ҳар марде, ки аз хӯрдани косае аз Шумо шикамаш бод мекард, фаврӣ хосияти мардонагӣ аш гул мекард ва ҳар касе каме чашми худро ба ҷойе ғайримумкин меандохт, фаврӣ ҷоқуяшро кашида ва шикамашро пора мекард. Ҳамин ки гози Лӯбиё аз байн мерафт, мардонагӣ низ дар посгоҳ мавҷудиятро аз даст медод.

Эй Лӯбиёи меҳрубон, эй Лӯбиёи саховатманд, ки азизи на-
дорҳо ва мустамандону фуқаро ҳастӣ! Акнун як килуи Шуморо
ба 6 лира мефурушанд. Дигар имкон надорад, ки чехраи зебои
Шуморо бибинем, дигар қудрати харидатонро надорем, ки ба
хона бибарем ва дигар баъд аз ин мазза ва лаззати Шуморо на-
хоҳем дошт.

Чаноби Лӯбиёи мухтарам ! Мо ба умеди Шумо ба дунё ома-
дем ва ба умеди Шумо ва ҳимояти ҳазрат издивоҷ кардем. Бо
эътимод ва итминон ба Шумо соҳиби авлод шудем. Аммо ҳол бо
иноят ба шароити воқиғшуда ҳеч маъқул аст, ки ҳазрати ҳаш-
матпаноҳатон моро чунин маъюс аз даргоҳ намояд? Магар лӯбиё
ба 6 лира афзоиш меёбад? Аммо дигар косаи сабрам лабрес шуда
аст. Охир бепадару модар, беинсоф, эй Лӯбиёи нодон, магар ин
қадар зулм мекунанд, ки ту мекунӣ? Ту ки валадуззино ҳастӣ....
Агар ту мухтарам бошӣ, вой ба ҳоли мухтарамин... Туф бар ту,
ки моро ба хоки мазаллат нишондӣ!

Бад-ин васила амиқтарин ва самимонатарин саломҳоямро
такаббул фармуда ва лутфе дар ҳаққи мо бинамояд ва асабони-
ятро бар мо хӯрда нагиред.

Зиёд ҳарф назан

Дар соли 1915 мутаваллид шуд. Дар хона наметавонист биги-
ряд. Модараш ҳамеша бар сараш фарёд мекашид:

- Хомӯш! Сокит шав!

Ҳатто наметавонист бихандад ва ё дод бикашад, чиро ки па-
дараш мегуфт:

- Хафа шав!

Ҳар вақт меҳмоне меомад, мегуфтанд:

- Айб аст, хомӯш бош!

Ҳатто вақте ки фарди бегонае дар хонаашон набуд, аҳли хо-
навода мегуфтанд:

- Меҳоҳам каме истироҳат кунам, хафа шав!

То ҳафтсолагӣ зиндагияш бад-ин гуна сипарӣ шуд.

Вориди мадрасаи ибтидоӣ шуд. Ҳар вақт суоле дар мавриди
дарс падида меомад, муъаллим фарёд мезад:

- Хафа шав!

Ҳар вақт ҳуди муаллим ўро ба пойи тахта фаро меҳонд ва ба-

Наврӯста

рои тавзеҳ додани дарс омода мешуд, муаллим мегуфт:

- Ҳар чӣ гуфтам, онро бигӯ ва фақат ҷавоби суолро бигӯ ва зиёд ҳарф назан!....

То дувоздаҳсолагӣ низ бад-ин сон гузашт.

Ворида мадрасаи роҳнамоӣ шуду Ҳар замон хост даҳон бигушояд, то калимае бар забон оварад, бузургтарҳо гуфтанд:

-Ту худатро қотии ҳар маҳфиле нақун!...

Мудир гуфт:

-Агар суҳан нуқра аст, суқут тилост!

Муаллими адабиёт мегуфт:

-Дуто бишнава ва яке бигӯ.... Бибин Ҳудованд низ дуто гӯш ва як забон дода!... Пас бештар ҳарф назан!...

Дигарон ниқ мезаданд (гила мекарданд):

- Хафа шав! Ба ту марбут нест!...

- Садоятро бибура!...

- -Дигар ҳарф назан!...

То понздаҳсолагӣ ин гуна умраш ба сар омад.

Ба дабиристон мерафт. Дар он ҷо беҳтарин чизеро, ки ёд гирифт, “алсукуту хайру мин алдар дар” буд: яъне, соқит мондан беҳтар аст”.

Боз фарёдҳо ва тавсияҳо бар сараш заданд, ки :

- Соқит бош!....

- Хафа шав!...

- Садоятро бибура!..

- Ба ту марбут нест!

- Одамӣ ба чизе, ки марбут ба ҳудаш нест, дар борааш ҳарф намезанад!...

Ва ба ин тартиб ӯ по ба синни нуздаҳсолагӣ ниҳод ва зиндагӣ-яш роҳи дигаре дар пеш гирифт.

Ворида донишгоҳ шуд. Ҳанӯз дар ҳонашон мегуфтанд:

-Набойд пеши бузургтарҳо ҳарф бизанӣ, айб аст!

Модараш мудом мегуфт:

-Ҳарф моли бузургтарҳо ва суқут аз онӣ кӯҷақтарҳост!

Рӯзе устодаш гуфт:

- Оё мумкин аст ҷилави забонатро бигирӣ?!

То ин ки по ба синни бисту сесолагӣ ниҳод.

Ба сарбозӣ рафт ва ворида хидмати низом шуд. Саргурӯҳбон гуфт:

- Модар (...) хафа шав!

Сутвон фарёд мезад:

-Беш аз ин сарамро ба дард наёвар!

Саргурд мегуфт:

- Ҳис (хомӯш)... Сокит шав!... Намехоҳам садоятро бишнавам!

Ҷуро ба посгоҳ фаро хонданд. Пулис фарёд зад:

- Зиёд ҳарф назан!

- Камисар бар сараш дод кашид, ки :

- Гуфтам хафа шав!

Ворида ҷомиа шуд ва худашро дар сахнаи қору фаъолият нишон дод. Дӯстонаш ҳамеша бо ангушти ишора ба ӯ аломат меоданд, ки сокит бошад. То меҳост ҳарфе бизанад, ангушти сабо-баи ҳамқоронаш ба рӯи лабонашон қарор мегирифт:

- Хомӯш! .. Мабодо ҳарф бизанӣ, ҳис!... Сокит шав, нақунад бо ин суҳан гуфтанад саратро ба бод бидиҳӣ. Лутфан ҳарф назан, ҳис!....

Бузурғтарҳо тавсия мекарданд:

- Ту худатро ворида ҳар қоре нақун!...

- Ту ки намефаҳмӣ!...

- Аслан ба ту чӣ?

- -Ту хафа шав!

Тасмим ба ташкили ҳонавода гирифт ва зане ихтиёр қард. Ҳамсараш низ мисли бақия ҳамеша тавсия мекард:

- Мабодо ҳарф бизанӣ... Ту ҳарф назан!....

Баъдҳо соҳиби авлод шуданд. Баҷаҳо низ то сару қаде ба ҳам заданд, онҳо низ хитоб ба падар гуфтанд:

- Ту сокит бош падар!... Ту аз ин қорҳо чизе сарат намешавад... Гуфтам, ки ту худатро қотии қорҳои мо нақун...

Ин шахс дар ҳақиқат каме ман, миқдоре шумо ва рӯйи ҳам рафта ҳамаамон ҳастем.

Аз қадим занон барои он ки шавҳаронашон ҳарф назананд, бар сарашон ниқ назананд (шикоят накунанд) ва мудом бар сарашон анвоъи тавсияҳо ва

таъкидҳо нарезанд, дар шаби аввали арӯсӣ пояшонро зери пойи худ мегирифтанд ва фишор медоданд. Тибқи ин расму бовари суннатӣ ҳар марде дар шаби аввали арӯсӣ (зифоф) пояш зери пойи занаш мерафт, дигар баъд аз он ҷуръати ҳарф заданро намеёфт ва ҳамеша сокит мемонд. Гӯё дар ин аср пойи моро ҳам зери пойи арӯси ҳазорчилваи замона, ки дар қолаби мутанаввеъ зоҳир гардида, фишор додаанд. Хуб аз ҳамин ҳоло дар пеши ойна биистед ва даҳонатонро дақиқан тамошо кунед. Бибинед забон дар даҳон доред? Ман ки мегӯям, не, ҳеч кудомамон забон надорем. Балки забонамонро қурт додаем. Яъне, забони аслиамонро дар даруни колбадамон нигоҳ доштаем. Даҳон дорем, вале забонро соҳиб нестем.

Акнун ин шахс, ки аз ҷониби ҳама мавриди танбеҳ қарор мегирад, ки мабодо ҳарфе бизанад, дар ҳақиқат каме аз қавли ман, миқдоре аз ният ва мақсуди шумо ва билохира аз ҷониби ҳамаамон меҳаҳад аз озодӣ ва ҳуррият ҳарф бизанад. Меҳаҳад ҳарф бизанад, вале ҳамеша ба ӯ мегӯянд:

- Хафа шав! ...

Вале чизе аз дарун маро, шуморо, туро ва ҳамаамонро тарғиб мекунад, ки

- Ҳафр бизан!... Ҳарф бизан!.... Ҳарф бизан!....

Ҳатто ҳоло ба гунае шуда, ки ин садоҳои ором табдил ба фарёд мешаванд. Аммо чӣ бояд бигӯем, чӣ гуна ҳарф бизанем, чӣ сон фарёд бикашем? Аслан забони ҳамаамон кучост? Вақте ботуме (чӯбдаст) мебинем фаврӣ забонамонро қурт дода ва оби даҳонамон хушк мешавад...

Баргардони Қодири РУСТАМ

**Элчин
(адиби
озарбойҷон)**

ИШҚИ АВВАЛИ БАЛАДАДАШ

Дар Обшорон, дар худи соҳили баҳр, деҳае воқеъ буд. Дар осмони ин деҳа офтоб медурахшид ва чунон гарму чунон сӯзон медурахшид, ки ҳама дар хонаҳояшон панаҳ бурда буданд.

Албатта, ба ғайр аз хонаҳои якошёнраву дуошён, инчунин хавлиҳое, ки бо чӯбдевор ё сангдевор ихота карда шудаанд, ба ҷуз хушаҳои ранговардаи ангур, меваҳои сурхи анор, дарахтони анҷиру тут, ба ҷуз офтоби сӯзон боз баҳр ҳам буд ва ҳоло резамавҷҳои он нарму ором рӯи регҳои соҳилро мешустанд.

Дар деҳа воқеан ҳам ба ҷуз Балададаш гӯё касе набуд; Балададаш зери дарахти тут, дар бари роҳи байниколхозӣ менишаст ва гӯё аз гармии тоқатфарсои нимарӯз парвоя надошт; сояи на он қадар калони дарахт кайҳо аз ҷое, ки ӯ менишаст, ба ҷои дигар лағжидааст, вале Балададаш ҷои нишасташро дигар намеркард, ҳамоно зери офтоби сӯзон пинак мерафт, ба тан куртаи рах-рахи трикотаж, шалвори васеъ ва ба пойҳои луч шиппак ҳамоно менишаст. Боз ҳатман бояд гуфт, ки сарашро кулоҳи калоне зеб меод ва ҳар замон қатраҳои арақ аз таги ин кулоҳи шорида, чехраи хароби Балададашро шуста поён мечакиданд.

Мошини боркаше, ки болояш пур аз бочкаҳои пиво буд, тарақ-туруккунон гузашта рафт ва Балададаш чашмонашро,

ки аз асари беҳобии дишабаи дар мубориза бо кӯрпашаҳо гузаронида сурх шуда буданд, кушод, аз паси мошин нигоҳ кард, сипас бо чашмони нимпӯш ба офтоб, ба сояи аз ӯ дуршудаи тут нигарист, вале аз ҷой наҷунбид. Фақат ҳамёзае кашид.

Аз паси сангдевор сари писарбачае намоён шуд. Балададашро дида писарбача ғайб зад, вале худи ҳамон лаҳза дарбачаи дарвозаи нилгуни ҳавлӣ боз шуд ва писарбача ҷониби Балададаш равон гашт; дар як дасти ӯ нону панир, дар дасти дигараш чӯб буд; вай ба назди Балададаш омад, бозистод, луқмае аз нону панир газид ва чӯбро дароз кард:

— Ҳамин чӯба тарошида те, хай!..

Балададаш хомӯш монд. Писарбача боз нонро газид ва ғурунгос зад:

— Хай, тарошида те!..

Боз садое дарнаёмад. Писарбача кавшакунон боз хоҳиш кард:

— Хай, акнун...

Балададаш чашмонашро нимпӯш карда, ба писарбача ҷунон назар кард, ки гӯё ӯро бори аввал медида бошад ва гуфт:

— Рав, ғам нате!

Писарбача ниҳоят луқмаро фурӯ бурду саросема ба гап даромад:

— Вақте ки Аҳмадоқоро ба армия мегирифтанд, магар нагуфта будӣ, ки ба ҷои вай барои чавгонбозӣ чӯб тарошида медиҳӣ?

Балададаш ҷавобе надод.

— Дирӯз аз Аҳмадоқо хат омад, – суҳанашро давом дод писарбача, – пурсидааст: «Балададаш ба ту чӯб тарошида медиҳад?» Ва боз навиштааст: «Аз номи ман ба Балададаш саломи оташин расон». Ба худо! Саломи оташин!

Боз Балададаш чизе нагуфт. Вай даст ба киса бурду қуттии «Аврора»-ро берун овард, сигаретае гирифт пушти гӯшаш гузошт, қуттиро аз нав ба киса монд ва танҳо акнун дасти дигарашро ба кисаи дигараш бурд, аз он кордчаи сафариеро берун

овард, кушод, теги кордчаро ба нохунаш бурда, тезии онро санчид ва гуфт:

— Биёр ин чо.

Писарбача саросема ба ӯ чӯбро дод. Балададаш онро гирифт, аз ҳар тарафаш синчакунон нигарист ва ба тарошидан сар кард. Боз дарбачаи дарвозаи рӯбарӯ кушода шуд, зане берун омад ва писарбачаи дар назди Балададаш истодаро ҷеғ зад:

— Оқонаҷаф, ҳо Оқонаҷаф!

Оқонаҷаф ҷониби модараш нигарист:

— Ҳа?

— Биё, бачаҳо қатӣ шин, ман бозор меравам.

Оқонаҷаф аввал ба модар, баъд ба Балададаш нигаристу охири лукмаи нону панирро ба даҳан андохта гуфт:

— Тамом ки кардӣ, ҷеғ зан, омада мегирам, хай?

Балададаш машғули кор буд ва гуё чизеро нашунид.

Оқонаҷаф давон ба ҳавлӣ рафт. Занак аз паҳлуи Балададаш гузарон қадаммониашро сусттар кард.

— Корҳо чӣ хел, Балададаш, модарат чӣ хел?

— Нағз, – ҷавоб дод Балададаш, сарашро набардошта.

— Кай аскарӣ меравӣ?

— Тирамоҳ.

— Иншоолоҳ! Аҳмадоқо он чо барои хондан ба курс даромадааст.

Балададаш сарашро бардошту ба занак нигарист.

— Ман ҳам медароям.

— Иншооллоҳ!

Занак ба роҳаш рафт, Балададаш бо чӯб машғул шуд ва ногаҳон аз паси ӯ фарёд кард:

— Ба Аҳмадоқо аз ман салом расонед, саломи оташин. Ин хел нависед: «Балададаш ба ту саломатӣ мехоҳад!»

Занак табассумкунон сар чунбонд.

— Ташаккур, менависем, ҳазор ташаккур, – гуфт вай ва дар хамгашти кӯча ғайб зад.

Ва боз дар деҳаи бекас ҳамон офтоби сӯзон буду Балададаш, ки зери дарахти тут нишаста, бо диққат чӯб метарошид.

Ва боз баҳр буд, ки дар масофаи на он қадар дур ба осмон мечаспид.

Осмон софу беғубор, баҳр орому беғаш, бинобар ҳамин ҳам чунин менамуд, ки ҳеҷ гоҳ дар олам на борон будаасту на бўрону тўфон ва умуман на ҳеҷ чизе ба онҳо монанд.

Аввал садои мотор ба гӯш расид, сонӣ мошини боркаш намоён шуда, аз паҳлуи Балададаш гузашта рафту тақрибан бист қадам дуртар таваққуф кард.

Болои мошин аз бистару кўрпаҳо, курсичаҳои чўбин, ҷевони калони либосмонӣ, миз пур буд ва умуман ба назар мерасид, ки касе кўч бастааст.

Ронанда моторро хомӯш кард, хез зада ба замин фурумад, ба атроф чашм давонду гуфт:

— Ҳа, ҳамин ҷо.

Зани фарбеҳе базӯр аз кабина баромада, дуру дароз ба баҳр нигарист.

— Худо умри Муродро дароз кунад, – ниҳоят гуфт вай. – Дар ҷои аҷиб дача гирифтааст.

Ронанда аз кисааш калид баровард, кулфи калони ба дарвоза овезонро кушод ва ба ҳавлӣ нигарист. Дарахтони анҷир, биҳӣ ва анор ҳавлии хурдакаки дилкашро зери сояи худ гирифта буданд. Дар паси хонаи яқошёна токи ангур, дар бари он шипанг воқеъ буд ва ҳоло дар сояи ин шипанг панҷ-шаш сор чаҳ-чаҳ мекарданд.

Зани фарбеҳ муддате дар дами дар истод.

— Севил, азизам, бин, ин ҷо чӣ қадар зебост! – Занак ба қафо нигарист ва андаке бо ҳайрат ба ронанда чашм дӯхт.

Ронанда атрофро аз назар гузаронду гуфт:

— Ҳеҷ чизро намефаҳмам...

Дар ин муддат занак гирди мошинро як давр зада баромад.

— Севил! Ту кучоӣ, Севил?

— Сева-хонум! – дод зад ронанда, ба нӯги пой хест ва ба болои мошин назар кард.

Балададаш, ки дер боз дар зери дарахти тут менишасту тамоми ёду хушаш ба чўбтарошӣ банд буд, сарашро бардошт,

ҷониби мошини боркаш нигарист ва аз нав машғули кори худ шуд.

Зани фарбеҳ, нафасгир шуда, давон худро ба ронанда расонд:
— Рафту бача дар роҳ аз мошин афтида монда бошад-чӣ, а?

Ронанда нороҳат шуд, ба болои мошин нигарист, занак бошад, акнун бо тамоми овоз фарёд мезад:

— Севил! Севил!

Ниҳоят овози маҳини духтарак садо дод:

— Ҳа, очаҷон?

— Зани фарбеҳ, чашмонаш аз косахона баромада, ба ронанда нигарист. Ё бошад, китф дарҳам кашид ва ин даъфа ҳам шуда ба зери мошин нигоҳ кард.

Занак боз дод зад:

— Севил!

Ва ҳамин дам якбора дари ҷевони либосмонӣ, ки дар болои мошин буд, шараққӣ кушода шуду духтари нозукандоме дар лабонаш табассум, бар тан куртаи сафед, тамоман офтобнахӯрда, мӯйҳояш хурмоӣ намоён шуд.

Зани фарбеҳ дастонашро ба қафаси сина пахш кард.

— Ба ту шӯхӣ... Ман қариб гурдакаф шуда будам, – гуфт вай ва табассум намуд.

Ронанда гӯё навакак фаҳмида бошад, ки зери офтоби сӯзон истодааст, аз чайбаш дастрӯймоли калоне бароварду арақи рӯяшро пок кард.

Севил чун сақои пинг-понг аз болои лабаи мошин чаҳида фурмад ва Балададаш, ки аз ӯ чашм намеканд, фавран ҳис кард, ки тамоми вучудашро аланга фаро гирифт. Вай аз ҷояш хест ва ин дафъа ба соя гузашта нишаст.

Севил ба ҳавлӣ сар халонду якбора қарсақ зад:

— Ваҳ! Чӣ хел зебо! Чӣ хел назаррабо!..

Зани фарбеҳ ҳавличаи дилкашро, ки дар он мебоист тоби-стонро мегузaronиданд, бори дигар аз назар гузаронд ва бори дигар табассум намуд – вай ҳам ҳудаш ва ҳам барои духтараш хурсанд буд.

— Хайр, биё, чизу чораро дарорем, ҷобачо кардан даркор.

Ронанда лабаи мошинро фурувард ва ба даровардани борҳо ба ҳавлӣ шурӯъ намуд. Севил ва модараш сумкаҳо ва дигар майда-чайдахоро мекашонданд. Баъзан зани фарбеҳ ба Балададаш, ки бепарвоёна зери дарахти тут менишаст, нигоҳи хашмолуд мепартофт. Гӯё мегуфт, ки магар намебинӣ, мардум кӯчида омадаанд, ба ҷои ёрӣ расонидан дар соя дами беғам мезанӣ.

Балададаш нигоҳҳои норозиёнаи зани фарбеҳ ва ронандаро, ки куртаи сафед ба баданаш часпида кор мекард, ҳис менамуд, вале Балададаш Балададаш буд, вай ҳеҷ кас, ҳатто падарашро намегузошт, ки дар нисбати ӯ ҳукмфармой кунад, балки кардани он кореро афзал медонист, ки таби дилаш бошад.

Зани фарбеҳ нафасгир мешуд, ҳарчанд шояд барои вай ин кори ҷисмонӣ он қадар ҳам зарарнок набошад.

Севил бошад, чун гунчишқаке чаҳ-чаҳкунон давида омада, китобе ё буғчаеро мегирифт ба хона мебурд ва боз бармегашт.

Ниҳоят ронанда дар болои мошин ба ғечонидани ҷевони кӯҳнаи либосмон шурӯъ кард. Зани фарбеҳ дигар тоқат карда натавонисту ба Балададаш гуфт:

— Ҳе, бача, камтар ёрдам кун, намебинӣ, ки мо аз ҳол рафтаем?

Балададаш сарашро бардошт, ба зани фарбеҳ нигоҳ кард ва пурсид:

— Шумо ба ман гап задед?

— Ҳа ... Набошад ба кӣ?

Балададаш сар то пой ӯро аз назар гузаронду гуфт:

— Бо худатон ҳаммол ҳам меовардед, мешуд.

Даҳони зани фарбеҳ боз монд, ронанда бо ғазаб ҷониби Балададаш нигарист, хост чизе бигӯяд, вале ҳамин дам Севил, ки дар назди дар меистод, ба Балададаш нигоҳ карда, қиқирос зад ва ронанда хомӯш монд.

Балададаш аз зери лапари калони кулоҳи худ бо диққат ба Севил нигарист, сипас ҷӯбро ба замин гузошта, аз ҷой хест, кордчаро баст ва паси шалвори васеъашро афшонда, оҳиста ба назди мошин равон шуд.

Севил бо ҳайрати хурсандиомез ба кулоҳе, ки дар ин гармо

сари Балададашро зеб меод, ба сигаретаи пушти гӯши ӯ нигоҳ карду боз қиқирос зад.

Балададаш ба духтар як песонида нигаристу дигар ба вай аҳамият наодо, пуштакӣ ба мошин ҷафс шуд ва дастанаширо бардошт.

Ронанда аввал дудила шуд, чунки ҷевон ниҳоят калон буду бача, аз афташ, на он қадар бақувват, вале ҳисси боварии Балададаш ба ӯ низ асар намуд ва вай зӯр зада, ҷевонро ба пушти Балададаш тела дод.

Балададаш ҷевонро бо дастанаши дошта, ба по истода тавонист, вале пеши чашмонаширо торикӣ пахш намуд ва аз дилаш гумоне гузашт, ки агар ҳозир аз зери ин бор худро халос накунад, на армияро хоҳад дид ва на курсҳоро, ки Аҳмадоқо ба хондан даромадааст.

Ҷевон аз пушти Балададаш ғеҷида фурумад ва тараққоскунон ба роҳрави мумфарш бархӯрд.

Севил дид, ки Балададаш сиҳату безарар аст, қоҳ-қоҳзанон баланд хандид ва садои хандаи вай зани фарбеҳро гуё аз хоб бедор намуд:

— Ваҳсей -е!...

Балададаш аввал ба ҷевони чаппашуда, ба дари шикастаи он, баъд ба Севил нигаристу гурунгос зад:

— Ҳеҷ гап не, таъмир мекунем.

— Чиро таъмир мекунем, – оромона гуфт модари Севил, – чиро таъмир мекунем? Бин, ки чӣ кор кардӣ!

Севил боз қоҳ-қоҳзанон хандид.

Ронанда бо ҳайрат аз боло ба Балададаш менигарист, лабонаш бесадо мечунбиданд.

Балададаш бошад, нигоҳашро аз ҷевон канд, аз нав ба Севил нигарист ва ногаҳон фаҳмид: ин духтар, ки вай ҳамагӣ ним соат пеш дидааст, каси барояш ниҳоят азиз ва наздик аст; ин ҳиссиёт тамоми вучудаширо фаро гирифт ва ноҳост ба ӯ чунин намуд, ки вай дар баҳр шино мекунад, ўро мавҷҳои баҳр навозишкорона ба оғӯш мегиранд ва каси дигареро, ки мисли Балададаш баҳрро эҳсос кунад, фаҳмад ва дӯст дорад, ёфтан кори

ниҳоят душвор буд.

Ишқи аввали Балададаш ана ҳамин тавр оғоз шуд ва рӯзи аввали ин ишқ бо воқеаи ҷевон анҷом ёфт. Балададаш аввал паси шалвори васеъашро афшонд, сипас, гӯё воқеае рӯй надода бошад, баргашт ва чунон охиставу бепарво дур шуд, ки танҳо Балададаш метавонист ин тавр роҳ гардад.

Дар чунин вақти рӯз дар баҳр, ба ғайр аз моҳиҳо, танҳо Балададаш шино мекард: моҳиҳо наменамуданд, аммо сари Балададаш дар рӯи об сиёҳӣ мекард, нест мешуд, падида меомад; Балададаш чунон ором шино мекард, ки ҳамӯшиву оромии баҳр заррае халал намепазируфт.

Балададаш ба пушт гашт ва осмони обӣ, аниқтараш, чашмони обии духтари чеҳрасафеду хурмоимӯйро дид. Вай Севил ном дошт.

Ин духтари хандон ҳоло дар ҳавлии нави худ зери дарахти калони анҷир менишаст, вале дигар намерхандид. Вай панҷаҳои ҳарду дасташро аз байни мӯйҳои хурмоии пушти сараш гузаронида, чашмони калон-калонашро ба осмон дӯхта буд; ба осмон менигаристу шеър мехонд:

Аҳд карда будем хангоми видоъ
Бар ишқи ҷовидон...
Нухуфта буданд асрори дилҳо
Дар нағмаи мурғон...
Хангоми хайрбод гитор гирифтам,
Нохун задам ба тор,
Як-як бигуфтам асрори худро
Бо қалби беқарор...
Чун лашкари ғам ғолиб биёмад,
Он тор канда шуд...
Ҷонон, ту бингар, ба ёдат чӣ сон
Дил умре банда шуд!
Ёде бикун зи ман, дорам илтиҷо,
Ёде зи ман бикун,
Ба хоҳири ишқ дар фасли баҳор
Сайри чаман бикун...

Сипас вай дастхояшро ба ду тараф дароз карда, ҳамёза кашид ва танҳо ҳамин дам Балададашро дид, ки болои девор ме-нишаст. Духтар аввал андаке шармид, сипас пурсид:

— Ту ҳам шеърро дӯст медорӣ?

— Набошад чӣ?

— Бисёр шеър аз ёд медонӣ?

Балададаш ба аломати тасдиқ сар ҷунбонд.

— Наход? – Севил аз ҷой як қад парида хест. Вай гӯё ба су-ханони Балададаш бовар накард. – Канӣ, ягон чиз хон-чӣ.

— Чӣ, ин ҷо мактаб аст магар?..

Албатта, Балададаш чанд шеър аз ёд медонист, вале Ба-лададаш онро низ медонист, ки ягонтои ин шеърҳо сазовори Севил нест, яъне онҳо шеърҳое набуданд, ки дар ҳоли ҳозир барои Севил хонда шаванд; Балададаш инчунин медонист: бо духтаре, ки ҳамин тавр худ ба худ, ба осмони соф назаркунон шеър мехонад, зарифона, навозишкорона ва ниҳоят оқилона бояд гап зад, вале ҳамаи гап ҳам дар сари он буд, ки вай, Ба-лададаш, зарифонаву навозишкорона ва ба замми ин ниҳоят оқилона гап зада наметавонист.

Умуман, Балададаш инро танҳо ҳамин ҳозир фаҳмид, ҳа-мин ҳозир фаҳмид, ки вай ҷавони мактабро дар ҳаждаҳсолагӣ хатмкарда, устои машҳури ҷӯбтарошӣ барои ҷавгонбозӣ, қо-билияти бо духтар зарифонаву навозишкорона гуфтугӯ кар-дан, дар сӯҳбат гапҳои оқилона гуфтан надорад

Оре, албатта, Балададаш ҳис мекард: духтаре, ки аз дево-ри ӯ болояш нишаста ҳамагӣ дар масофаи даҳ метр истодааст, дар асл аз олами вай ниҳоят дур аст, вале дар умқи дили худ Балададаш онро низ ҳис мекард, ки рӯзе мерасаду дар соҳили баҳр, дар шаби пурситораи тобистон, ки ҳатман шаби салқин бояд бошад, ин масофа метавонад ниҳоят маҳдуд шавад, ҳатто тамоман аз байн равад ва ин духтари зебо метавонад ўро на-возиш бикунад, чунонки мавҷҳои баҳр навозишаш мекунанд, метавонад аз лабонаш бибӯсад.

Ва Балададаш гӯё ҳақиқатан ҳам ин бўсаро дар лабонаш ҳис намуд, як қад парид ва гунаҳгорона ба духтар нигарист.

Дуруст аст, ки Севил дар бораи андешаҳои Балададаш чизе наметонист, вай аз он тамоман беҳабар буд, ки лаҳзае қабл аз ин чехраи харобу офтобхӯрдаи ӯро бӯсид. Севил кулоҳи калони Балададашро ба завқ тамошо мекард ва Балададаш фаҳмид, ки ҳамин ҳозир барои ӯ шеър нахонданааш кори ниҳоят бад шуд.

Дар айвон модари Севил лӯбиё мешуст. Вай ҷониби плита гашта, газро даргирондани шуду дар болои девор Балададашро дид.

— Ҳей, ту он ҷо чӣ кор мекуни? – дод зад ӯ. – Ту барои чӣ болои девор баромадӣ?!

Балададаш парида поён фурумад, шалвори васеъашро афшонд ва бо нӯги шиппакаш регро талакунон ба кӯча рафт.

Модари Севил ба болои лӯбиё тухми хом рехт, оташро ниҳоят паст карду ба реза кардани панир даромад. Ногаҳ дарвозаи ҷӯбин ғичирозанон кушода шуд, Балададаш ду сатили пур аз обро базӯр дароварду дар мобайни ҳавлӣ гузошт.

Модари Севил ба Балададаш бо ҳайрат менигарист. Балададаш низ муддате ба ӯ нигаристу сипас гуфт:

— Оби Шоллар. Мана, барои шумоён овардам. Истифода кунед.

— Рав, бача, рав, – гуфт зани фарбеҳ. – Аз ту касе чизе илтимос надорад, рав, хоҳиш мекунам, аз пайи кори худат шав...

Балададаш, ки аз зери кулоҳи лапаркалони гарм ба рӯяш ҷӯяҳои арақ мешориданд, баргашт ва меҳост сатилҳоро гирифта аз ҳавлӣ бадар равад.

ӯро овози модари Севил боздошт:

— Ин воқеан ҳам оби Шоллар аст?

Балададаш қадаммониастро суст кард ва ба ақиб рӯй оварду гуфт:

— Ба кулоҳам қасам, оби Шоллар, бовар намекунад?

Модари Севил гӯё чизе нашунид.

— Чӣ?

Балададаш сатилҳоро ба замин монд, бо кафи даст ба лапар кулоҳаш як силӣ зад:

— Э-э, ба кулоҳам қасам, оби Шоллар, чиба бовар наме-
кунӣ?

Ногоҳ Севил аз хона сар бароварда ба ҳавлӣ нигарист.

— Чӣ, чӣ? – пурсид вай. – Ба кулоҳам қасам?.. – ва бо завқи
тамом қоҳ-қоҳзанон хандид.

Балададаш нафаҳмид, ки Севил ҳоло барои чӣ меҳандад;
умуман хандаи вай маъкулаш буд, вале кулоҳ ба ин чӣ муно-
сибат дорад? Не, ӯ наметавонист аз ин духтар биранҷад.

— Хайр, бисёр хуб, модом ки овардаӣ, ин ҷо биёр, вале
дигар худатро азоб надех, илтимос, – гуфт зани фарбеҳ.

Балададаш сатилҳоро ба айвон бурда, обро ба зарфи ка-
лони тунукагӣ рехт. Дар ҳамин вақт «Москвич»-и сурхе назди
дарвоза омада истоду садо дод. Модари Севил аз шодӣ дасту
по гум карда монд.

— Мурод омад! Сева, Мурод омад!

Севил аз хона давида баромад. Модар, ҳузури Балада-
дашро фаромӯш карда, дастони тараширо бо сачоқ хушккунон
низ ба ҳавлӣ фууромад.

Мурод марди қадбаланди тақрибан сисола, хушрӯву
чеҳракушод буд. Вақте ки вай аз мошин баромада ба ҳавлӣ
медаромад, аз тамкину оромӣ ва эътимод, ки аз вачоҳаташ
бармеомад, хама чиз дар атроф гӯё тағйир ёфт. Сабаби ин
тағйиротро Балададаш намефаҳмид.

— Хайр, чӣ хел? – пурсид Мурод. – Чӣ хел ҷойгир шудед?

— Олиҷаноб, – гуфт Севил ва аз зери бағали Мурод ги-
рифт; агар ҳузури модараш намебуд, вай гардани ӯро оғӯш
мекард.

Ва модари Севил инро ҳис карду дасту по хӯрда гуфт:

— Ин ҷо бисёр нағз... Бисёр ҳам олиҷаноб...

Мурод ба атроф чашм давонд ва маълум буд, ки аз муҳит
розист.

— Дар шаҳр чунон гарм, – хабар дод ӯ, – ба нафасгирӣ
ҳаво намерасад.

Севил ба чашмони ӯ нигарист.

— Ту хаста нашудӣ? – гуфт вай ва чунон гуфт, ки модараш

боз гӯё дасту по хӯрда монд; духтар ошкоро ба Мурод мечаспид.

Дар ин лаҳза касе фикр ҳам намекард, ки дар олам Балададаш ном одам ҳаст ё нест, лекин вақте, ки ин Балададаши аз ёди ҳама фаромӯшшуда, сатилҳои холи дар даст, аз бари онҳо гузаштани шуд, Мурод пурсид:

— Ин кӣ?

Севил ба Балададаш як назар партофт – аз зери кулоҳи ӯ чӯяҳои арақ ба рӯяш мешориданд – ва қоҳ-қоҳзанон хандид.

— Вай ба мо ду сатил оби Шоллар овард, – эзоҳ дод модари Севил.

Севил бошад, ҳамоно меҳандид. Балададаш бозистод ва ба Севил нигарист. Балададаш парво надошт, ки дар бари ин духтар марде истодааст, ки чехрааш аз мӯйлаби сиёҳ ҳеҷ нақостааст ва ин мард «Москвич»-и наппа-нави сурх дорад ва шояд ба ӯ маъқул нашавад, ки Балададаш ба дилбари вай чашм дӯхтааст; Балададаш фақат меҳост, ки ба ин чашмони обии ногоҳ барояш азизгашта, ба ин мӯйҳои хурмоӣ, ба ин рӯи сафед нигараду нигарад. Ва ӯ менигарист.

Мурод аз кисааш тангаи яксӯмае бароварду ба Балададаш дароз кард:

— Гир.

Балададаш аз мӯйҳои хурмоӣ, чашмони обӣ, рӯи сафед нигоҳашро канд ва ба он яксӯма назар кард.

Вақти дигар мешуд, Балададаш, албатта, ҳақорат меод, ё ин тангаро гирифта ба осмон ҳаво меод, умуман ягон кори ба ҳамин монанд мекард... Вале гап дар сари он буд, ки дар ин лаҳза Балададаш тамоман ҳудашро гум карда монд, чунки ин дам дар бари вай духтари зебӯе меистод, ки метавонист ба осмони соф нигариста, шеърҳои олиҷаноб бихонад ва ҳоло ин духтар ба тангаи яксӯма чашм дӯхта буд.

Модари Севил гуфт:

— Вай ҳамту овард, Мурод, медонӣ, бепул.

Мурод табассум кард.

— Ҳеҷ гап не, бигзор рафта пиво нӯшаду ташнагиша ши-

канад.

Балададаш сатилҳои холиро бардошта, хомӯшона аз ҳавлӣ баромад.

Аз қафо овози Мурод шунида шуд:

— Кам нест?

Сипас ҳамон духтаре, ки чашмони обӣ, рӯи сафед ва мӯи хурмоӣ дошт, боз қаҳ-қаҳзанон хандид.

Ду моҳ буд: яке дар осмону дигаре дар баҳр ва он моҳе, ки дар баҳр буд, рӯи резамавҷҳо мераксид. Балададаш дар соҳил менишаст.

Дар тамоми соҳил ба ҷуз Балададаш, ки кайҳо боз аз моҳи баҳр чашм намеканд, каси дигаре набуд.

Ниҳоят Балададаш аз ҷой хест, шалвори васеъи худро афшонд ва аз бари харсангҳо гузашта, аз соҳил оҳиста ҷониби деҳа рафт.

Аз хонаи Оқоначаф садои баланди мусиқӣ меомад: Қодир Рустамов «Сона булбул»-ро меҳонд ва Балададаш ба оҳанги ҳамин мусиқӣ ба болои девори сангине, ки ҳавлии Севилро ихота мекард, баромад ва аз торикӣ ба айвони равшан нигарист.

Севил, модари ӯ ва Мурод дар айвон гирди хонтахта нишаста ҷой менӯшиданд.

— Ба ҳаққи худо, мошина оҳиста ҳай кун, – мегуфт модари Севил. – Дили ман бо ту мешавад. Ин ҷо телефон ҳам нест, ки баъди ба шаҳр расиданат занг бизанӣ.

Мурод табассум кард:

— Ман бе ин ҳам оҳиста ҳай мекунам. Хавотир нашавед.

— Хайр, ҳамин ҷо мон, – гуфт Севил.

— Не, нағз намешавад, – баъди лаҳзае гуфт Мурод.

— Тезтар тӯйи шумоя мекардем, – оҳ кашид модар.

Балададаш аз болои девор парида фурумад ва шалвори васеъашро афшонда, хомӯшона аз ҳавлии Севил дур шуд.

Боз нимарӯз ва боз ҳам ҳаво ниҳоят гарм буд. Танҳо дар соҳил ва дар баҳр одам бисёр буд – рӯзи шанбе!

Балададаш навакак аз об баромад: нимэзори сиёҳу дароз,

ки то зонуҳояш мефуромад, ба ронҳои харобаш часпида буд.

Оқонаҷаф бо ҷӯби тарошида регро кофта-кофта ба ӯ наздик шуд.

— Мо имрӯз аз Аҳмадоқо хат гирифтем. Вай ба ту салом мерасонад. Мегӯяд, ки ба назди ман ба вилояти Амур биёяд. Мегӯяд, ки ин ҷо ба курсҳои нағз ба хондан медарояд. Аз он ҷо бошад, мегӯяд, ба академияи ҳарбӣ даромадан ҳам душвор нест. Ман худи ҳамин рӯз ба вай ҷавоб навишта гуфтам, ки Балададаш ба ту саломи гарму ҷӯшон мерасонад.

— Хайр, ба ту чӣ? – ногоҳ ба гап даромад Балададаш. – Барои ту чӣ фарқ дорад?!.. – Сипас болои рег ҳамёза кашид, ба офтоб назар кард.

Писарак аз Балададаш ин хел суҳанонро интизор набуд, бинобар ин оҳиста аз ӯ нигоҳашро гурезонд. Баъд «Москвич»-и сурхеро, ки ба соҳил меомад, нишон дода гуфт:

— Сардор меояд.

— Кӣ? – пурсид Балададаш.

— Сардор-дия, – ҷавоб дод Оқонаҷаф.

— Кӣ ин сардор?

— Ҳу, ана, дар «Москвич»-и сурх.

Балададаш ба оринҷҳояш така кард, нимхез шуд.

— Мо ҳамсоядухтари нав дорем, – давом дод бача. – Ин шавҳаршавандаи ҳамон. Онҳо барои тобистонгузаронӣ ин ҷо омадаанд, тирамоҳ мераванд. Модари вай мегӯяд, ки ин сардор аст. Медонӣ, модари вай чӣ қадар вазн дорад? Худи вай чи хел зебо, модараш бошад, қариб сад кило.

Балададаш нимхез шуда ба Севилу Мурод назар кард.

Мӯйҳои хурмоии Севил рӯи китфони сафедаш амида буданд. Пойҳои лучи Севил, кафҳои пой лучаш регро гӯё навозишкорона сила мекарданд. Муроди бӯзбалаву мушакҳояш амида Севилро кашолакунон худро ба об зад ва ҳарду аз соҳил ба баҳри кушод шино карда рафтанд.

Балададаш дар баҳр буд ва дар баҳр ба ҷуз Балададаш ва Севил каси дигаре набуд. Севил дар болои об рӯи дасти Бала-

дадаш меҳобид. Балададаш ба рӯи сафеди Севил, ба торҳои дар рӯи об парешони мӯйҳои хурмоӣ, ба лабони пуртабассуме, ки пичирозанон шеър меҳонданд, менигарист.

Ин ҳолат хеле идома ёфт, баъд Севил дасташро дароз карда, рӯи ӯро сила намуд ва кафашро ба лабони вай пахш кард. Балададаш ин кафи аз асари оби баҳр шӯртаъмро мебӯсид, мебӯсиду ба дуродур менигарист.

Хати хираю обии уфуқ ба ин баҳти баҳрӣ гӯё ҳад мегузашт.

Балададаш ҷониби Севил, ки рӯи дасташ меҳобид, ҳам шуду мӯйҳои хурмоии ӯ ва баҳрро бӯсидан гирифт.

— Пору ҳаст барои боғ, даркор нест?

Балададаш нигоҳашро аз баҳр канд, ба мӯйсафеди дар ароба нишаста, ба хари пашмрехтае, ки аробаро мекашид, нигарист.

— Мегӯм, ки барои боғ пору даркор нест?

Балададаш ҳайрон монд, ки ин мӯйсафед якбора аз кучо пайдо шуд, боз ба баҳр нигарист, вале он ҷо дигар на Севил буд, на мӯйҳои хурмоии ӯ. Вай аз ҷой хест, шалвори васеи худро афшонд ва ба мӯйсафеде, ки мунтазири ҷавоб буд, чизе нагуфта, аз соҳили аллакай бекас ҷониби деҳа равон шуд.

Ароба бошад, чархҳои ғичирозанон, қад-қад соҳили нимторики Обшорон роҳашро давом меод.

Вақте ки Балададаш болои сангдевор баромада, ба айвони ҷароғони хонаи Севил назар кард, аллакай тамоман торик шуда буд. Духтар дар курсии аз қамиш бофта танҳо менишаст, дар дасташ китобе буд.

Ногаҳ Севил чашмонашро аз китоб канд, ба торикӣ, ба ҷонибе, ки Балададаш болои девор менишаст, бо диққат назар карда гуфт:

— Ту боз болои девор баромадӣ?

Дили Балададаш канда шуд ва ба замин афтод – то ин дам ҳеҷ гоҳ бо Балададаш чунин ҳолат рух надода буд.

— Ман медонам, ки ту дар болои девор нишастай, – гуфт Севил. – Дина ҳам он ҷо нишаста будӣ. Гумон мекунӣ, ки

намедонам? Ҳоло Мурод биёяд, гӯям, медонӣ, аҳволи ту чӣ мешавад?

Балададаш хомӯш буд. Танҳо қурбоқаҳо вақ-вақ мекарданд – аз афташ, борон меборад. Ва боз малахҳо чиррос мезаданд – чунон баланд, ки садояшон тамоми деҳаро пур карда буд. Аз хона садои кадом як мусиқӣ ба гӯш мерасид – аз афташ, аз телевизор кино нишон медоданд ва модар тамошо мекард.

Севил боз ба гап даромад:

— Намефаҳмам, ба ту чи даркор? Магар ман муносиби туям? Ту як дар оина ба кулоҳат назар кун... Ой, булаҷаб... Аз рӯи он ба моҳ парвоз кардан мумкин. – Ва Севил қаҳқосзанон хандид.

Аз хона модараш сар баровард:

— Ту бо кӣ гап мезанӣ?

— Бо ҳеҷ кас. Худам бо худам. – Севил боз хандид. – Чӣ, магар мумкин нест?..

Балададаш фаҳмид, ки вақти ба замин фурумадан ва аз ин ҷо рафтан расидааст, инчунин аҳд кард, ки дигар ҳеҷ гоҳ болои ин девор нахоҳад баромад. Балададаш ҳамаи инро нағз фаҳмид, вале дасту пойи ӯ гӯё фалаҷ шуда буданд, ҳамаи гап ҳам дар сари ҳамин буд, ки дасту пояш ба вай тамоман итоат намекарданд...

Севил дигар намехандид. Ниҳоят вай бо қаҳр дод зад:

— Чӣ, қантар карда мондагӣ барин шиштан мегири-чӣ? Меҳоҳӣ, ки ман ба касофати ту дар ин гармӣ дар хона шинам?

Севил аз ҷой бархост, ба хона даромад ва аз паси худ дарро тараққос занонда пӯшид.

Балададаш боз муддате вақ-вақи қурбоқаҳо ва чир-чири малахҳоро гӯш карда нишаст, сипас ниҳоят аз болои девор фурумад.

Ин дафъа вай фаромӯш кард, ки паси шалвори васеи худро афшонад.

То деҳа роҳ дур буд ва Балададаш ҳар ду дасташро ба киса андохта, зери офтоби сӯзон рост аз байни роҳи мошингард

қадам мезад.

Аз паси ӯ «Москвич»-и сурх расида омад, истод ва Мурод аз тирезаи мошин сар бароварду гуфт:

— Шин, бурда мемонам.

Балададаш аввал ба «Москвич»-и сурх, баъд ба деҳаи дур нигарист, дар кисааш чизеро тагурӯ кард, сипас назди мошин омаду дар паҳлӯи Мурод нишаст.

«Москвич»-и сурх роҳашро давом дод.

Мурод нигоҳашро аз роҳ наканда, пурсид:

— Мехонӣ?

— Акнун намехонам. Мактабро тамом кардам.

— Кор ҳам намекунӣ?

— Тирамоҳ ба армия меравам. Вақте ки бармегардам, баъд кора сар мекунам.

— Ба армия? – изтеҳзо кард Мурод. – Чӣ, худат рафтан мехоҳӣ?

— Ҳа, худам. – Балададаш ба Мурод чунон назар афканд, ки агар ӯ дар ин лаҳза ба роҳ нигоҳ намекард, шояд дасту по гум карда мемонд.

Мурод гуфт:

— Кори ту ванг, йигити безан, ба ҳар чое, ки дилат хоҳад, рафтан мегирӣ. Метавонӣ ҳар рӯз бо як духтари нав гардӣ. – Сипас дасташро дароз кард, чизмонаки мошинро кушод ва қуттичаи хурдакакero баровард.

Дар қуттича гӯшворҳои тилло меҳобиданд.

Мурод суҳанаширо давом дод:

— Кошки ғаму ташвиши ту ба ман мебуд. Мана, ба тӯй тайёри дидан даркор. Як худӣ тӯхфаҳо чӣ қадар. Ғайр аз ин боз... – Вай суҳанаширо тамом накард, гӯшворҳоро аз қуттӣ баровард, онҳоро ба кисачаи пеши синаи куртааш гузошт ва қуттии холиро ба Балададаш дароз кард. – Гир, ба ҳар ҳол қуттичаи зебо. Вагарна вақте ки тӯхфаро дар қуттича пешкаш мекунӣ, гумон мекунанд, ки гӯё чанд пул ҳарч карданатро нишон доданӣ бошӣ. Дар рӯи қуттича ҳама вақт нарҳашро ме-

нависанд.

Балададаш хомӯшона куттичаро гирифт, сипас оромона гуфт:

— Ҳамин ҷо нигоҳ дор, ман мефуроям!

«Москвич»-и сурх дар даромади деҳа, дар ҷое, ки пайраҳаи регпӯш ба ҷониби баҳр оғоз мешуд, истод. Балададаш аз мошин баромад, даст ба киса бурд, се тангаи бисттина баровард ва онҳоро як-як ба курсии мошин партофту гуфт:

— Ин ҳаққи оварда монданат. Ҳазор раҳмат,— дарро пӯшид ва паси шалвори васеъи худро афшонда, ҷониби баҳр равон шуд.

Мурод аз паси ӯ ким-чиҳо гуфта дод мезад, вале Балададаш баргашта нигоҳ накард.

Вай бо пайраҳаи регпӯш мерафту мерафт, баъд куттичаро рӯи рег партофт ва чунон бо нӯги пояш онро лагад зад, ки куттича ба осмони ҳафтум pariда рафт. Ба кучо афтада бошад — номаълум.

Балададаш роҳравон кулоҳи аэродромашро аз сар, куртаи рах-раҳи трикотаж ва шалвори васеъашро аз тан, шиппакҳояшро аз пой кашида, ҷониби баҳр тохт ва, ана, ӯ алакай рӯи об хобид, баданашро ба оғӯши резамавҷҳо андохту ба осмон нигарист: осмон ранги обӣ дошту бузург буд ва дар ин лаҳза ин осмони бузург ва ин баҳри беканор танҳо ба вай тааллуқ доштанд.

Таърихи ишқи аввали Балададаш ана ҳамин тавр ба охир расид ва ин таърихи ишқро вай танҳо як бор ба хотир оварда буд — вақте ки поезд ӯро ба вилояти Амур мебурд, ба хотир оварду дар лабонаш таъми мӯи хурмоии тарро эҳсос намуд.

Тарҷумаи Абдурахмони Абдуманнон

Георгий
Гурчиев

Георгий Гурчиев (1866 ё 1872 ё 1874 ё 1877-1949) як тан аз шахсиятҳои бузурги нима-ривоятӣ ва ба ҳақиқат наҷибу ғайриодии анҷоми сади 19 ва нимаи аввали садаи бист аст, ки ҷаҳон ба сифати файласуф, адиб, ориф, омӯзгор, оҳангсоз, коргардон, устоди рақс ва... мешиносадаш ва дар фарҳанги замону рӯҳу равони одамон нақши носитурданӣ гузоштааст. Ӯ дар Александрополи империяи Русия, имрӯза Гюмрии Арманистон зода шуд. Модарааш арманитабор, падарааш аз хонадони юнонӣ буд, ки решааш ба шоҳони Византия мерасид. Худи ӯ дар мавриди хонаводаву зиндагиаш кам чизе гуфтааст ва агар гуфта бошад ҳам, онро ба гунае бо ривояту рамзу роз омехтаву таркибе эҷод кардааст мураккаб, ки пажӯҳишгарони аҳволу осораи гоҳе натавонистаанд афсонаро аз ҳақиқат ҷудо кунанд. Дар шарҳи ҳолаш омадани чор санаи зодруз низ пайванд ба ҳамин чиз дорад. Падарааш аз донандагони хуби достону ривоятҳои қадимӣ будааст ва дар ҳамоишҳои достонсароӣ онҳоро меҳондааст ва шахси падар ва ин ривоятҳову достонҳо дар ташаккули шахси ӯ таъсири ҷашмгир доштаанд ва роҳи пасини зиндагиашро равшан месохтаанд. Гурчиев дар ҷустуҷӯи ҳақиқат ними ҷаҳон, аз ҷумла ҳама кишварҳои Осиёву қисмати аз Африқоро ғаштааст,

аз биёбонҳои марғбори Муғулистон гузаштааст, дар Ҳимолой дар хонаҳои буддӣ зиндагӣ кардааст ва бино ба гуфти пажӯҳишгарон дар Бухоро аз шайхҳои тариқати нақшбандия таълим гирифтааст ва тасаввуфро ба Урупову Амрико бурдааст. Мактабҳои ӯ, ки имрӯз дар ин кишварҳо ғайланд, ин гуфтаро побарҷо мекунад. Худ аз будубоши кӯтоҳаш дар хонаҳои махфӣ дар синаи кӯҳҳои Қофаристони (Нуристони имрӯзӣ) Афғонистон қисса мекунад. Балети «Набарди муғон»-и ӯ, ки бар асоси ривояту устураҳои шарқӣ таҳия шуда буди сайёраву ситораҳо дар он ҳамчун мавҷуде баақлу ҳуш меомаданд ва чи нақше доштани назму ҳаракаташон дар сохтмони кайҳону ҷаҳон дар ҷомаи рақсҳои печидаву розомезишон дода мешуд, бинандаи он рӯзи Урупову Амрико ба ҳайрат овардаву дар шигифт монанда буд. Гурҷиев мегуфт одам хатмишуда нест, Табиат (Офаридгор) ӯро то зинаи муайян овардааст, давоми роҳи камолро ӯ худ, бо заҳмат ва бошууронаву дониста бояд тай кунад. Барои ин Гурҷиев низоми таълимеро ба майдон оварда буд ба унвони «Роҳи чорум.» Ва зери номи умумии «Ҳама ва ҳама чиз» китобҳои «Қиссаҳои Велзувел ба наберааш», «Дидор бо одамони наҷиб», «Пурсишҳо ва посухҳо», «Ҳашт дидор дар Порис», «Одам офаридаест саҳт мураккаб», «Қосиди ояндаи нек» ва ғ. эҷод кардааст. Инак поре аз китоби «Дидор бо одамони наҷиб» дар тарҷума аз забони русӣ пешкаш мегардад, ки тақрибан 100 сол пеш иншо гаштааст. Ин пора барои он интихоб шуд, ки аз адабиёту адибу рӯзномаву рӯзноманигорӣ меғӯяд ва ба назар ҷунин мерасад, ки ҳамин имрӯз набишта шудааст ва бидуни шакл барои хонанда муҳиму муфид аст.

Латифаи ду гунҷишк

...Ин ҷо меҳоҳам бардошти начандон хубамро аз дидору гуфтугӯ бо адибони имрӯз ва адабиёти муосир баён кунам. Ва ба намуна поре аз суҳанронии як тан аз нависандагони маъруфи Форсро меоварам, ки таассуроте амиқ дар ман гузошта буд. Ман он вақт хеле ҷавон будам ва дар рӯзҳои сафарам ба Форс имкон пайдо шуд дар як нишастии зиёиёни маҳаллӣ, ки вазъи адабиёти рӯзро баррасӣ мекарданд, иштирок кунам. Як тан аз суҳангӯён адиби солхӯрдаи хирадманде буд; хирадманд ба мафҳуми шарқӣ, на ғарбӣ, яъне натавон ҳама хеле донишманд, балки шахсияти ботинан ба камол расидае буд. Вай дар он нишаст дар канори дигар бурду овардҳо аз ҷумла гуфт: «Дарёғ, ки тамаддуни ба истилоҳ ғарбии имрӯз ин гуна бесамар омад ва натавонист барои ояндагон чизе муфид ба мерос гузорад. Нависандагони имрӯз, ҷои он ки бикӯшанд андешаашонро равшану фаҳмо бигӯянд, бештар дунболи сабки ба ном «зебо» мегарданд. Ростӣ шумо рӯзи дароз китоби «Ғафс»-ро мехонед ва ҳеҷ намефаҳмед нависанда чӣ меҳоҳад бигӯяд. Танҳо пас аз сарфи вақту неруи зиёд саранҷом дармеёбед масъала ин будааст, ки Смити Мери якдигарро дӯст медоранд ё на. Ҳам адабиёти бадеӣ ва ҳам илмӣ дар ҳамин ҳоланд. Корҳои илмӣ маъмулан рӯбардори фарзияҳои кӯҳнаю обшустае мебошанд, ки ҷомаи нав пӯшониданд.

Романҳо бештар эҳсосотро меҳоҳанд тасвир бикунанд, ки дигар бемору заиф гаштаанд ё бо овардани гуноҳони гуногун саргарманд, ки хостаҳои зотии қонеънашуда дар ниҳоду бунёди одамҳоро аз нав бедор мекунанд. Чун ин касон масъулият намениносанд, бо кӯшиши эҷоди сабки зебо камтарин маъниро дар набиштаҳояшон набуд месозанд. Китобҳои низ ҳастанд, ки аз саргузашту саёҳати одамони гуногун ва ҳам ҳайвоноту набототи кишварҳои мухталиф мегӯянд. Ин гуна китобҳоро касоне менависанд, ки танҳо барои сигорхари аз

хонаашон берун омадаанд ва ин саргузаштҳои содаву нодаркорро ба душвор аз тахайюлу тасаввури маҳдудашон берун мекашанд. Бештари ин набиштаҳо бо каме обуранг қисм-қисм аз китобҳои дигар рӯбардор мешаванд.

Шояд барои шумо ғайричашмдошт бошад, аммо ман хатару зарари адабиёт ба башарро дар сарфу наҳви имрӯз мебиннам. Он яке аз тарсбортарин силоҳҳо дар «сӯиқасди» тамаддуни муосир бар зидди инсоният мебошад. Сарфу наҳви бештари забонҳои имрӯз маснӯъист; дар гузаштаҳо сарфу наҳвро дар пайванд ба сатҳи тафаккуру ташаккули халқ, иқлими будубош ва роҳҳои асосии дастбӣ ба ғизо, ҳуди зиндагӣ месохт. Сарфу наҳви имрӯз наметавонад ба нависанда имкони ифодаи дақиқи фикрро бидиҳад, бинобар ин, хонанда, ба вежа хонандаи хориҷӣ дарки маъниро осон аз даст медиҳад. Барои он ки ба беҳуда нагуфта бошам, сахнаеро мисол меорам, ки худ пушти сар кардам.

Тавре шумо медонед, ман фақат як хеши наздик дорам; ӯ додарзодаам аст, ки чанд соли пеш корхонаи нафткаширо дар канори шаҳри Боку аз падар ба мерос бурд ва ночор ба ин шаҳр кӯчид. Чун ӯ наметавонист корро гузораду аз Боку барояд, ман гаҳгоҳе ба диданаш меомадам. Ноҳияе ки корхонаи ӯ он ҷост, инак ба Русия, кишваре ки адабиёти ғанӣ дорад, мутааллиқ мебошад. Дар Бокуи он рӯз ва атрофи он намояндагони миллатҳои гуногун зиндагӣ доштанд, ки дар хона ба забони модариву дар кӯча ночор ба русӣ гап мезаданд. Ҳангоми сафарҳо ба Боку ман бо бисёре аз ин мардумон робита пайдо кардам ва қарор додам забони русиро биомӯзам. Он вақт ман чанд забони хориҷиро медонистам ва ин кор ба назарам он қадар душвор намеомад. Андак пас тавонистам ба русӣ озод ҳарф бизанам, албата чун таҳқиқҳо бо лаҳне вежа. Ҳамчун филолог бояд бигӯям, ки ҳатто бо аъло донишмандони хориҷӣ ҳам наметавонӣ ба ун забон фикр бикунӣ. Аз ин рӯ, ҳангоми ба русӣ ҳарф задан ман ночор ба форсӣ фикр мекардам ва ҳар дам ба «андешаҳо»-и форсиям ҳаммаъноии русӣ мекофтам.

Гоҳе ҳангоми баргардони фикре аз форсӣ ба русӣ, душво-

ри берун аз хаёл пеш меомад ва ман меандешидам, ки чаро ифодаи фикре сода ба забони ғайр ин гуна душвор аст. Бо таваҷҷӯҳ ба ин масъала ва доштани вақти кофӣ ба омӯзиши сарфу наҳви забони русӣ ва бархе аз забонҳои муосири дигар пардохтам ва ба зудӣ дарёфтам, ки душвори баргардони фикр аз забоне ба забони дигар баста ба қоидаҳои маснӯбии сохтмони нутқ аст. Ин гуна ман бовар кардам қонуни сарфу наҳви бисёр забонҳоро нафароне сохтаанд, ки аз нигоҳи интеллектуалӣ дар зинаи баландтар аз омма истода буданд. Ба намуна ин ҷо аз мушките мегӯям, ки дар оғози забонмӯзиам пеш омад ва ман ночор шудам ба масъала жарфтар назар андозам.

Боре, ҳангоми омӯзиши забони русӣ кӯшидам фикреро, ки дар мағзам ба забони модариам зода шуда буд, ба ин забон ифода кунам ва аз истилоҳе, ки мо форсҳо дар лаҳча зиёд ба он рӯ меоварем ва баргардонаш ба англисӣ “I say” мешавад, кор гирам. Барои ифодаи дурусти он ба забони русӣ зиёд талош кардам, аммо ҳаммаъноӣ даркор пайдо нашуд. На дар забони мардуми одӣ ва на зиёӣ чизе монанд ба он набуд. Дунболи ин, ба худ гуфтам забони русиро хуб намедонам ва рӯ овардам ба фарҳангҳои зиёде, ки зери дастам буд ва низ ба онҳое муроҷиат кардам, ки аз мутахассисони варзидаи соҳа ба шумор меомаданд. Вале ошкор гашт, ки дар забони русии имрӯз ифдоаи ҳаммаъноӣ он вучуд надорад. Ба ҷои он истилоҳи “I speak” истифода мешуд.

Бар асари набудани ҳаммаъноӣ вожаву ифодаҳо дар забонҳои адабии имрӯз, намояндагони тамаддунҳое, ки истилоҳу вожа дар забонашон фақат маънии ҳарфбаҳарфро дорад, бо шунидан ё хондани ифодае дар қолаби маҷоз, андешаи муаллифро нодуруст мефаҳманд. Аммо вожаву истилоҳоте, ки маъниҳои гуногун доранд ва дар зиндагиву рӯзгори одамони одӣ истифода мешаванд, дар аксари забонҳо дорои ҳаммаъноҳои дақиқ мебошанд. Намунаи онро дар мисоли забони русӣ ва форсӣ дидем ва аз он натиҷа ин аст, ки ҳар гуна тарҷумайи ҳунармандона низ навъе аз намунаи маснӯбии асл аст.

Бояд бигӯям, ки ҳангоми омӯзиши сарфу наҳви забони

русӣ ва дигар забонҳои имрӯзӣ дар пайванд ба ин мушкил, ба натиҷа расидам, ки як дониши филологӣ дар ин роҳ кофӣ нест ва ба пажӯҳиши таърихи пайдоиш ва густариши забони русӣ пардохтам. Ва канду ковҳоям собит сохтанд, ки дар гузашта ин забон вожаҳое дошт мувофиқ ба мафҳуми маъниҳои хос ба фаъолияти рӯзмараи мардум. Аммо давоми асрҳо дунболи расидан ба зинаи вежаи инкишоф ин забон аз сӯи хомафарсоёни бешумору беҳунар ба мавзӯю мавҷуди таҷриба мубаддал гардид ва аз ин роҳ маънии бисёр вожаву истилоҳҳо таҳриф шуд ё батамом аз истифода афтид. Вожае ки ман то дер натавонистам пайдош кунам ва он замонҳо чун «сказываю» садо меод, низ дар он миён буд.

Аҷиб ин аст, ки ин вожа то ба имрӯз ба маънии аслаш дар гуфтугӯи мардуми русзабон ҳаст, аммо танҳо дар забони онҳое, ки дур аз марказҳои маданияи кишвар ба сар мебаранду аз таъсири тамаддуни муосир дар каноранд.

Имрӯза таркибҳои маснӯъии забон, ки насли ҷавон ночор аст аз бар кунад, ба пиндори ман яке аз сабабҳои асосии падидаест, ки ҷаро дар урупоӣҳо аз се бунёди муҳиму зарури созмондеҳи шуури солим, танҳо яке-андеша амал мекунад ба сар. Аммо ҳар нафари солимақл медонад, ки бе муайян кардану шинохтани эҳсосҳои ғаризаҳо ташаккули шахси комил ғайриимкон аст.

Хулосаи амиқу дақиқи фармудаҳои боло оид ба адабиёти имрӯз ин аст, ки «вай рӯҳ надорад». Тамаддуни муосир дар шумори ҳама чизҳое, ки бархӯрд кардаву нобуд сохтааст, рӯҳи адабиётро низ куштааст.

Ман барои чунин баҳои саҳт манфӣ ба тамаддуни имрӯз асоси кофӣ дорам, намунаҳои то ба мо расидаи адабиёти куҳан мегӯяд, ки мо метавонем бисёр чизҳоро аз он биомӯзем, ин адабиёт қодир аст барои ташаккули инсонии бедор ёрӣ расонад, аз ин рӯ бояд аз насл ба насл гузарад. Ба пиндори ман хираду дониши мардумони бостон, ҷавҳари ақидаву андешаи онҳо, ки дар шакли фармудаҳои кӯтоҳу фаҳмо, ба намуна масалҳо, то ба мо омадаанд, барои наслҳои оянда саҳт муфиданд.

Барои нишон додани фарқи миёни адабиёти имрӯзу гузашта меҳоҳам латифаи ду гунҷшкро ба ёд оварам. Боре ду гунҷишки ҷавону пир зери пореса нишаста аз руҳдоде баҳс мекарданд, ки ҳангомаи рӯз шуда буд ва аз он меғуфт, ки канизаки мулло чизе монанд ба пораи шавлаи саҳтшударо аз тиреза ба кӯча, миёни як села гунҷишк партофт, аммо андак пас маълум гашт, ки он лифе кӯҳна будааст на шавла, вале чанд гунҷишки ҷавону бетачриба ба он дарафтодаанд.

Ҳангоми баррасии ин руҳдод парҳои гунҷишки пир ногаҳон сик шуд ва бо чехраи гирифта ба ҷустуҷӯи кайкҳои зери болаш, ки аз дер ғамаш меододанд, машғул шуд. Саранҷом кайкери дошт ва андешаманд гуфт: «Бале, замона дигар шуд. Рӯзгоре буд, ки ин гуна зери пореса менишастем, ногаҳ аз поин садое ба гӯш мезад ва бӯе боло меодаду оби даҳонро равона мекард. Зиёфати шоҳона пеши назар меодаду хонаи дил пур аз шодӣ мешуд. Инак чи? Сарусадо як дунёву бӯе ки дил беҳузур мешавад. Натиҷа чанд ҷака доғи равғани рӯи раҳ».

Дар ин ҳулоса, тавре шумо пай бурдед, суҳан аз равуои ғойтуңҳост, ки дар мавриди ғизои гунҷишкҳо, магар тарақотуруку бӯи бад чизи дигаре дар пай надорад.

Ин латифа мисоли равшани назари ман оид ба фарқи адабиёти имрӯзу гузашта аст. Адабиёт бояд барои комил сохтани башар хидмат кунад, мутаасифона инак ӯ наметавонад ин масъулиятро ба дӯш гирад, зеро дар ниҳояти сатҳиву бесамарӣ арзи вуҷуд мекунад. Айнан чун дар латифаи гунҷишки пир, сарусадо ва бӯи бад.

Бештари романҳои машҳури урупоӣ ба вайронии муносибати мутаносиби миёни одамон бахшида шудааст, ки нишони заъфи иродаву ҳиммату ғайрат аст ва бо истифодаи сабкҳои гуногуни олуда ба найрангу дурӯғ иншо гаштааст. Осиёӣҳое ки аз канори модар-табиат ҳоло дур нарафтаанд, ин гуна муносибатро ҳам барои мард ва ҳам барои зан хатову носазо мешуморанд ва ба ин гуна қасон нафрати модарзоддоранд.

Дар мавриди жанрҳое чун мақолаҳои илмӣ, очеркҳо ва дигар намудҳои ин гуна адабиёт сокинони кишварҳои осиеӣ дар робита ба наздикиашон ба табиат бо ғаризаи азалии эҳсос мекунанд, ки муаллиф аз мавзӯе ки баҳс мекунад, қомилан беҳабар аст. Ва дар ҳоле, ки осиеӣҳо адабиёти муосирро рад мекунанд, мағозаҳои Урупӯ пур аз китобҳои навад. Мантқиқист суол ба миён ояд, ки пас чаро аксар мардумони Осиё бесаводанд? Посух ин аст, ки сабаби асосии аз назари осиеӣҳо уфтодани адабиёти муосири Урупӯ камбудҳои вежаи ӯянд. Ман худ борҳо дидаам, ки чи гуна даҳҳо тани бесавод даврубари оне, ки чашми хат дошт, гирд меомаданд ва афсонаҳои «Ҳазору як шаб»-у аз ин шуморро мешуниданд.

Албата шумо метавонед эрод бигиред, ки матни он китобҳо, ба вежа афсонаҳо аз зиндагии ин мардум гирифта шудаанд, барои ҳамин ба онҳо наздику фаҳмояндӯ чалбашон мекунанд. Посухи дуруст ин аст, ки ин китобҳо, махсусан «Ҳазору як шаб», моли асили адабиётанд. Ҳама хонандагонӯ шунавандагон медонанд, ки саҳнаҳои лаҳзаҳои дар ин китоб омада, ёфтаю бофтаи муаллифанд, вале ин бофтаҳои тофтаҳо, ҳатто он лаҳзаҳое, ки ба ҳеҷ ваҷҳ наметавонанд дар зиндагии воқеӣ рух диҳанд, саҳт ба ҳақиқат мемонанд. Таваҷҷӯҳи хонандаро ба ин гуна китобҳо пеш аз ҳама вуруди устодонаи муаллиф ба психологияи персонажҳо чалб мекунад ва ин чиз бо инкишофи суҷа, ки перомӯни руҳдодҳои зиндагии воқеӣ муттаҳид мегардад, тасдиқ мешавад.

Тамаддуни муосир намӯди вежаи адабиёт-рӯзноманигорӣ ба майдон овард. Ин қониб наметавонам дар ин маврид хомӯш бошам, зеро, ба пиндори ман, рӯзноманигорӣ ба ҳеҷ ваҷҳ ба инкишофи воқеии шуури мутаносиб мӯсоидат намекунад ва бо таъсири манфияш ба муносибати миёни инсонҳо аз бадиву бадбахтиҳои зиндагии имрӯз ба шумор меравад.

Ин намӯди адабиёт ба гунае густариш ёфтааст, ки сабаби бештар аз марзи одамият дур гаштану ба ҳайвон наздик рафтани инсонӣ муосир гаштааст. Заъфи ирода ва тасаллути танбалӣ бар қону тани ин қасон ҳувият ва эҳсоси худиро,

ки дар гузаштаҳо барои камоли онҳо хидмат мекард, аз миён мебарад. Аз сӯи дигар, ҳаррӯза мутолиаи музаҳрафот тарзи тафаккури онҳоро дигар мекунад, ҳамоҳангиву худшиносиро дар ниҳоду бунёдашон нобуд месозад. Аз ин роҳ, ҷазою ҳавое, ки дар гузашта ҳадди ақал имкони каму беш ҳамоҳангу муназзам сохтани зиндагиро дар муносибат миёни онҳо имкон меод, аз миён меравад.

Бадбахтона, ҳамаҷуз ба шумораи зиёд ҷоп шудани рӯзномаву моҳномаҳо (пахши барномаҳои телевизионӣ бештар Ю.Ю.) истиқлоли фикру андешаро дар одамон заъиф, имкони мустақилона тасмимгирӣ дар қорҳоро ва муқовимат ба ҳаргуна фиребу дурӯғу иштибоҳро номумкин, ақлу ҳушашонро гумроҳ месозад ва ба ин восита сифатҳои баде ҷун ҳасодат, ҷоплусӣ, тақаббур, бадгумонӣ ва монади инҳоро дар ниҳоди онҳо қавӣ меғардонад. Барои побарҷо сохтани ин андеша ва исботи зарари расонаҳо ба инсоният, ҷанд руҳдодеро намуна меорам, ки тасодуфан худ шохидаш будам.

Дӯсти амрикоие доштам, ки дар Техрон ба сар мебуду ҷанде пеш аз марғаш маро васии худ таъин қарда буд. Ё пи-сари бозарғоне дошт, ки бо ҳонаводаи сернуфусаш дар яке аз шаҳрҳои бузурғи Урупозиндағӣ мекард. Боре, пас аз ғизои шом, ё ва аҳли оилааш худро бад ҳис қарданд ва то сапедадам ҳама мурданд. Ман ба сифати васии ҳонавода наҷор ба он ҷо омадам. Маълум гашт то ҷанд рӯзи пеш аз фочиа пада-ри ин ҳонавода бисёр рӯзнома меҳонд, дар ҷанде аз он рӯзномаҳо эълоне батақрор ҷоп мешуд ва дар он гуфта мешуд, ки мағозаи наве боз гаштаасту ҳасибҳое мефурӯшад, ки аз гӯшти навъи аъло бо фановарии вежа истеҳсол шудааст. Саранҷом зери таъсири ин эълон вай ба он мағоза рафт ва аз он ҳасиб харид, арҷанд ин оила дар собиқ ҳасиб истеъмол намекард, зеро онҳо дар Арманистон зодаву бузурғ шуда буданду он ҷо ҳасиб намехуранд. Шом ҳама аз он ҳасиб ҷашиданд ва саҳт заҳро-луд гаштанду то сапедадам нарасиданд. Ин руҳдоди ғайриодӣ маро наҷор қард аз муфаттиши ҳусусӣ ёрӣ хоҳам ва ҳақиқатро ошқор созам. Маълум шуд як ширкати бузурғ миқдори зиёди ҳасиборо, ки ба хориҷ бояд фириастода мешуду ба сабаби гу-

заштани мӯҳлати истеъмолаш рад шуда буд, бо нархи арзон меҳарад. Барои зудтар ҳалос шудан аз ин дарди сар ширкат ба рӯзноманигорон пора медиҳад ва онҳо ба таърифу тавсифи ҳасиби дермондаю вайроншуда мепардозанд.

Мисоли дигар. Ҳангоми боздиди навбатӣ аз Боку ман саргарм ба хондани рӯзномаҳое шудам, ки додарзодаам обуна буд. Аз маводи он рӯзномаҳо мақолаҳои калоне маро ҷалб карданд, ки ҳама аз ҳунарпешаи овозадоре меғуфтанд ва ўро ба гунае меситуданд, ки ҳатто марди солхӯрдае чун маро аз роҳ бурданд ва ночор ба театр оварданд. Аммо аз он чи хондаву бовар карда будам, он ҷо чизе надидам. Ҳунарпешаҳои зиёдеро дидааму худро донанди хуби театр низ медонам. Сарфи назар аз завқи баланди ман, иқрор мекунам, ки ҳатто аз ингоҳи як тани одӣ монанд ба он чизе масҳараву беҳунаронаро то он дам надида будам. Ин зан аз ҳунари актёри ҳабар надошт.

Дертар донидам, ки як нафар нафтфурӯш ба рӯзноманигорон пули калон дод ва ваъда кард, ки агар онҳо ҳангоми ҳунарнамоии маъшуқаи вай, ки то чанде пеш хидматгори як муҳандиси рус будааст, толорро пур кунанд, ин маблағ дубаробар мешавад.

Ва боз. Дар як рӯзномаи машҳури немисӣ гаҳгоҳ мақолаҳое медидам аз шахси расоме, ки то ба фалаки атлас боло мебудандаш ва ман бовар кардам ў фавқулода боистеъдод аст. Он рӯзҳо бародарзодаи ман дар Боку хонаи бузурге харида буд ва меҳост пеш аз сури арӯсиаш онро хуб оро диҳад. Дар ду соли охир даромади ў аз фурӯши нафт ба маротиб афзуда буд ва ман ба ў маслиҳат додам пулро ба расоми мавсуф, ки ман аз ҳунараш брӯҳо шунида будам сарф кунад ва низ чанд расм низ барои зеби деворҳо бихарад. Ин харҷи ҳангуфт натавонад обрӯи ўро баланд мебарад, балки меросбаронашро соҳиби наққошиҳои расоми машҳур низ мекунад. Ва додарзодаам ба гапи ман гӯш кард. Вай ҳатто худ ба назди он урупоии овозадор рафт. Даре нагашта расом бо як вагон ёрдамчиву рангу қаламу муқалам ва ҳарами худ (албата ба меъёри урупоӣ) ба хона омад ва бидуни осемагӣ ба кор сар кард. Натиҷаи «заҳ-

мат»-и ӯ ин шуд, ки мо ночор арӯси ро мавқуф гузоштем ва хонаро аз нав ба низом даровардем.

Ва саранҷом меҳоҳам ба намуна аз таърихи як иштибоҳ низ бигӯям, ки вазъи адабиёти имрӯзро менамоёнад. Боре ман бо ҷавони урупоие ошно шудам, ки ҷаҳонгарди ро дӯст меодшт. Маълум гашт ӯ саргарми ҳалли масъале шигифтангезест. Ин ҷавон ба ҳар кишваре, ки мерафт оид ба таъсири никотин ба тану ҷону рӯҳу равони одам маълумот гирд меовард ва онро таҳлилу баррасӣ мекард. Дунболи ба даст овардани маводи кофӣ дар бисёр кишварҳои осӣёй вай ҳамроҳи занаш ба Урупо баргашт ва ба навиштани китобе сар кард, ки хулосаи пажӯҳишҳояш буд. Аммо чун зани ӯ, ки аз сарфаву саришта бӯ набурда буду ҳама дороиро сарфи сайру саёҳат карда буд ва барои ҷопи китоб пуле намонда буд, ночор ба сифати мошиннавис дар нашриёте ба кор даромад. Нависандае, ки зуд-зуд ба ин нашриёт меомад ба ун ҷавонзани зебо ошиқ шуд. Ва чун зан бо сари баланд ўро рад кард, ошиқи ноком аз роҳи фитнаву дасиса тавонист ўро аз кор биронад. Ахлоқи ин мард ба ӯ иҷоза дод барои рад шудани хостваҳои нафсаи ба ин кори даст занад.

Дар ин миён дӯсти ҷавони ман китобашро ҷоп кард ва бо нафрат ба оне, ки ҳамсараи аз кор ронда буд, ба китобҳои ӯ тақризҳои манфӣ навиштан гирифт. Ва ун нависанда аз ёдҳо рафту китобҳояш харидор наёфтанд.

Ман музикишинос ро медонам, ки ҳеҷ гоҳ созеро ба даст нагирифта буду нотаро низ намдонист. «До»-ро аз «ре» ҷудо намекард, аммо бо истифода аз фурсати муносиб ин взифаи муҳимро ишғол карда буду барои муштариёни рӯзномае овоздор муаллифи баоброҳи ҳисоб мешуд ва завқи музикии ҳазоронро тарбият мекард. Дар бисёр мавридҳо хонандаҳо ҳадафи асли ва мақсади муаллифи мақола, найрангҳои пасипардаи ва манфиате, ки ӯ аз роҳи истифодаи ғаразноки расонаҳо мегирад, намедонанд.

Ман, ки бештари умрам паси сар шудааст, қотеъона ме-гӯям ва ҳар каси бедор низ инро тасдиқ мекунад, ки бар асоси набиштаҳои рӯзномаю моҳномаҳо (барномаҳои радиову теле-

визион низ Ю.Ю) намешавад барои худ низоми арзишхоро ба вучуд оварду завқро тарбият кард. Машғалбардорони чаласаводу бадахлоқи фарҳанги мирӯз қодир нестанд саранҷоми марғбори таъсири расонахоро ба рӯҳу равони тӯдаҳои мардум пай бубаранд. Ҳангоми омӯзиши таърихи атиқа ба ин натиҷа расидам, ки созандагони фарҳанги куҳан он чиро, ки имрӯз меёри одобу ахлоқ доништа мешавад, қабул надоштанд. Хулосаҳои ман тақя ба сарчашмаҳои бозътимода мезананд, ки дар он рӯзгор кишвари мо аз бузургтарин абарқудратҳои дунё буду Бобул, ки ба мардуми мо таалуқ дошт, ягона маркази фарҳанги он замон ҳисобида мешуд. Бо тақя ба асноди таърих мешавад гуфт, ки «матбуот» дар он замон низ буд, арчанд ба сурати содатар. Аммо дар гузашта ин кори пурмасъулият танҳо ба шахсони хирадманду сазовор, ки ба неқномиву поквичдонӣ ном оварда буданд, бовар карда мешуд. Онҳо, пеш аз он ки ин вазифаро бигиранд, савганд ёд мекарданд, ки танҳо ба суди мардум кор мекунанд. Инак аммо ҳар кӯдак метавонад рӯзноманигор бошад, фақат каме савод лозим асту забони дароз.

Ман бо ин тоифа ошно будам ва ҳангоми се-чор моҳи будубош дар Боку, ки ҳаррӯза дар нишастҳои иштирок мекардам, ин андешаҳо бештар дастиқ мешуданд. Ин руҳдод чунин сурат гирифта буд.

Боре, ҳангоми боздиди навбатӣ аз Боку, ки меҳостам замистонро он ҷо гузаронам, шохиди он шудам, ки чанд ҷавон назди додарзодаам омаданд ва хоҳиш карданд иҷоза диҳад дар ошёнаи аввали хонааш, ки қарор буд тарабхона бисозад, маҷлиси «Иттиҳодияи адибон»-ро гузаронанд. Додарзодаам розӣ шуд ва оғоз аз фардои он рӯз, бегоҳиҳо ин гурӯҳ ба кор сар кард. Чун бегонаҳо низ иҷозаи иштирок дар ҷаласахоро доштанд, ман шомгоҳон ба назди онҳо меомадам. Ба ин далел, ки ҳуҷраи ман ҳамшафати маҷлисоғашон буд, мо зуд бо якдигар унс гирифтем. Аксари онҳо хеле ҷавон буданд ва ба назар ноздонаю сусту бетачриба менамуданд. Чехраи баъзеҳо мегуфт, ки падару модаронашон гирифтори майу шаробанд ё одатҳои бади монанд ба инро доранд. Арчанд Боку дар андо-

за бо шаҳрҳои бузурги Урупо шаҳрчае буд ва онҳое ки дар хонаи мо гирд меомаданд, одамони кироие набуданд, метавонам ба намуна аз онҳо дар мавриди ҳамкасбонашон ҳукм бикунам. Ҳангоми сафари Урупо ва дидору гуфтугӯҳои зиёд бо ҳамкасбони онҳо ба ин бовар расида будам, ки ҳама, новобаста аз ҷои зист, чун себи дукафон ба якдигар мемонанд. Тафовут танҳо дар андозаи худхоҳиву бузургманишиашон буд, ки ба намоёндаи кадом рӯзнома ё маҷалла буданашон тӯядоди наشري он бастагӣ дошт. Худнамоии онҳо ба дороии ширкату кормондонаш, ки маҷалла ё рӯзнома наشريи он буд, низ бастагӣ дошт. Бисёре аз онҳоро ба сифати шоир низ мешиносанд, зеро дар замони мо касе агар монанд ба ин:

Садбаргҳои сабз,
Сурхгулҳои нағз,
Хеле зебоянд,
Чун орзуҳои ман...

чизе бинвисад, зуд аз сӯи ҳамтоёни ҳарзагӯяш унвони «шоир»-ро мегирад ва ба таблиғи худ сар мекунад. Адбиони имрӯз одат доранд дар ҳар мавриди муносиб ба таърифу тавсифи якдигар бипардозанд ва ногузир аз пашша фил бисозанд. Ба назари ман яке аз сабабҳои асосии таъсири ин шеърхарошон ба тӯдаҳои кундфаҳм ва мухлисиву мафтунии онҳо ба инҳо, ҳамин аст.

Боре, нафаре аз ин шоирон аз минбар чизе монанд ба «шеър»-и болоро хонд ва афзуд, ки вазири сархуше дар зиёфат шеъри ӯро шунидаву васф кардааст ва ниҳоят гуфт: «Ман инак ҷои худро ба яке аз нависандагони бузург, ҷаноби фулонӣ медиҳам, ки меҳмони шаҳри моянду розӣ шуданд мо-хокиёро бо ҳузури муборакашон шод гардонанд. Ва мо хушбахтем, ки сухани эшонро мешунавем.»

Нависандаи «бузург» ба минбар баромад ва ҷунин оғоз кард: «Хонумон ва ҷанобон, ҳамкасби ман лутф кард ва маро «яке аз нависандаҳои бузург» номид. Дар асл, ман ҳақи дар ҳузури ӯ нишастанро надорам. Бузургтарин нависандаи замон ҳамкасби муҳтарами ман аст, ки натавонам дар Русия, балки дар

ҷаҳони мутамаддин маълуми машҳур аст. Ояндагон бо меҳру сипос номи ўро ба забон хоҳанд овард ва хидмате, ки ў ба бани башар кард, ҳеҷ гоҳ аз ёд нахоҳад рафт. Ҷои ў на дар миёни мо, ҷои ў дар канори худоёни Олимп аст...» Дунболи ҳарзаҳои ин «ситора» мизе ороста шуд, ки рӯяш ду шиша шароби арзон гузошта шуда буд. Ҳангоми зиёфат чанд бурда ҳасибу сир низ аз рӯи миз дуздида шуд ва ба онҳое, ки ин саҳанро дидаву сурх мешуданд, мегуфтанд: «Барои сағам. Ун бешарм ҳар бори ба хона даромадан аз ман луқма мепурсад..»

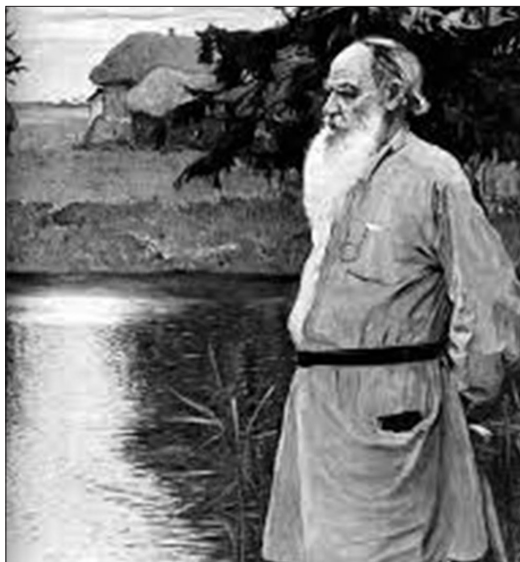
Рӯзи дигар ҳама рӯзномаҳои маҳаллӣ аз ин нишасти адабӣ маводи муфассал ҷоп карданд бо пораҳое аз суҳанрониҳо, аммо аз боби зиёфати ғарибонаву дуздӣ ҳарфе гуфта намешуд.

Ҷунинанд касоне, ки моро зиндагӣ меомӯзанд, завқамонро тарбият мекунанд ва ба ин танҳо касе бовар мекунад, ки онҳоро наmeshиносаду воқеиятро наmedонад. Ба назари ман, таназулли тамаддуни имрӯз ва ҳаробии ахлоқи ҷомиа аз би-сёр ҷиҳат баста ба таъсири бади васоити ахбори умум ба ақлу ҳуши тӯдаҳо аст. Маро он чиз ба ҳайрат меорад, ки ҳеҷ як аз ҳукуматҳои ҷаҳони муосир, ки беш аз ними бучети давлатро барои ниғаҳдории полису додгоҳу калисову тиббу ғайраҳо харҷ мекунанд ва пули ҳангуфте ба хидматчиёни бешумори давлатӣ, аз қабилӣ пизишкону рӯҳониёну ниҳодҳои ҷосусиву додситонҳо медиҳанд, то ки ахлоқи ҷомияро ҳифз кунанд, барои аз миён бурдани ин «вабо», ки сарчашмаи ҷиноятҳову бадбахтиҳои бешумор аст, пашизе харҷ намекунанд...»

Он эронии хирадманду сарбаланд суҳанаширо ба ин сурат ба поён овард. Ва ман гуфтаҳои ўро барои он овардам ин ҷо, ки маънии дар он нухуфта ниҳоят муҳиму муфид аст, ба вежа барои муҳлисони тамаддуни муосир, ки содалавҳона меангоранд шуури башар инак дар сатҳи баланд асту рушд мекунад.

Тарҷумаи Юнус Юсуфӣ

Л. Н. ТОЛСТОЙ

Афсона дар бораи Ивани девона ва ду бародари ӯ – Семёни ҷанговар, Тараси ишкамба, хоҳараш Малания гунг ва шайтони пиру се шайтончаҳо

Буд набуд дар шоҳигарии як шаҳри азим марди сарватманде зиндагӣ мекард ва ӯ се писар дошт: Семёни ҷанговар, Тараси ишкамба, Ивани девона ва пирдухтаре ҳам дошт бо номи Малания. Семёни ҷанговар ба ҷанг рафт, ки ба шоҳ хизмат кунад, Тараси ишкамба ба шаҳр, ба назди бозаргон рафт, ки бо тичорат машғул шавад, вале Ивани девона бо хоҳараш дар хона монд, ки кор кунад ва бо дастрани худ як луқма нон ёбад. Семёни ҷанговар ба ивази хизматҳояш соҳиббуртбаву соҳибмулк шуд ва духтари амлоқдорро ба занӣ гирифт. Моҳонааш калон буд ва мулкаш ҳам калон, вале бо вучуди ин рӯзгараи нӯги ба нӯг мегузашт: ҳар чӣ шавҳар меёфт, ҳамашро зан бо шамоли остин меафшонд, аз ин рӯ пул ҳамеша набуд. Ва Семёни ҷанговар ба мулкаш омад, ки даромадхоро чамъ оварад, вале мудири хоҷагӣ ба ӯ гуфт:

-Аз чӣ даромад мегириӣ; мо на чорво дорем, на асбобу анҷом дорем, на аспҳо, на говҳо, на омоч, на сихмола дорем;

ҳамаи инро муҳайё кардан даркор, он гоҳ даромад ҳам мешавад.

Ва Семёни чанговар роҳи хонаи падарро пеш гирифт.

-Ту падар, - гуфт ӯ, - бой ҳастӣ, вале ба ман чизе надодӣ. Се қисми амволро барои ман ҷудо кун, онро ба мулки худ мебарам.

Ва пиракӣ гуфт:

-Ту ба хонаи ман ҳеҷ чиз наовардаӣ, барои чӣ се қисмро бояд ба ту диҳам? Ивану хоҳараш хафа мешаванд.

Вале Семён гуфт:

-Охир, ӯ - девона ва ҳамшира - пирдухтари гунг; ба онҳо чӣ даркор аст?

Ва пиракӣ гуфт:

-Ҳар чӣ Иван гӯяд.

Вале Иван гуфт:

-Чӣ илоҷ, бигзор гираду барад.

Семёни чанговар қисме аз амволи хонаро гирифт, ба мулки худ овард ва аз нав ба хизмати шоҳ рафт.

Тараси ишкамба ҳам пули бисёре андӯхт, ба духтари бозаргоне хонадор шуд, вале ҳеҷ қонёе намешуд, ки намешуд ва ӯ ҳам ба назди падар омаду гуфт:

-Ҳаққи маро барои ман ҷудо кун!

Ва пиракӣ ба Тарас ҳам намехост қисме аз амволро таслим кунад.

-Ту, - гуфт ӯ, - барои мо чизе надодаӣ ва ҳар чӣ дар хона ҳаст, онро Иван бо меҳнат андӯхтааст. Аз ин рӯ ӯро бо хоҳарат ранҷондан аз рӯи инсоф не.

Вале Тарас гуфт:

-Барои ӯ амвол чӣ даркор, вай девона аст, зан гирифта наметавонад, ҳеҷ духтар ба ӯ зан намешавад ва ба ҳамшираи гунг ҳам ҳеҷ чиз лозим не. Ту, - гуфт ӯ, - Иван, ба ман нисфи ғаллаи киштро деҳ; аз асбобу анҷом чизе намегирам, вале аз чорво танҳо айғири кабудро мегирам – вай ба ту дар киштукор ба кор намеояд.

Иван хандид.

-Чӣ илоҷ, - гуфт ӯ, - мераваму ҳаққатро чудо мекунам.

Қисме аз амволро ба Тарас ҳам доданд. Тарас ғаллаву айғири кабудрангро ба шаҳр бурд ва Иван бо як байтали пир монд ва мисли ҳамеша бо деҳқониву парастории падару модар машғул шуд.

-2-

Алами шайтони пир омад, ки бародарон дар тақсими амвол ҷанҷол накарданд, балки хушӣ ба хушӣ ва дар муҳаббат аз ҳам ҷудо шуданд. Ва ӯ се шайтончаҳоро садо зад.

-Ана дидед, - гуфт ӯ, - се бародар зиндагӣ мекунад: Семёни ҷанговар, Тараси ишкамба ва Ивани девона. Ҳар се бо ҳам гӯё хархаша мекарданд, вале онҳо бо сулҳу салоҳ умр ба сар мебаранд ва нону намакро бо ҳам мебинанд. Девона нақшаи маро вайрон кард. Ҳар се равед, ҳар серо ба зимма гиред ва онҳоро ончунон ба шӯру васваса андозед, ки чашмони якдигарро канда гиранд. Аз ӯҳдаи ин кор мебароед?

-Мебароем, - гуфтанд шайтончаҳо.

-Хуб, ин корро чӣ хел ба анҷом мерасонед?

-Ана ин хел, - гуфтанд, - нахуст онҳоро бенаво, хонавайрон мекунем, ки нони хӯрданӣ наёбанд, сипас ҳар серо ба ҳам меоварем ва онҳо бо якдигар даст ба гиребон мешаванд.

-Хуб, бигзор ҳамин хел шавад, - гуфт шайтони пир, - мебинам, кори худро медонед. Равед ва то он вақте ки ҳар серо ба васваса наандозед, ба назди ман барнагардед, акси ҳол ҳар сеятонро пӯст меканам.

Шайтончаҳо ба ботлоқ рафта, он ҷо маслиҳат оростанд, ки корро аз чӣ сар кунанд; хуб бо ҳам баҳс карданд, зеро ҳар яке мехост кори сабуктареро ба даст биёварад ва оқибат ба қароре омаданд, ки бояд қуръа партоянд: ба кӣ чӣ насиб мешавад. Ва агар касе аз онҳо кори худро зудтар ба анҷом расонад, бояд ба кӯмаки дигарон биёяд. Шайтончаҳо қуръа партофтанд ва рӯзеро муайян карданд, ки он рӯз бояд боз ба ботлоқ биёянд ва фаҳманд, ки кӣ корашро анҷом додааст

ва ба ёрии кӣ раванд.

Ҳамон рӯз фаро расид ва аз рӯи аҳду паймон шайтончаҳо дар ботлоқ чамъ омада, аз ҳам пурсиданд, ки кори кӣ чӣ ранг аст. Шайтончаи аввал, ки ба назди Семёни чанговар рафта буд, ба нақл оғоз кард:

- Кори ман, - гуфт ӯ, - пеш меравад. Пагоҳ, - гуфт ӯ, - Семёни ман ба хонаи падараш меояд.

Рафиқонаш ба пурсучӯ даромаданд:

-Ту ин корро, - пурсиданд онҳо, - чӣ тавр анҷом додӣ?

-Ман, - гуфт ӯ, - пеш аз ҳама дар тинати Семён шучоатро барангехтам ва ӯ ба шоҳи худ истило намудани тамоми ҷаҳонро ваъда дод ва шоҳ Семёнро сардор таъин кард ва ба шикаст додани шоҳи Ҳиндустон фиристод. Қўшунҳои ду ҷониб ба ҳам дарафтоданд. Ва ман ҳамон шаб тамоми борутҳои қўшунҳои Семёнро тар кардам ва ба назди шоҳи Ҳиндустон рафта, аз паҳол ҳамин қадар сарбоз сохтам, ки аз мӯру малах ҳам зиёд. Сарбозони Семён чун диданд, ки аз ҳар ҷониб аскарони паҳолӣ онҳоро ихота мекунанд – тарсиданд. Семёни чанговар фармон дод, ки оташ кушоянд, вале тўпҳо, милтиқҳо наметавонанд тир парронанд. Сарбозонӣ Семён тарсиданд ва мисли гўсфандҳо роҳи гурезро пеш гирифтанд. Шоҳи Ҳиндустон онҳоро мағлуб кард. Беобрӯву шарманда шуд Семёни чанговар ва аз ӯ амволу амлокашро кашида гирифтанд ва пагоҳ меҳоҳанд ўро ба қатл расонанд. Барои ман танҳо як рӯза кор мондааст: ўро аз ҳабс бояд озод кунам, то ки ба хонааш фирор кунад. Пагоҳ ба анҷом мерасонам ва акнун ба кўмаки кадом яке аз шумо биёям?

Шайтонаки дигар ҳам, ки ба Тараси ишкамба вобаста шуда буд, аз қору бори худ ба нақл шурўъ кард:

-Ба ман, - гуфт ӯ, - кўмак даркор не. Кори ман ҳам соз аст, умри Тарас беш аз як ҳафта намондааст. Ман, - гуфт ӯ, - пеш аз ҳама ишкамашро калонтар кардам ва ба ӯ ҳасудро барангехтам. Ба молу амволи дигарон ҳасудаш ба ҳадде шудааст, ки ҳар чиро бинад, меҳоҳад онро харида гирад. Ба тамоми

пулҳояш он қадар мол харид ҳадду ҳисоб надорад ва ҳоло ҳам меҳарад. Акнун ба қарз меҳарад ва то ба гардан он қадар ба қарз ғӯтида, гирифтор гаштааст, ки дигар халос намешавад. Як ҳафта баъд мӯҳлати соф кардан онҳо мерасад ва ман ҳамаи молҳои ӯро ба пору табдил медиҳам – ӯ қарзхоро дода наметавонад.

Шайтонаки сеюмро ба пурсидан сар карданд, ки ӯ аз Иван буд.

-Қорҳои ту чӣ хел?

-Чӣ ҳам мегуфтам, кори ман ҳеҷ не пеш равад. Қабл аз ҳама ба кӯзаи кваси ӯ туф кардам, ки шикамаш ба дард биёяд ва ба мазрааш рафта, заминро сангвор сахт кардам, ки аз ӯҳда он набарояд. Андешидам онро шудгор карда наметавонад, вале вай девона бо омоч омаду ба чаппагардон намудан сар кард. Аз дарди шикам оху воҳкунон менолид, вале аз шудгор кардан даст намекашид. Яке аз омочашро шикастам, девона ба хонааш рафту дигарашро омода кард, онро пайванд заду боз аз паи шудгор шуд. Ба зери замин даромада, аз дами позааш доштам, вале магар дошта мешавад – бо зӯри дучанд онро меронд ва позааш алмосвор тез: ҳамаи ангуштони дастонамро тилим – тилим бурид. Қариб ҳамаашро шудгор кард, танҳо як қитъа хурд мондааст. Бародарон, - гуфт, - ба кӯмакам биёед, агар ҳар сеямон ӯро мағлуб накунем, тамоми қорҳоямон барҳадар мераванд. Агар ин девона сикат монад ва деҳқонро идома диҳад, як ҳудаш ду бародари худро ҳам меҳӯронад.

-3-

Иван тамоми замини то ба ҳол нокорамро шудгор кард, танҳо як қитъаи хурд монд. Омад, ки онро ҳам шудгор кунад. Шикамдард аст, вале шудгор кардан даркор. Тасмаи ҳамутро зада баровард ва онро рӯгардон намуду боз аз паи шудгор рафт. Танҳо як хат рафта, тоб хӯрд ва аз паи хати дигар шуд

*Аз забони русӣ тарҷумаи
Анварӣ Олим*

Наврӯста

Марям ТҶҮРӨБӢ
(Эрон)

Суннати хуршед

- Модар, то кунун ошиқи ду мард шудай?

Модар бо тааммул: Бале, шудаам...

Духтар дар оғоз ба шиддат шигифтзада шуд ва гуфт: Чӣ тур ин иттифоқ афтод?

Модар максе кард ва мунтазир шуд, ки пешхидмат зарфҳои наҳорро рӯи миз бичинад ва баъд идома дод: Падарат марди хуб ва меҳрубоне аст, аммо шавҳари хубе набуд.

Ҳамин тавре, ки хуршед дар ҳоли ғуруб кардан буд, нураш дуруст рӯи сураташ афтода буд ва чашмонашро бароқтар карда буд, ба ёди шавҳараш афтод, шавҳари хуб ва начибе, ки дар канораш шуруъ ба пӯсидан карда буд ва дар идома гуфт: Ё дар тамоми ин солҳо ҳеҷ гоҳ дар хона садояш баланд накарда буд.

Ҳамин тур, ки дошт суҳбат мекард, тасовире аз чилӯи чашмонаш гузашт, ба ёд овард вақте ки бачааш мариз мешуд, ва

таб мекард, шавҳараш андаке чехраашро дарҳам мекард ва бо нутқи мулоим ва ором дар мавриди ин ки дар ин муддат хуб аз бача муроқибат накардаӣ ва ё бо як курси таббур ҳолаш хуб мешавад ва ниёз ба дуктур рафтан ва харчи изофа нест, ба роҳатӣ ба рахтхоб мерафт ва меҳобид ва изтиробҳои модаронаи зан монест аз ин мешуд, ки даст рӯи даст бигзорад ва бачаро дар ҳар соате аз шабонарӯз танҳои ба дуктур мебурд. Ва медонист фардо ба хоители ҳазинае, ки кардааст, бояд аз харҷҳои ғайризарурии дигар бигзарад.

Чизе, ки саҳт озораш меод, ин буд, ки ин марди хуб ва орому наҷиб ба назар намеомад, ки мутаваҷҷеҳи ранҷу эҳсоси танҳои ӯ бошад. Ҳамчунонки ба фикр фуру рафта буд, ба хеле чизҳои дигар андешид: ба рӯҳаш, ба синну солаш, ба чароғи камнури зиндагаш, ки на хомӯш шуда буд ва на шуълавартар.

Духтар: - Хуб, хеле кунҷков шудам, бифаҳмам, чӣ иттифоқе афтод? Модар? Ҳолатон хуб аст?

Дар ин байн, ки ин тасвирҳо аз чилӯи чашмаш мегузашт, бӯғзе беҳи гулӯи ўро гирифта буд ва мутафаккирона изофа кард: Бале, падарат хеле ором буд ва бештар дар локи худаш фуру рафта буд.

Аммо зан бо ҳар калима оҳе кашид, дудил монда буд, ки чӣ бигӯяд ва чӣ тур бигӯяд ва саранҷом гуфт: Аммо он рӯзҳо хеле эҳсоси танҳои ва бекасии мекардам, ҳамон рӯзҳое, ки саргарми ниғаҳдорӣ аз ту будам, наметавонистам ончунонки дилам меҳаҳад, бароят харҷ кунам. Барои ҳамин дар як коргоҳи арӯсаксозӣ машғул ба кор шудам, то эҳсоси надориро битавонам маҳор кунам. Он мавқеъ ману ҳамкорҳоям эътиқод доштем, ки танҳо ангеҳаи зиндагӣ ишқ аст. Ман ба хоители зиндагии хонаводагии пешипоуфтодаам руеҳое пуртаҷаммули зиёде доштам, меҳостам барои зиндагӣ ба шаҳри бузурге биравам, дар айнаи ҳол дилам ҳам меҳост биамрам, дуруст намедонам чӣ вақт? Кай? Ишқу иштиёқ дар ман шуруъ ба об рафтан кард.

Баъд аз муддате макс, зан гуфт: Ҳафдах сол пеш ба далели рӯзи таваллудам тасмим гирифтам ба кофае (қаҳвахонае) худамро меҳмон кунам, эҳсоси беҳудагӣ ва касолат мекардам, ба назарам расид бояд бештар ба худам таваҷҷуҳ кунам, ё шояд ба дунболи таскине барои ғурури хадшадоршудаам дар асари бетаваҷҷуҳӣ будам, кики кӯҷақеро харида будам, шамъашро рӯшан ва фут кардам. Ногаҳон садои каф задани мардеро шунидам, каф задани ӯ боис шуд, ки дигарон ҳам ин корро бикунанд ва ман ногаҳон ашк дар чашмам ҷамъ шуд. Марде ҳудудан панҷоҳу чандсола, ки қади мутавассите дошт, кути сурмаии кӯтоҳе бо шалвори катон пӯшида буд. Пешонии баланд ва чашмони обии тира ва пӯсти рангпаридаш дар маҷмуъ чехраи ором ва муваққаре ба ӯ дода буд, наздиктар омад ва гуфт: Иҷоза ҳаст биншинам, таваллудатон муборақ... Аввал каме эҳсоси ғарибӣ кардам. Бостоншинос буд ва мусофир, ки барои рафъи ҳастагӣ барои сарфи қаҳва ба кофа омада буд. Вақте фаҳмидам ғариба аст, шуруъ кардам ба муаррифии чанде аз биноҳои таърихӣ шаҳрам ва аз ӯ хостам, ки ба он ҷо ҳам сар бизанад. Аммо ногаҳон он мард бо ҳарфхояш дар бораи таъриху маконҳое, ки ман ҳамеша бо бетафовутӣ аз канорашон рад мешудам, ба ман фаҳмонд, ки танҳо нестам ва бештар аз чизе, ки фикр мекардам, бо дунё ва мардумонаш иштирок дорам. Ӯ гуфт, ки ҳар шаҳр як макони ҷодуӣ дорад, маконе, ки оғозгари руъё ва ишқ дар мо аст. Ман дар канори панҷара, ки нардае давраш насб карда буданд, то гулдони моро рӯи он бигузоранд, осмони обиро медидам, ки хуршед дар васати он метобид. Чи андоза дунё дар канори ӯ бароям матбуъ ба назар расид ва он кадр вусъат дошт, ки як сараш ба ояндаи дуру дароз мерасид ва марзе барояш наметинохтам! Баъд аз он ки рафт, чи кадр ба озоии он мард ғабта хӯрдм, рӯзҳо фикр кардам оё он мард воқеият дошт?!

Аммо мутмаином қатъан як мард буд ва он лаҳзаҳо, ки

ишқ байни чашмонамон мавҷ меод, воқеӣ буданд ва дар он буъд аз зуҳр ҳар чиро, ки дар саросари зиндагиаш ҳифз карда буд, бо иштиёқ ба ман таслим кард ва ман он чанд соат ҳам шунаванда ва ҳам маъшуқааш будам.

Аз он рӯз ба баъд ҳар гоҳ аз канори ин макон ва панчара рад мешудам, нохудогоҳ қадамҳоямро оҳиста бармедоштам.

Духтар бо лабҳанде бар лаб пурсид: Чаро оҳиста бармедоштӣ?

Модар, ки ҳоло ашк дар чашмонаш чамъ шуда буд, гуфт: Намедонам... Шояд... то рӯёёҳоям лагадмол нашавад.

Росташ бихоҳӣ, он чанд соат дар канори он мард рӯёёҳоям зиндатар, зеботар дар назарам мучассам шуд ва ба назарам расид ба муҳимтарин чизи зиндагӣ расидаам, чизе, ки рӯзе дар гузашта ба хотири он издивоҷ кардам ва дар солҳое баъд ба тури мубҳам хобаширо дида будам.

Духтарам, ҳар касе, ки илҳомбахш аст, қалбаширо ба тарзе амиқ ба ту бахшидааст.

Таҳияи П. ҲАБИБ

